

brå

Det brottsförebyggande arbetet i Sverige

Nuläge och utvecklingsbehov 2021

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

ISBN: 978-91-88599-43-8

urn:nbn:se:bra-963

© Brottsförebyggande rådet 2021

Författare: Linda Lindblom, Jenny Viström och Charlotta Gustafsson

Illustrationer: Susanne Engman

Produktion: Odelius & Co #21-4124

Tryck: E-print AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm.

Telefon 08-598 191 90, e-post kundservice@nj.se, www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

Detta är den femte årsrapporten om det brottsförebyggande arbetet i Sverige som Brottsförebyggande rådet (Brå) redovisar på uppdrag av regeringen. Syftet är att beskriva det brottsförebyggande arbetet lokalt, regionalt och nationellt, och att redovisa utvecklingsbehov.

Rapporten bygger på information som framkommit i samband med utvecklingsarbete, enkätundersökningar och omvärldsbevakning. Författare och redaktörer för rapporten är Linda Lindblom och Jenny Viström. Kapitlet om Brås arbete har Charlotta Gustafsson ansvarat för. Brå vill tacka alla som tagit sig tid att delta i intervjuer och svara på enkäter eller på andra sätt bidragit med sina kunskaper och erfarenheter till denna rapport. Utan er hade vi inte kunnat beskriva lokala och regionala förhållanden eller fått tillräcklig kunskap om det brottsförebyggande arbetets omfattning och utveckling.

Stockholm i mars 2021

Kristina Svartz
Generaldirektör

Karin Svanberg
Enhetschef

Innehåll

SAMMANFATTNING.....	4
Nationella initiativ	4
Brås utvecklingsarbete 2020	4
Det regionala brottsförebyggande arbetet.....	5
Det lokala brottsförebyggande arbetet.....	6
Brås bedömning.....	8
INLEDNING	11
BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE – NATIONELLA INITIATIV	12
NATIONELLA INITIATIV 2020	13
Statliga utredningar och satsningar inom polisen	13
Ekonomisk brottslighet.....	14
Organiserad brottslighet och återfall i brott	15
Narkotika	16
Ungdomar, brott och utsatthet	19
Våld i nära relationer och hedersrelaterad brottslighet	21
Samhällsbyggnad, brott i offentlig miljö och det brottsförebyggande arbetet	22
Covid-19, brott och brottsförebyggande arbete.....	23
UPPFÖLJNING AV TIDIGARE NATIONELLA INITIATIV	25
Syfte och tillvägagångssätt	25
Nationella initiativ som helt eller delvis har följts upp, utvärderats eller granskats.....	25
Nationella initiativ som ännu inte följts upp, utvärderats eller granskats	30
Pågående uppdrag och verksamheter	30
Sammanfattande reflektioner	31
BRÅS STÖD TILL BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE.....	32
Spridning av god praktik	35
Ekonomiskt stöd	36
Så används Brås stöd	37
Internationellt utbyte.....	40
Brås uppdrag och några rapporter 2020.....	40
Center mot våldsbejakande extremism (CVE)	43

DET REGIONALA BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETET	46
Länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare.....	47
Polismyndighetens regionala brottsförebyggande samordnare	52
Initiativ, stöd och utvecklingsarbete på regional nivå.....	55
DET LOKALA BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETET	59
Om enkäterna och de svarande	59
En kunskapsbaserad arbetsprocess	61
Indikatorer på utvecklingen av kommunernas brottsförebyggande arbete	63
Förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat.....	65
Utbildning	66
Covid-19-pandemins påverkan på det lokala arbetet.....	68
UTVECKLINGSARBETE OCH EXEMPEL	74
Utvärderade brottsförebyggande insatser	74
Goda exempel – kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete	76
SLUTSATSER OCH DISKUSSION	79
Hela spektrumet av insatser måste användas	79
Utvärdera det brottsförebyggande arbetets effekter på brottslighet.....	80
Lokala förutsättningar och förmåga saknas delvis.....	82
Positiv utveckling av det regionala stödet – men stora utmaningar väntar	82
Pandemin har synliggjort vikten av en robust organisation.....	83
REFERENSER	84
Internetkällor	87
BILAGEFÖRTECKNING	89
Bilaga 1 - Om undersökningarna av det lokala brottsförebyggande arbetet 2017–2020	91
Bilaga 2 - Om undersökningarna av det regionala brottsförebyggande arbetet 2017–2020	93

Sammanfattning¹

Denna rapport ingår i en serie årsrapporter, som Brå sedan 2017 årligen tar fram på uppdrag av regeringen. Syftet är att ge en bild av det brottsförebyggande arbetet i Sverige, men också att fördjupa beskrivningen av arbetet utifrån målsättningarna i regeringens brottsförebyggande program *Tillsammans mot brott* (skr. 2016/17:126). Underlaget till rapporten kommer från Brås utvecklingsarbete, omvärldsbevakning, enkäter och intervjuer, liksom från digitala nätverksträffar med länsstyrelserna och polisen, samt virtuella möten, konferenser och föreläsningar, där Brå under året haft kontakt med ett tusental personer som arbetar brottsförebyggande.

Nationella initiativ

I samtliga dessa årsrapporter sedan 2018 finns ett kapitel som beskriver de nationella initiativ som bedömts vara särskilt intressanta och som har potential att kunna förbättra och effektivisera det brottsförebyggande arbetet.

Under 2020 tillkom en rad nya nationella initiativ, med både primärt och indirekt syfte att stärka det brottsförebyggande arbetet. Många initiativ rörde området barn och ungdomar som begår brott. Andra områden i fokus under 2020 har varit narkotika, våldsförebyggande arbete, organiserad och ekonomisk brottslighet samt förebyggande arbete mot återfall i brott.

Det nationella arbetet behöver vara kunskapsbaserat, varför årets rapport innehåller en genomgång av de nationella initiativ som Brå tagit upp i årsrapporterna från 2018 och 2019. I årets rapport undersöker vi om dessa initiativ sedan dess har varit

föremål för någon form av uppföljning, utvärdering eller granskning, och vilka resultat som i så fall framkommit. Av de nationella initiativ som Brå tittat på är det mer än hälften som helt eller delvis genomgått någon form av uppföljning. Detta får ses som ett positivt resultat. Samtidigt är det få utvärderingar, uppföljningar och granskningar som svarar på frågor om hur brottsligheten har påverkats. Istället ligger fokus ofta på organisatoriska förut-sättningar och implementering.

Brås utvecklingsarbete 2020

Brå fortsatte under 2020 att utveckla arbetet med att stödja och samordna nationellt, regionalt och lokalt brottsförebyggande arbete.

Myndigheten har samordnat olika former av stöd och spridningsaktiviteter i samverkan med andra nationella myndigheter. Exempelvis tog Brå fram korta informationsfilmer om framtagna metodstöd tillsammans med Ekobrottsmyndigheten, Boverket och Jämställdhetsmyndigheten.

Brås stöd till den regionala samordnande funktionen hos länsstyrelserna har fortgått sedan 2017, och under 2020 har polisens regionala brottsförebyggande samordnare blivit en naturlig del i detta nätverk och bidrar gemensamt i erfarenhetsutbytet. Stödet till regionala aktörer har under året till stora delar övergått till att bedrivas digitalt, på grund av covid-19-pandemin.

Brå ger också stöd till aktörer på lokal nivå. Ett exempel är det arbete kring ungdomsrån som påbörjats i syfte att stärka kunskapsläget på området. Brå har även uppdaterat metodstöd kring att förebygga återfall i brott och under hösten påbörjat ett arbete kring motorburen problematik. Därtill reviderades handboken *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*, som nu även finns i en webbversion.

¹ En engelsk version av denna sammanställning finns på Brås webbplats, www.bra.se.

För att stödja utveckling av metoder och arbetssätt och stimulera till utvärderingar, har Brå gett stöd till att utvärdera pilotprojektet *Sluta skjut*, där metoden GVI testats i Malmö. Utvärderingarna, som utgörs av både av en processutvärdering och en effektutvärdering, visar sammantaget att strategin har kunnat överföras och implementeras i den svenska kontexten. De visar även att antalet skjutningar i Malmö har minskat under projektperioden, men att det är svårt att med säkerhet fastslå att minskningen beror på projektet. Sammantaget är dock förutsättningarna goda för att fortsätta att testa strategin, både i Malmö och på andra platser i Sverige.

Brå har erbjudit basutbildning i brottsförebyggande arbete för fjärde året i rad, och Brås påbyggnadskurs genomfördes för andra året i rad, med goda resultat. En utvärdering av utbildningen som gjordes under året visar att kunskaperna som förvärvats är till nytta i det praktiska arbetet även på längre sikt.

Brå har under 2020 arbetat med spridning av god praktik i olika former, fördelat ekonomiska medel för utvärdering samt producerat ett antal rapporter med bäring på brottsförebyggande arbete. De hundratalet rapporter från utvärderingarna utgör nu en erfarenhetsbank på Brås webbplats.

Det regionala brottsförebyggande arbetet

En central roll i stödet till det lokala brottsförebyggande arbetet ges av länsstyrelsernas och polisens brottsförebyggande samordnare.

År 2020 har länsstyrelserna fortsatt sitt brottsförebyggande uppdrag genom att vidareutveckla nätverk, utbildningar och metodstöd till stöd för lokala aktörer. Länsamordnarna bedöms vara väl etablerade i sin roll, och flertalet har nu arbetat med uppdraget i minst ett år. Deras kunskapsnivå är också hög, och de fortbildar sig kontinuerligt. En majoritet av såväl kommunsamordnare som kommunpoliserna upplever också att de kan få stöd från länsstyrelserna. Under 2020 har länsstyrelserna genomfört flera aktiviteter som stärker det brottsförebyggande arbetet. Exempel på detta är utbildningsinsatser, stöd i lokal utveckling kring brottsförebyggande arbete i skolan, motorburen problematik samt våldsförebyggande arbete. Det

finns dock vissa tecken på att länsstyrelsernas förutsättningar att ge specifikt stöd till brottsförebyggande arbete på den lokala nivån långsamt försämras, även om de fortfarande kan anses vara tillräckligt goda.

År 2019 inrättade Polismyndigheten regionala brottsförebyggande samordnare, som ska samordna och stödja myndighetens förebyggande arbete. Polisregionerna har kommit olika långt med att genomföra uppdraget och arbetet har lite varierande fokus i de olika polisregionerna. Avseende de aktiviteter som polisregionerna genomfört under året har de syftat till att dels skapa enhetlighet och att höja statusen för det brottsförebyggande arbetet inom myndigheten, dels höja kompetensen hos dem som ska utföra arbetet. Polisregionerna har också genomfört aktiviteter som riktar sig till den lokala nivån, exempelvis utbildningsinsatser i samarbete med länsstyrelsen, samt arrangerat föreläsningar och konferenser riktade till såväl kommunpoliserna som områdespoliserna.

Covid-19-pandemins inverkan på det regionala arbetet

Både länsstyrelsernas och Polismyndighetens regionala brottsförebyggande samordnare har i den senaste enkätundersökningen besvarat frågor om hur covid-19-pandemin har påverkat deras arbete. Den övergripande bilden är att pandemin haft en märkbar inverkan på länsamordnarnas arbete, medan polisens samordnare påverkats måttligt. Hälften av länsamordnarna svarar att de lagt mindre tid på brottsförebyggande arbete under pandemins första 7–8 månader (ungefär mars-oktober). Sju av tjugo svarande har lagt lika mycket tid på detta under pandemin. Många svarar dock att det brottsförebyggande arbetet haft samma prioritet under den här perioden, vilket kan tolkas som att den tillfälliga krissituationen endast påverkat vad samordnarnas arbetstid ägnats åt. Ingen av polisregionernas samordnare har lagt mindre tid på brottsförebyggande frågor under pandemin.

Det lokala brottsförebyggande arbetet

I det lokala brottsförebyggande arbetet är kommunpoliserna och kommunala samordnare nyckelaktörer. Sedan 2017 har de därför årligen fått besvara Brås enkät om det lokala brottsförebyggande arbetets processer, organisation och innehåll. I Brås årsrapporter om det brottsförebyggande arbetet beskrivs hur detta har utvecklats mellan 2017 och 2020, utifrån ett urval av några indikatorer på ett framgångsrikt arbete. Indikatorerna visar på ett översiktligt sätt utvecklingen över tid mellan 2017 och 2020. Resultaten här avser de kommunsamordnare som svarat på enkäten (ej kommunpoliserna).

Utveckling av kommunernas förutsättningar

Baserat på vad som tidigare visat sig vara förutsättningar för ett framgångsrikt brottsförebyggande

arbete, presenteras här indikatorer som visar hur förekomsten av några av dessa förutsättningar har utvecklats sedan 2017.

En sammantagen bedömning av indikatorerna i tabell 1 antyder att kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat har legat på en ganska stabil nivå sedan 2017. Det finns dock tecken på att vissa förutsättningar har förbättrats något.

Andelen kommuner som har en samordnare (eller motsvarande funktion) på minst 50 procents arbetstid ser ut att ha legat på en stabil nivå sedan 2017. Det är dock fortfarande mer än hälften av de svarande kommunerna som inte har det, vilket ger stort utrymme för förbättringar.

Andelen lokala samordnare som gått en utbildning i brottsförebyggande arbete har ökat sedan 2017. Ökningen ser ut att ha planat ut sedan 2019, vilket sannolikt delvis beror på den högre svarsfrekvensen

TABELL 1. Indikatorer på utvecklingen av kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat 2017–2020. Antal och andel per år.

	2017 (antal svarande = 253)		2018 (antal svarande = 269)		2019 (antal svarande = 227)		2020 (antal svarande = 292)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommuner/stadsdelar som har en brottsförebyggande samordnare (eller motsvarande funktion) som arbetar minst 50 % med frågorna	<i>Data finns ej</i>		91	34 %	92	41 %	106	36 %
Kommunsamordnare som någon gång gått en utbildning i brottsförebyggande arbete	101	40 %	94	35 %	111	49 %	141	48 %
Kommuner/stadsdelar som har ett lokalt brottsförebyggande råd (eller motsvarande strategisk samverkansorganisation)	212	84 %	231	86 %	191	84 %	263	90 %
Kommuner/stadsdelar som har aktuella samverkansöverenskommelser	224	89 %	248	92 %	198	87 %	255	87 %

2020. Även här finns det dock utrymme för förbättringar, eftersom det fortfarande är omkring hälften som svarar att de inte gått en sådan utbildning.

De allra flesta kommuner har ett lokalt brottsförebyggande råd (eller motsvarande strategisk samverkansorganisation), och detta har legat på en stabil nivå mellan 2017 och 2019, för att sedan öka till 2020. Resultaten tyder på att det blivit något vanligare att ha denna typ av samverkansorganisation.

Det är också många kommuner som har samverkansöverenskommelser, och även här har resultaten legat på en jämn nivå sedan 2017. Att resultaten skiljer sig åt från år till år kan bero på hur långa cykler arbetet går i.

I förra årets rapport konstaterade Brå att det fanns skillnader mellan kommungrupperna² avseende dessa indikatorer (Brå 2020a). Efter 2020 års enkätundersökning framgår det att dessa skillnader kvarstår. Det är med andra ord fortfarande så att

samordnare i storstadskommuner på ett övergripande plan har bättre förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat, jämfört med samordnare i övriga kommuner.

Utveckling av kommunernas kunskapsbaserade arbete

Att arbeta kunskapsbaserat handlar som sagt om att – utifrån lokala förutsättningar – arbeta enligt den modell som beskrivs i handboken *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete* (Brå 2020e). Här presenteras en översikt över utvecklingen av kommunernas kunskapsbaserade arbete, med hjälp av tre indikatorer.

Den samlade bedömningen av indikatorerna i tabell 2 är att det inte syns några entydiga resultat avseende hur det kunskapsbaserade arbetet har utvecklats sedan 2017. Det finns några positiva tendenser, samtidigt som resultaten visar bestående svårigheter att genomföra *hela* den kunskapsbaserade processen.

TABELL 2. Indikatorer på utvecklingen av kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i kommuner och stadsdelar 2017–2020. Antal och andel per år.

	2017 (antal svarande = 253)		2018 (antal svarande = 269)		2019 (antal svarande = 227)		2020 (antal svarande = 292)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommuner/stadsdelar som gjort en kartläggning av lokala brottsproblem under det senaste året	177	70 %	155	58 %	145	64 %	192	66 %
Kommuner/stadsdelar som gjort en orsaksanalys av lokala brottsproblem	<i>Data finns ej</i>		110	41 %	98	43 %	136	47 %
Kommuner/stadsdelar som gjort en uppföljning av brottsförebyggande insatser	114	45 %	81	30 %*	<i>Data finns ej</i>		132	45 %

* År 2018 fanns svarsalternativet "delvis", vilket användes av 38 procent av de svarande. Detta torde ha minskat andelen som svarade "ja", men även andelen som svarade "nej". Åren 2017 och 2020 fanns enbart alternativen "ja" och "nej".

2 En beskrivning av kommungruppsindelningen finns i *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2020*.

Att ha gjort en kartläggning av lokala brottsproblem ser ut att vara ungefär lika vanligt 2020 som 2017, medan det var något ovanligare de två åren däremellan. Detta kan hänga samman med att kartläggningar görs varannat eller vart tredje år, och behöver inte innebära att kommunerna helt åsidosatt detta.

Brå har tidigare har konstaterat att orsaksanalys upplevs som ett av de svårare stegen i den kunskapsbaserade processen, och det ser fortfarande ut att förhålla sig på det sättet, eftersom det är betydligt ovanligare att ha gjort en orsaksanalys än att ha gjort en kartläggning. Det verkar dock ha blivit något vanligare att göra orsaksanalyser; både antalet och andelen som svarar att de gjort detta har ökat sedan 2018.

Avseende det sista steget i processen – uppföljning eller utvärdering – är det även här en del av de svarande som faller ifrån, i förhållande till hur många som gjort en kartläggning. Detta tyder på att även det här steget kan vara förknippat med vissa svårigheter. Utvecklingen över tid bör dock tolkas med stor försiktighet, eftersom det enbart finns två helt jämförbara mätpunkter.

Även när det gäller kunskapsbaserat arbete kvarstår de skillnader mellan kommungrupperna som Brå identifierade i den förra årsrapporten. Även här är det framför allt storstadskommuner som ser ut genomföra både kartläggning och orsaksanalys i större utsträckning än övriga kommungrupper. Däremot syns inte lika tydliga skillnader när det gäller uppföljning/utvärdering.

Covid-19-pandemins inverkan på det lokala arbetet

I den senaste enkätundersökningen ombads både kommunsamordnare och kommunpoliserna att också besvara frågor om hur deras arbete påverkats av covid-19-pandemin. Resultaten visar sammantaget att de lokala samordnarna har påverkats mer av pandemin, jämfört med kommunpoliserna.

De kommunsamordnare som lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna under pandemin beskriver främst hur de helt eller delvis fått byta arbetsuppgifter och istället ägna sig åt exempelvis kontinuitetsplanering, stabs- eller krisledningsarbete, eller att samordna kommunens interna

arbete kring pandemin. Flera av dem har dock fortsatt att arbeta med de brottsförebyggande frågorna, men i mindre omfattning, till exempel på grund av att vissa aktiviteter inte kunnat genomföras eller har behövt skjutas upp. Kommunpolisernas svar indikerar överlag att inställda aktiviteter inte beror på att de själva ålagts att göra annorlunda arbetsuppgifter med anledning av pandemin, utan att kommunerna varit så upptagna med pandemirelaterade frågor att de inte haft tid för det brottsförebyggande arbetet.

Brås bedömning

Det är Brås bedömning att det sker en positiv utveckling av det brottsförebyggande arbetet i Sverige, samtidigt som många av de utmaningar som tidigare har identifierats kvarstår, men i varierande grad.

På den nationella nivån har viktiga initiativ tagits under året av en rad olika verksamheter som bedöms bidra till ett mer kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Det regionala arbetet bedöms fortsätta att utvecklas i en positiv riktning; trots pandemin har flera satsningar som stärker det brottsförebyggande arbetet genomförts. Länsstyrelserna har tillsammans med polisen tagit flera initiativ i samverkan för att gemensamt stödja arbetet till den lokala nivån, såväl strategiskt som mer operativt. Vad gäller utvecklingen på den lokala nivån är bedömningen att det brottsförebyggande arbetet inte genomgått någon större förändring sedan förra året, och att den lokala förmågan är otillräcklig och att detta medför en del svårigheter för att bedriva ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

Utifrån resultaten i årets rapport, bedömer Brå att det finns flera utmaningar som behöver hanteras för att stärka arbetet på samtliga nivåer. Här presenteras de viktigaste utvecklingsbehoven för samtliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå:

1. Behov av ökad förmåga och fler insatser

Ny lagstiftning som reglerar kommunernas brottsförebyggande arbete är under framtagande, och det är även Polismyndighetens nya brottsförebyggande strategi. Detta medför ett behov av förberedelser hos flera aktörer. Det handlar om att höja förmågan

genom kompetensutveckling och planera för ett brett stöd och att säkerställa att det finns resurser för att kunna arbeta brottsförebyggande. I många fall finns det inte tillräckligt goda förutsättningar för att det kunskapsbaserade arbetet ska ha en möjlighet att bedrivas med god kvalitet, och förutsättningarna skiljer sig över landet. Brå ser med tillförsikt på dels den strategi som Polismyndigheten tar fram för sitt eget brottsförebyggande arbete, dels den offentliga utredning som för närvarande överväger hur kommunerna ska ges ett lagstadgat brottsförebyggande ansvar. Polismyndigheten behöver få till fler brottsförebyggande insatser och inte vänta på strategin och dess implementering. Brås förhoppning är att det kommer att öka förmågan till ett välriktat, kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

I rapporten framkommer att det regionala stödet utvecklas positivt, samtidigt som Brås enkätundersökning påvisar vissa tendenser till att länsstyrelserna får fler och fler uppdrag. På sikt riskerar detta att leda till att de regionala brottsförebyggande samordnarna lägger tid på andra uppdrag samt att vissa brottsförebyggande satsningar inte kommer att kunna genomföras. Brå ser att huvuduppdraget att ge stöd till och utveckla den kunskapsbaserade arbetsprocessen, och att anpassa stödet efter lokala eller regionala behov – måste prioriteras, så att goda förutsättningar ges och att uppdraget inte blir en kanal för olika initiativ som leder till att öka den perspektivträngsel som Brå beskrivit i tidigare årsrapporter.

Det är Brås bedömning att aktörer på alla nivåer behöver förbereda sig på ett ökat stödbehov, och därför se över hur de ska kunna möta behovet av sitt stöd till kommuner och lokalpolisområden i kunskapsbaserat arbete.

2. Hela spektrumet av insatser behöver användas

Brå bedömer att det bara är en begränsad del av alla brottsförebyggande insatser som används av det breda spektrum av insatser som vore möjliga. För komplexa problem måste hela ”verktygslådan” inventeras för att kunna användas. Det betyder inte i sig att fler insatser måste användas, eftersom en bedömning behöver alltid göras av vilka insatser som har störst effekt, för att påverka orsaken till att brottsproblem uppstår. Det gäller att välja från hela spektrumet till exempel vid val av insatser för

att förebygga att ungdomar begår brott eller i arbetet för att förebygga våld i nära relationer.

Samma gäller även i det situationella arbetet, där breda trygghetsskapande insatser ofta får förtur, före riktade insatser för att förebygga specifika brott. Brå ser också att samtliga aktörer behöver bli bättre på gemensam samordning, i syfte att kunna bistå med olika delar som kompletterar varandra och som breddar spektrumet av möjliga insatser, istället för att fler aktörer gör mer av samma sak.

3. Det brottsförebyggande arbetets effekter på brottsligheten behöver utvärderas

Ett återkommande inslag i årets rapport är den kunskapsbaserade brottsförebyggande processen, som innebär att aktörer tar sig an ett problem på ett systematiskt sätt. Detta skapar förutsättningar att nå uppsatta mål och att undersöka effekterna av arbetet.

Även om många initiativ följts upp, ser Brå en avsaknad av utvärderingar som syftar till att ta reda på hur initiativen förebygger brott, och att det för sällan är en vetenskaplig utvärdering som gjorts. Det är Brås bedömning att det brottsförebyggande arbetet hittills inte bedrivs kunskapsbaserat i tillräckligt stor utsträckning, även om det finns en rad goda exempel på aktörer som har en väl fungerande process och som får positiva effekter av sitt brottsförebyggande arbete. Brå ser att utvärderingar och uppföljningar i alltför hög grad saknas på nationell, regional och lokal nivå, och att de, när de finns, alltför sällan undersöker hur brottsligheten påverkats.

Fler aktörer behöver finna former för att systematiskt följa upp sitt arbete. Styrningen behöver stärkas så att uppföljning och utvärdering blir en naturlig del i brottsförebyggande arbete.

Brå inser att allt detta kan vara resurskrävande, och det är inte nödvändigtvis så att all verksamhet måste utvärderas; istället behövs troligen avvägningar av vilka insatser som är mest angelägna att utvärdera. En samlad bedömning av det som framkommit i Brås undersökningar, omvärldsbevakning och dialoger med brottsförebyggande aktörer, talar för att större ansträngningar bör göras för att undersöka hur insatserna påverkar brottsligheten.

För att utvärdering och uppföljning bättre ska kunna integreras i brottsförebyggande arbete, är det viktigt att den nationella nivån (inklusive Brå) i högre utsträckning genomför effektutvärderingar av insatser på alla nivåer (nationell, regional och lokal), ger bidrag till utvärderingar, sprider kunskap om resultat från genomförda utvärderingar och erbjuder metodstöd till regionala och lokala brottsförebyggande aktörer, i hur de kan genomföra enklare utvärderingar. Till exempel de metodstöd som Polismyndigheten tar fram behöver utvärderas kontinuerligt.

För den regionala nivån är det viktigt att ha kunskap om och ge stöd till lokala aktörer i hur man tar fram utvärderingar och uppföljningar samt att etablera, eller fortsätta redan etablerade, samarbeten med lärosäten för att ytterligare öka förmågan att följa upp insatser.

Den lokala nivån rekommenderas att ha samverkansöverenskommelser eller liknande styrdokument, som klargör och fastställer att lokala brottsförebyggande insatser följs upp eller utvärderas, att säkerställa att det finns en lokal organisatorisk förmåga att genomföra uppföljningar och utvärderingar, samt att denna kompetens tidigt involveras i arbetet.

4. Pandemin har synliggjort vikten av en robust organisation

Pandemin har påverkat det brottsförebyggande arbetet på både regional och lokal nivå, men länsstyrelserna och framför allt kommunerna är de som påverkats mest, genom att de ordinarie arbetsuppgifterna ändrats eller helt bytts ut. I rapporten framkommer dock en tydlig bild: att de kommuner och lokalpolisområden som i normala fall prioriterar de brottsförebyggande frågorna, har fortsatt att prioritera dem under pandemin. Det tyder på att en etablerad organisation har större förmåga att omhänderta oförutsedda händelser, både vad gäller kriser och det brottsförebyggande arbetet. Även om covid-19-pandemin är en extraordinär händelse, är det Brås bedömning att etablerade och välfungerande organisationer har större förmåga att bibehålla ett brottsförebyggande arbete med god kvalitet, även vid andra, framtida, oförutsedda händelser. Till exempel vad gäller att hantera social oro och skjutningar har det visat sig att ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete och en väl fungerande organisering kring brottslighet och trygghet underlättat såväl akuta händelser som att arbeta med breda, förebyggande insatser.

Inledning

Denna rapport ingår i en serie av årligen återkommande rapporter som Brå tar fram på uppdrag av regeringen, och ska ge en övergripande bild av hur det brottsförebyggande arbete som bedrivits på lokal, regional och nationell nivå har utvecklats. Rapporten ska även belysa vad insatserna har lett till och lyfta fram de mest centrala fortsatta utvecklingsbehoven. Syftet med rapporten är också att fördjupa beskrivningen av arbetet utifrån målsättningarna i regeringens brottsförebyggande program *Tillsammans mot brott* (skr. 2016/17:126). Programmet fastställdes 2016 och anger den övergripande inriktningen för det brottsförebyggande arbetet i Sverige.

Brå har sedan 1997 haft ett särskilt anslag på ungefär sju miljoner kronor årligen för stöd till lokalt brottsförebyggande arbete, vilket utökades till 21 miljoner 2016. Året därpå, 2017, fick Brå i uppdrag att årligen beskriva det brottsförebyggande arbetet i en årsrapport (Ju 0062/17). Den första årsrapporten fokuserade på att beskriva hur Brå har byggt upp stödet till lokalt brottsförebyggande arbete. I rapporterna från 2018, 2019 och 2020 utökades detta med resultat från genomförda enkätundersökningar av det lokala brottsförebyggande arbetet samt en bredare omvärldsanalys av pågående arbete, nationellt, regionalt och lokalt (Brå 2018, Brå 2019, Brå 2020b). Samtliga rapporter har ett fokus på att beskriva förebyggande arbete och insatser avseende brott, vilket kan vara sociala insatser för män och kvinnor som riskerar att hamna i eller återfalla i kriminalitet, samt situationella insatser som minskar sannolikheten att brott begås, det vill säga blir mindre lönsamma och mer riskabla/svårare att utföra.

En viktig utgångspunkt i rapporterna är att det arbete som beskrivs primärt ska syfta till att förebygga brott och brottslighet. Generella välfärds-

insatser inom exempelvis skola och arbetsmarknad tas inte upp mer än i undantagsfall, även om dessa kan bidra till att motverka brottslighetens grundorsaker.

Årets rapport innehåller, liksom tidigare, en översiktlig redogörelse för nya nationella initiativ och Brås eget arbete, men också en uppföljning av nationella initiativ som belysts i tidigare rapporter samt en beskrivning av hur det lokala och regionala brottsförebyggande arbetet utvecklats sedan förra året. Rapporten är en översikt över det brottsförebyggande arbetet, där vissa delar av arbetet studerats mer ingående medan andra beskrivs mer övergripande. Årets rapport beskriver också hur det brottsförebyggande arbetet påverkats av den pandemi som drabbat samhället.

Brottsförebyggande arbete – nationella initiativ

I detta avsnitt ges först en beskrivning av nationella brottsförebyggande initiativ under 2020 som bedöms påverka det brottsförebyggande arbetet på kort och på lång sikt. Därefter följer en uppföljning av nationella initiativ som tidigare rapporter tagit upp. Detta avsnitt beskriver också nationella initiativ kopplade till covid-19-pandemin, som ju präglade det gångna året. Beskrivningarna i kapitlet ska inte ses som en fullständig redogörelse, utan består av ett urval av de initiativ som bedömts som viktigast, relaterat till det brottsförebyggande arbetets utveckling. Det som presenteras är ett resultat av den systematiska omvärldsbevakning som Brå bedrivit kontinuerligt under året och från kontakter som Brå har med olika brottsförebyggande aktörer på nationell nivå. Utgångspunkten är de myndigheter som omnämns i regeringens brottsförebyggande program *Tillsammans mot brott* från 2017.

Programmet utlovade en uppföljande skrivelse, vilket kom i december 2020. I skrivelsen bedömer regeringen att genomförandet av det nationella brottsförebyggande programmet bidragit till att det finns bättre förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande arbete i samhället. Regeringen konstaterar i skrivelsen att de övergripande målsättningarna i programmet ska vara kvar och att regeringen kommer att fortsätta sitt arbete utifrån de åtaganden som redovisas i programmet. Skrivelsen berör också några utvecklingsområden. Bland annat behöver det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet och samverkan vidareutvecklas, och avsaknaden av ett kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete bedöms av regeringen kunna påverka förutsättningarna att bedriva förebyggande arbete på lokal nivå. Regeringen anser att den utredning som ser över kommunernas ansvar för brottsförebyggande arbete, och omhändertagandet av förslagen, kommer att ha stor betydelse för den fortsatta utvecklingen. Vidare framförs i skrivelsen att ett utökat arbete behövs för att motverka utvecklingen av kriminella gäng och att det förebyggande arbetet mot ekonomisk brottslighet behöver förstärkas. Regeringen ser också behov av fortsatt utveckling av arbetet med brottsofferfrågor som en del av det brottsförebyggande arbetet (Regeringen 2020e).

Nationella initiativ 2020

I detta avsnitt ges en översiktlig beskrivning av viktiga brottsförebyggande initiativ under 2020, som kan komma att påverka arbetet framöver. Beskrivningen ska inte ses som en fullständig redogörelse, utan består av ett urval av de initiativ som bedömts ha störst betydelse. Det som presenteras är ett resultat av den omvärldsbevakning som Brå kontinuerligt bedrivit under året och den täta kontakt som Brå har med nationella brottsförebyggande aktörer.

Det är viktigt att det brottsförebyggande arbetet bedrivs kunskapsbaserat och att brottsförebyggande insatser utvärderas. I förra årets rapport framkom att det finns ett stort behov av att sprida och ta del av goda exempel, det vill säga få mer kunskap om och få stöd för sådant arbete som fungerar i en svensk kontext. I 2019 års rapport framhöll Brå att nationella och regionala myndigheter kan medverka till kunskapsutvecklingen på det förebyggande området genom att bidra till fler utvärderingar. Regeringen har i slutet av 2020 aviserat en satsning på 124 miljoner under fyra år avseende två nya nationella forskningsprogram med syfte att minska brottslighet och segregation (Regeringen 2020b). Den satsning på forskning som regeringen aviserat är välkommen, och då särskilt det fokus på ett närmare samarbete mellan forskning och praktik som föreslås. Brå ser gärna att detta leder till utvärderingar av konkreta operativa insatserns effekter på brottsligheten, allt från större nationella reformer till mindre lokala insatser.

Statliga utredningar och satsningar inom polisen

Något som kan få stor bäring på det brottsförebyggande arbetet är utredningen Framtidens socialtjänst, som under 2020 lämnat ett förslag till

en ny socialtjänstlag. Några av utredningens större delförslag kan få stor betydelse för det brottsförebyggande arbetet, exempelvis en mer förebyggande socialtjänst och nya möjligheter att tillhandahålla insatser utan behovsprövning (Regeringen 2020c).

Utredningen om hur kommunerna kan få ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete (Regeringen 2019b) har fortsatt sitt arbete och kommer att presentera sitt förslag under sommaren 2021. Detta förslag bedöms bli betydande för det lokala brottsförebyggande arbetet i Sverige, eftersom det kommer påverka samtliga kommuner.

Ett nationellt initiativ som också kan få stor inverkan är den brottsförebyggande strategi som Polismyndigheten arbetar med och som beräknas vara klar i juli 2021. Strategin ska vara ledande för myndighetens systematiska och långsiktiga brottsförebyggande arbete, och ett proaktivt förhållningssätt ska genomsyra arbetet samt tillämpas på alla nivåer. I polisens kunskapsbaserade och systematiska arbete satsas det också på en stärkt digitalisering, gällande exempelvis lägesbilder, samt på att utveckla kommunikation som ett brottsförebyggande verktyg.

I regleringsbrevet för 2020 fick Polismyndigheten flera uppdrag med relevans för brottsförebyggande arbete, bland annat att redovisa i vilken omfattning det finns kommunpoliserna i lokalpolisområdena och vad som görs för att de ska kunna arbeta fredat med de brottsförebyggande frågorna. Av polisens årsredovisning framkommer att under år 2020 ökade antalet kommunpoliserna, och att antalet kommunpoliserna sedan 2019 ökat i alla polisregioner utom i Stockholm (-9 procent) och i Bergslagen (oförändrat). Kommunpoliserna är också, till skillnad från områdespoliserna, i hög grad fredade i sitt uppdrag.

I genomsnitt arbetade kommunpoliserna 80 procent av arbetstiden inom kommunpolisuppdraget. (Polismyndigheten 2021).

På polisens Nationella operativa avdelningen (Noa) pågår ett utvecklingsarbete med att ta fram ett analysverktyg – brottskadeindex (BSI). BSI ska kunna användas för analyser som utgår ifrån brottens skadeverkningar. Under 2020 har Polismyndigheten dels tagit fram en förstudie av hur verktyget kan implementeras, dels startat upp ett pilotprojekt om brott i nära relationer. Inom ramen för detta avser man att fokusera på de gärningspersoner som särskilt ofta är inblandade i allvarliga brott.

Som ett komplement till Brås Nationella trygghetsundersökning (NTU) utvecklar Polismyndigheten också egna lokala trygghetsmätningar och lägesbilder.

Regeringen fattade 2019 beslut om nya åtgärder mot gängkriminalitet, det så kallade 34-punktsprogrammet, som handlar om att intensifiera arbetet mot det grova våldet. Programmet omfattar åtgärder inom fyra olika områden – verktyg i brottsbekämpningen, påföljder, arbete mot tystnads kulturer samt brottsförebyggande arbete. I detta kapitel beskrivs de åtgärder som förverkligats eller initierats under 2020 och som bedöms relevanta för det brottsförebyggande arbetet. Till exempel har regeringen inom ramen för 34-punktsprogrammet tillsatt en parlamentarisk trygghetsberedning som ska ta fram mål för det brottsbekämpande och trygghetskapande arbetet samt lämna förslag på långsiktiga åtgärder för ökad trygghet och minskad brottslighet. Trygghetsberedningens arbete ska slutredovisas 2024, och beredningen ska dessförinnan årligen redovisa slutsatser till regeringen (Regeringen 2019c).

Ekonomisk brottslighet

Ekonomisk brottslighet omfattar en mängd olika företeelser, och det brottsförebyggande arbetet handlar bland annat om att försvåra genomförande av brott genom kontroller och tillsyn. I förra årets rapport bedömde Brå att det behövs ett stärkt arbete mot ekonomisk brottslighet och att det förebyggande inslaget har varit begränsat, och berörda myndigheter skulle behöva ges tydligare

förebyggande uppdrag, som till exempel tydliggör roller och ansvarsområden. Där beskrevs också vikten av att den kunskapsbaserade processen och det brottsförebyggande arbetet även omfattar ekonomisk brottslighet.

Flera myndigheter har uppmärksammat problem med brottsupplägg där man utnyttjat både den statliga assistansersättningen och regler kring arbetskraftsinvandring. För att förstå problematiken gjorde Försäkringskassan en kartläggning. I den framkom att brottsuppläggen har kopplingar till såväl organiserad brottslighet som till våldsbejakande extremism, samt att arbetstillstånd inom personlig assistans utnyttjas systematiskt för bland annat bedrägerier, arbetskraftsexploatering och brukarimport. Dessutom visade kartläggningen att myndigheterna många gånger hanterar samma ärenden, men på grund av sekretess saknar tillgång till varandras information. Det identifierades därför ett behov av att se över lagar och vidta åtgärder för att öka samverkan och stärka kontrollerna hos de berörda myndigheterna (Försäkringskassan m.fl. 2020).

Regeringen anser att kontrollen över utbetalningarna från välfärdssystemen bör samordnas och stärkas, varför en statlig utredning föreslagit att en ny myndighet, Myndigheten för utbetalningskontroll, inrättas med start under 2022. Den nya myndigheten ska verka för att minska felaktiga utbetalningar och därigenom förebygga brottslighet som drabbar välfärdssystemen (Regeringen 2020d).

Den 1 januari 2020 trädde ändringar av bidragsbrottslagen (2007:612) i kraft. Den innebär att lagen även gäller för stöd, bidrag och ersättningar som beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun, och avser utbetalningar till enskilda personer.

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har haft i uppdrag att kartlägga hur utredningar av bidragsbrott bedrivs, analysera hur handläggningen kan förbättras och effektiviseras samt vidta åtgärder med syfte att uppnå en ökad upplärning (Polismyndigheten 2020c). En slutsats är att stärkt lagföringsförmåga i rättskedjan bör kombineras med ökad förmåga att förhindra felaktigt utbetalda bidrag. I slutredovisningen framhålls även att ett förebyggande arbete mot bedrägerier och bidragsbrott inte kan utföras av en myndighet ensam, utan måste

bedrivs myndighetsgemensamt.

I redovisningen beskrivs också förslag på aktiviteter som skulle kunna försvåra brottsliga angrepp mot välfärdssystemen. Till exempel skulle en korrekt folkbokföring kunna minska riskerna till missbruk av bidragssystemet.

Initiativet MUR (Motståndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter, mot missbruk och brott i välfärdssystemen)³ startades i december 2019 för att stärka det myndighetsövergripande arbetet mot bidragsbrott och missbruk av välfärdssystemet. Detta ska komplettera den myndighetssamverkan mot brott som redan finns. Arbetet bedrivs i fem arbetsgrupper, vars olika fokusområden är hur myndigheterna gemensamt kan använda lagen om underrättelseskyldighet, förbättra informationsutbytet mellan myndigheter, utveckla gemensamma riskanalyser, förändra attityder och normer kring välfärdsbrott samt se över möjligheterna till en mer sammanhållen identitetsförvaltning.

Förebygga bedrägerier

Bedrägeribrotten har ökat under flera år, och trots att anmälningarna har minskat i antal de två senaste åren, är det en av de vanligare brottstyperna i Sverige. Det brottsförebyggande arbetet handlar om att försvåra möjligheten att begå bedrägeribrott, där banker och betalningsinstitut arbetat för att göra näthandel med kontokort säkrare, exempelvis genom att införa tvåstegsautentisering vid onlineköp och beloppsgränser vid överföringar via Swish.

Polismyndigheten har flera gånger under de senaste åren genomfört informationskampanjer riktade till allmänheten, om riskerna med att lämna ut person- och kortuppgifter på nätet. *Försök inte lura mig* är ett utbildningspaket som innehåller handledning, filmer och annat material som ger ökad medvetenhet och bättre kunskaper om hur privatpersoner kan skydda sig mot bedrägerier (Polismyndigheten 2020f). Flera gånger har kampanjen *Tänk säkert* genomförts, i syfte att visa hur privatpersoner och

småföretagare bör hantera information, till exempel kortuppgifter och lösenord, för att minska risken att utsättas för bedrägerier. (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2020).

SSF Stöldskyddsföreningen har under 2020 lanserat webbplatsen säkerhetskollen.se, som är en samlingsplats för digital säkerhet (Stöldskyddsföreningen 2020). På webbplatsen kan man få gratis hjälp och rådgivning kring digitala brott, ta reda på om man är utsatt för ett bedrägeriförsök, samt både bli varnad och själv tipsa om pågående bedrägerier. Tjänsten stöds av Polismyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Organiserad brottslighet och återfall i brott

Att ge stöd till individer som vill lämna en kriminell livsstil är en viktig del i det brottsförebyggande arbetet, eftersom det kan minska risken för återfall i brott.

Kriminalvården och en rad myndigheter har fått i uppdrag att ta fram ett gemensamt nationellt avhopparprogram med syfte att samordna, förstärka och utveckla de avhopparverksamheter som idag drivs av kommunerna. Uppdraget har samordnats av Kriminalvården och ska slutredovisas i mars 2021. Under 2020 har två delredovisningar lämnats, med myndigheternas förslag till en nationell strategi för att motivera till och stödja avhopp från kriminella eller våldsbejakande extremistiska miljöer.

³ De 19 myndigheter som deltar i MUR är Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Bolagsverket, Brottsförebyggande rådet, CSN, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för socialförsäkringen, Inspektionen för vård och omsorg, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket, Pensionsmyndigheten, Polismyndigheten, Skatteverket, Skolverket, Socialstyrelsen, Tillväxtverket samt Åklagarmyndigheten.

En delredovisning beskriver också vilka samverkansstrukturer som behöver finnas på nationell, regional och lokal nivå för att uppnå ett effektivt och samordnat arbete med avhoppare. Där presenteras också en sammanställning av hinder för avhopp och kriterier för att omfattas av den nationella samordningsstrukturen, liksom ekonomiska förutsättningar för att genomföra uppdraget (Kriminalvården 2020a). Ännu återstår arbete med att förtydliga beskrivningar kring roller och ansvar, särskilt rörande kopplingarna mellan aktörer på olika nivåer, vilket kommer att presenteras i en slutrapport första kvartalet 2021.

Ett allvarligt samhällsproblem är användningen av illegala vapen och explosiva varor, och inom ramen för regeringens 34-punktsprogram mot gängkriminalitet, utarbetades därför en lagändring som innebär straffskärpningar gällande vapenbrott och explosiva varor. Ändringen trädde i kraft i slutet av 2020. För att minska risken att legala sprängmedel används för att begå brott har regeringen och branschföreträdare också tagit fram flera åtgärder, såsom ändringar av tillståndsprövning och kontroll av de som använder explosiva varor. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ser också över metoderna för märkning av sprängmedel, och kartlägger och analyserar kommunernas arbete med tillstånd och tillsyn (Regeringen 2019c).

Narkotika

Tillgången på narkotika är ett samhällsproblem som kan förebyggas, men insatser på nationell nivå behövs för att förbättra förutsättningarna för ett tillgångsbegränsande arbete på lokal nivå. Polismyndigheten har lokalt uppmärksammat synlig droghandel i offentlig miljö, men även i olika festmiljöer säljs och används narkotika. Dessutom sker drogförsäljning också via internet, där merparten sker på den öppna delen av internet, men viss försäljning sker även på DarkNet⁴. För att försäljningen av droger på internet ska kunna fungera är handeln beroende av distributörer av post. I dag är sådana distributörers personal av sekretesskäl förhindrade att meddela polisen om de misstänker narkotika i en

4 *Darknet* är ett paraplybegrepp som beskriver delar av internet som inte är avsedda för offentlig visning. Darknet är ofta förknippat med den krypterade delen av webben, där ip-adresser anonymiseras och användares aktivitet är svår att spåra.

försändelse. Därför har regeringen under året tillsatt en utredning med uppdrag att se över postlagens bestämmelser om tystnadsplikt, för att se om det går att underlätta för de brottsbekämpande myndigheterna att förhindra illegal handel via post. Uppdraget ska redovisas under 2021 (Regeringen 2020f).

Regeringen arbetar med att ta fram en ny strategi gällande ANDT-frågor (alkohol, narkotika, dopning och tobak) och har aviserat att den kommer att ha ett ökat fokus på narkotikaförebyggande arbete. Som underlag till detta har Folkhälsomyndigheten lämnat förslag på åtgärder för att förebygga narkotikaanvändning, samt beskrivit de medicinska och sociala skadeverkningarna av narkotika. I förslaget framkommer att det finns kunskapsluckor och en brist på effektiva förebyggande metoder med vetenskapligt stöd. Det innebär att det inte finns enkla lösningar för det narkotikaförebyggande arbetet, utan att val av insatser, arenor och målgrupper behöver utgå ifrån en kartläggning och analys av narkotikasituationen. Genom att tydligt integrera de bakomliggande orsakerna till att unga börjar använda narkotika kan det förebyggande arbetet i högre utsträckning nå personer med högre risk för narkotikabruk. Myndigheten föreslår tio olika åtgärder som bedöms vara betydelsefulla för att utveckla det narkotikaförebyggande arbetet under de kommande åren, samtliga av social karaktär. Några av områdena med bäring på det brottsförebyggande arbetet är

- tidiga insatser för barn och unga
- rådgivning och stöd till vuxna samt
- insatser för att minska de medicinska och sociala skadeverkningarna av narkotika.

Till dessa områden föreslår Folkhälsomyndigheten en rad åtgärder, bland annat för att stärka både generellt och riktat stöd i form av resurser och kunskap till kommuner samt sammanställa och utveckla kunskapsstöd om samverkansmodeller för tidiga insatser för barn och unga samt utveckla kunskapsstöd om narkotika och dess hälsoeffekter till målgrupper på lokal nivå. Dessutom föreslås att mobila lågröskelmottagningar ska utvecklas samt att behovet av och förutsättningarna för injektions- och brukarrum ska utvärderas. Myndigheten föreslår även att narkotikastrafflagen ska utvärderas (Folkhälsomyndigheten 2020).

Brås ekonomiska stöd: Individanpassat stöd framgångsfaktor i avhopparverksamhet

Under 2018 beviljades stiftelsen Fryshuset ekonomiskt stöd för utvärdering av deras verksamhet Passus, för avhopp från gäng och kriminalitet. Torbjörn Forkby, professor, Linnéuniversitetet har tillsammans med Kristina Alstam, universitetslektor, Göteborgs universitet, utvärderat verksamheten. De menar att Passus lyckas med att stödja kriminellas väg ut från gängen och att en tydlig framgångsfaktor har varit möjligheten att ge deltagarna ett individanpassat och kvalificerat stöd. Torbjörn Forkby svarar här på några frågor om utvärderingen.

ARTIKEL PUBLICERAD PÅ BRÅS WEBBPLATS

Torbjörn Forkby är professor vid Linnéuniversitetet.
Foto: Linnéuniversitetet

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Vi utvärderade Passus verksamhet för avhopp från gäng och kriminalitet. Programmet innefattar praktiskt stöd med bostad och sysselsättning, socialt stöd genom att medverka till nya livssammanhang och reparera det som fungerat positivt tidigare samt psykologiskt stöd där deltagarna genomgår terapeutisk bearbetning av tidigare erfarenheter. Det finns en tydlig struktur i Passus där behandlingsarbetet sker enligt ett antal faser, från den kartläggande och motiverande fasen, till den mer intensivt bearbetande och till slut fokuseras individens nya livssammanhang i vilket stödet trappas ned successivt. Trots fasindelningen bygger arbetet på en hög grad av individualisering där verksamheten formas efter de enskilda deltagarnas behov och förutsättningar. En utmärkande dimension är också den egna "inifrånkunskapen" om gäng och kriminalitet som finns hos en del av de anställda, vilket utgör en viktig del för att stärka trovärdigheten och som i sin tur kan fungera överbyggande till det nya livet efter gänget.

Utvärderingen visar på ett antal framgångsfaktorer:

- En styrka som många talar om i verksamheten är flexibiliteten. Denna uppfattas ge möjlighet till en individanpassning som tillsammans med tillgången till ett varierat och kvalificerat stöd kan liknas vid ett slags "smörgåsbord av möjligheter".

- Det är inte självklart att en person, trots egen vilja att lämna gäng och kriminalitet, kan känna förtroende för det stöd som erbjuds. För att skapa detta är tillit en nyckelfaktor, och där spelar Passus särskilda brobyggare en viktig funktion. De har både egen erfarenhet från gängsammanhang och kunskap om att ge stöd.
- För att vandrigen mot det nya livet ska ges stadga krävs också anställda med rätt kompetens som i olika funktioner kan stötta upp praktiskt, socialt och även genom djupgående terapeutiska insatser.
- Det krävs också att den enskilde deltagaren är motiverad och satsar egen energi på att lämna det kriminella livet. Passus arbete sker vanligen med personer som har en önskan om att lämna gänget och kriminaliteten, vilket är en fördel. Denna egna motivation är något som inte alltid andra verksamheter så som socialtjänst och kriminalvård kan räkna med.

Vilka är de viktigaste slutsatserna i utvärderingen?

Den allra viktigaste slutsatsen är att allt material vi samlat in pekar åt samma håll – verksamheten verkar faktiskt fungera på det sätt som den avses göra och att den lyckas med föresatsen att stödja vägen ut från gängen. Vi har intervjuat en stor andel av deltagarna, de anställda och verksamhetsansvariga samt efterfrågat uppdragsgivarnas bedömningar av verksamheten. ►

► Med undantag för några få röster så är det samlade resultatet för verksamheten klart positivt, även om det såklart finns vissa begränsningar med utvärderingen.

Vad kan andra lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

- Ett avhopp från ett gäng innebär att man förebygger individens fortsatta eller eskalerande kriminalitet. Avhoppet innebär också att färre kommer utsättas för brott eller ges tillgång till droger. Man kan också se brottsförebyggande effekter i den nära familjen, exempelvis genom att personen som lämnar gänget kan börja fungera bättre i sin roll som pappa.

- Det som framkommer från många av deltagarna, är att de hade velat lämna gänget under längre tid men då inte vetat hur de skulle göra. Därför krävs såväl fler utvecklade stödformer för denna grupp och även bättre information om vägen till avhoppet.
- Utvärderingen visar också på att det inte bara är viktigt med stora och resurskrävande effektutvärderingar, utan även de mer fokuserade och verksamhetsnära studierna behövs. Genom att knyta an till tidigare forskning och undersöka vad som faktiskt verkar ske i det praktiska stödarbetet och hur detta uppfattas av de som får del av stödet kan lokala utvärderingar också fylla ett stort värde för kunskaps- och praktikutvecklingen.

Polismyndigheten tog 2019 fram en strategi för narkotikabekämpning som sträcker sig till 2024 (Polismyndigheten 2020e). Därtill har myndigheten fått i uppdrag att stärka bekämpningen av illegal handel med narkotika, bland annat genom utveckling av arbetsmetoder och samverkan med berörda myndigheter, och att redovisa detta 2021. I en första delredovisning 2020 (Polismyndigheten 2020b) konstaterades att det finns behov av kunskapshöjande insatser gällande framförallt narkotikahandel på internet. Dessutom framfördes behov av att utveckla tydligare strukturer för samordningen med andra myndigheter och övriga externa aktörer, på såväl nationell som internationell nivå.

Flera svenska utvärderingar är på gång gällande insatser mot öppen droghandel i offentlig miljö. Av dessa delrapporter framgår bland annat att det i Stockholm fortfarande finns tydliga tecken på så

kallade öppna drogsccener, men en rad positiva förändringar med avseende på brott, ordningsstörningar och trygghet noteras under senare år (Kvillemo m.fl. 2020). För att en tydlig förbättring ska kunna ske, behöver ett uthålligt arbete bedrivas med effektiva metoder. De utvärderingar som finns, visat att det fortfarande behöver utvecklas effektiva strukturer för samverkan, analys och utvärdering, för att veta mer exakt vilka åtgärder som är relevanta (Kvillemo m.fl. 2019).

I narkotikahandeln används ibland minderåriga som kurirer, i syfte att undgå straff. Regeringen har påtalat att straffen för att överlåta narkotika därför bör skärpas, och har tillsatt en utredning om detta. Uppdraget ska redovisas 2021 (Regeringen 2019c).

Ungdomar, brott och utsatthet

Skolundersökningen om brott (SUB) visar att ungefär hälften av alla elever har blivit utsatta för brott. Tjejer och killar har blivit utsatta för brott i ungefär lika stor utsträckning, men typen av brott skiljer sig åt mellan könen. Bland tjejer är det vanligast att ha utsatts för stöldbrott, följt av sexualbrott, och bland killar är stöldbrott vanligast, följt av misshandel (Brå 2020f). I förra årets rapport om brottsförebyggande arbete pekade Brå på att flera av de insatser som görs på lokal nivå inte har stöd i forskning, vilket troligen inte främst beror på bristande kunskap, utan på en brist på alternativ och att det finns ett stort behov av effektiva åtgärder för unga som begår brott (Brå 2020b). I det här avsnittet beskrivs några exempel på nationella initiativ gällande barn och unga, i en bred kontext.

Lagen (2018:1197) om FN:s konvention om barnets rättigheter trädde i kraft den 1 januari 2020. Beslutet innebär att domstolar och rättstillämpare tydligare ska ta hänsyn till de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets rättigheter ska beaktas vid alla bedömningar och beslut som rör barn.

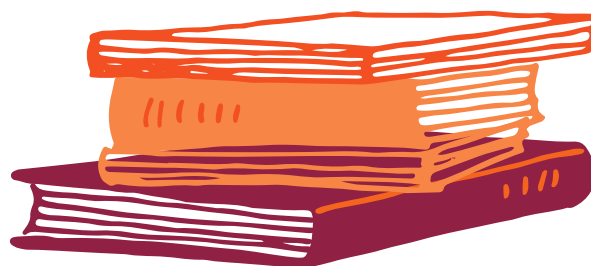
På Socialstyrelsen pågår en del utvecklingsarbete, bland annat med att ta fram kunskapsstöd och vägledning om insatser till unga som återkommande begår brott, kartlägga brottsförebyggande metoder och arbetssätt för personer i åldrarna 7–20 år och göra en kartläggning av fältarbete. Samtliga dessa projekt beräknas bli klart under 2021. Socialstyrelsens tidigare metodstöd om unga som begår brott har under året reviderats och resulterat i en ny handbok: *Barn och unga som begår brott* (Socialstyrelsen 2020a). I början av 2020 kom också en ny upplaga av ett metodstöd som utgår från teorier om risk- och skyddsfaktorer: *Bedöma risk och behov för barn som begår brott eller har annat normbrytande beteende* (Socialstyrelsen 2020b).

Två studier av sociala insatsgrupper (SIG) presenterades i en rapport från Socialstyrelsen: *Studier om sociala insatsgrupper. Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lovande arbetsformer* (Socialstyrelsen 2020d). Den ena studien är en uppföljning av deltagare i sociala insatsgrupper, baserad på en granskning av registerdata om kriminalitet. Den andra är en fördjupningsstudie av arbetsformer och arbetssätt i SIG. Resultaten visar

att kriminaliteten minskat, både bland ungdomar som tagit del av SIG och bland ungdomar som fått andra insatser från socialtjänsten. Andelen lagförda eller misstänkta ungdomar var dock något högre bland SIG-ungdomarna. Antalet ungdomar är dock litet, så det är svårt att dra några långtgående slutsatser. De insatser ungdomarna kan få via SIG skiljer sig dessutom åt. Den andra studiens resultat visar att de yrkesverksamma som arbetar med SIG tror starkt på SIG som arbetsform för den tilltänkta målgruppen, men att det finns delar av SIG som skulle behöva utvecklas för att man ska kunna uppnå än bättre resultat. Socialstyrelsen kommer att fortsätta utveckla stödet till sociala insatsgrupper till och med 2022.

Utifrån 34-punktsprogrammet har Socialstyrelsen fått ett uppdrag som rymmer flera aktiviteter. Socialstyrelsens pågående myndighetsuppdrag rörande öppna insatser utan samtycke (så kallat mellantvång), har fått ett tilläggsuppdrag som ska redovisas 2021. Det ska resultera i förslag på förbättringar och lagändringar som gör det möjligt att vidta åtgärder i fler fall när föräldrar motsätter sig insatser från socialtjänsten och det samtidigt saknas förutsättningar att besluta om tvångsvård. Det handlar om att kunna vidta åtgärder i fler fall, att kunna ge fler typer av åtgärder, och att förbättra möjligheterna till uppföljning av de unga efter avslutade insatser (Regeringen 2019c).

Skolverket och Socialstyrelsen har fått ett tilläggsuppdrag att – inom ramen för utvecklingsarbetet för tidiga och samordnade insatser (TSI) för barn och unga – genomföra särskilda satsningar på riskgrupper i socialt utsatta områden samt tidiga insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, i samverkan med Delegationen mot segregation och Jämställdhetsmyndigheten. Syftet med TSI är att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Tilläggsuppdraget är en del av 34-punktsprogrammet och ska slutredovisas 2023 (Regeringen 2019c).

Inom ramen för ett nationellt utvecklingsarbete deltar Polismyndighetens utvecklingscentrum⁵ Mitt i en satsning som kallas Backa barnet, tillsammans med flera organisationer i Skåne. Aktörerna arbetar tillsammans i syfte att skapa en trygg och säker uppväxt för barn och ungdomar i Ystads kommun, genom främjande, tidiga och samordnade insatser. Backa barnet är ett pilotprojekt och utgår från den så kallade Skottlandsmodellen⁶ (Polismyndigheten 2020e).

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har i uppdrag att stödja genomförandet av den nationella strategin för föräldraskapsstöd, och har tagit fram ett metodstöd som beskriver olika föräldraprogram, dessas användningsområde och effekter. MFoF har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en handlingsplan för brottsförebyggande föräldraskapsstöd (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd 2020). Handlingsplanen ska huvudsakligen inriktas på att identifiera och utveckla arbetssätt och metoder för brottsförebyggande föräldraskapsstöd. Myndigheten ska bland annat lämna förslag på förebyggande utvecklingsarbete inom föräldraskapsstöd i kommuner med områden som polisen definierat som utsatta. Uppdraget ska delredovisas den 1 april 2021 samt slutredovisas senast den 31 januari 2022.

Ungdomars utsatthet för brott och rätt till stöd

Alla barn, både pojkar och flickor, kan drabbas av brott. Ofta har den som utsatts ett behov av stöd. Brottsutsatta som känner stöd från professionella kan också bättre bidra till rättsprocessen, till exempel genom att vittna. Forskning visar att de som utsatts för brott löper högre risk att utsättas igen, och därför utgör så kallad upprepade utsatthet en gemensam arena för brottsförebyggande och brottsofferstödande arbete (Brå 2005).

5 Noas centrala utvecklingsverksamhet bedrivs från Stockholm samt genom sju utvecklingscentrum (UC), med olika ansvarsområden, geografiskt placerade i polisens sju regioner.

6 I Skottland arbetar alla kommuner enligt samma modell för att samordna tidiga insatser för barn och unga. Modellen heter *Getting it right for every child*, GIRFEC, och ger skolan, socialtjänsten och hälso- och sjukvården konkreta verktyg för att stötta barn tidigt och med så lite byråkrati som möjligt. Ett av de uttalade målen är att minska byråkratin runt barnen och förebygga att barn som behöver stöd hamnar mellan stolarna. Därför är modellen uppbyggd runt tidigt agerande och tidiga insatser som förebygger att behoven och problemen eskalerar.

Brottsofferfonden har delfinansierat en studie av ungdomars erfarenheter av brottsutsatthet och stöd. Resultatet visar att få av ungdomarna i undersökningen söker stöd, speciellt professionellt stöd. Ju fler brott som ungdomarna utsatts för desto större sannolikhet är det att de söker och därmed också får professionellt stöd. De ungdomar som har ett socialt nätverk har i större utsträckning fått professionellt stöd (Brottsoffermyndigheten 2020).

En annan viktig rapport undersöker hur vanligt det är att barn utsatts för flera typer av våld, hur dessa barn mår, och vilken hjälp de fått. Rapporten *Multiutsatta barn*, (Jernbro och Landberg, 2020), är en fördjupning av resultaten från den nationella studien *Våld mot barn 2016 – En nationell kartläggning*, som Stiftelsen Allmänna Barnhuset genomfört på uppdrag av regeringen. Rapporten visar att få erhåller stöd samt att föräldrar med riskbeteenden behöver uppmärksammas och att professionella behöver fråga om våldsutsatthet. Dessutom anges att rehabilitering behöver fungera bättre.

Förebygga återfall i brott bland unga – insatser i öppenvård

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har under året tagit fram en systematisk översikt av psykosociala öppenvårdsinsatser för att förebygga återfall i brott bland ungdomar som är 12–17 år (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering 2020). SBU konstaterar att det utifrån de granskade studierna inte går att avgöra vilka specifika psykosociala öppenvårdsinsatser som är mest effektiva samt att det saknas kunskap om vilka effekter sådana insatser kan ha på ungdomars återfall i brott. Det innebär dock inte att socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri per automatik ska sluta att använda dem. Undersökningen visar också att svensk socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri, i arbetet med unga som begått brott, använder ett stort antal öppenvårdsinsatser som saknar manual och dessutom inte har utvärderats. Här kommer Socialstyrelsens pågående utredning att bli särskilt intressant för det brottsförebyggande arbetet.

Motorburen problematik bland unga och ny föreskrift för A-traktorer

Problematik kopplat till ungdomar och unga vuxna som kör A-traktorer har alltmer uppmärksamats lokalt och regionalt. Flera lokalpolisområden och

kommuner har återkommande påtalat att det förekommer att A-traktorer förs fram i högre hastighet än tillåtet.

Bestämmelser om tekniska krav för en A-traktor regleras av en föreskrift (Transportstyrelsen 2020a), som ändrades den 15 juli 2020. A-traktorns högsta hastighet får fortfarande vara högst 30 km/h, men A-traktorägare inte längre behöver ansöka om dispens för att få ändras tekniskt. Däremot måste ett ändrat fordon genomgå besiktning för att godkännas i sitt nya utförande (Transportstyrelsen 2020b).

Våld i nära relationer och hedersrelaterad brottslighet

De senaste åren har många initiativ tagits mot våld i nära relationer. I tidigare årsrapporter om brottsförebyggande arbete har Brå lyft den nationella strategin för att bekämpa och förebygga mäns våld mot kvinnor och Socialstyrelsens satsning på utvecklingsmedel till kommuner, landsting och ideella organisationer, i syfte att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer.

Jämställdhetsmyndigheten har i december 2020 slutredovisat ett uppdrag gällande förstärkta insatser utifrån den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Insatserna har haft ett fokus på hedersrelaterat våld och förtryck, barns situation, kunskap och

utbildning samt syftat till att främja en samverkansstruktur för det våldsförebyggande arbetet på nationell nivå (Jämställdhetsmyndigheten 2020b).

Inom ramen för detta har myndigheten gett Stockholms universitet i uppdrag att ta fram en forskningsöversikt över våldsförebyggande arbete i Sverige för området mäns våld mot kvinnor. Forskningsöversikten visar på ett stort behov av forskning om effekter av våldsförebyggande metoder vad gäller mäns våld mot kvinnor. Många våldsförebyggande insatser som används i Sverige har inte utvärderats. Merparten av det våldsförebyggande arbetet har skett i projektform, med osäkra resursmässiga förutsättningar, vilket omöjliggjort genomförandet av robusta utvärderingar. Existerande metoder behöver i högre grad effektutvärderas. I översikten granskas forskning kring våldsförebyggande metoder som bedöms relevanta i en svensk kontext. Några utvärderingar visar att deltagarnas attityder till våld har förändrats efter genomgången program eller metod, men få utvärderingar har mätt beteende och kan visa på att användningen av våld minskat i praktiken. Därför förespråkas att resurser i första hand satsas på att utvärdera program och insatser som framstår som lovande och redan är i bruk, snarare än att utveckla nya (Franzén och Gottzén 2020).

Jämställdhetsmyndigheten har också fått i uppdrag att utveckla samordningen av våldsförebyggande insatser med fokus på pojkar och unga män.

Myndigheten ska lämna förslag på hur samordningen mellan olika berörda myndigheter kan stärkas, när det gäller primärpreventiva våldsförebyggande insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld bland unga i parrelationer. I samverkan med en rad andra myndigheter ska Jämställdhetsmyndigheten också ta fram och lämna förslag om hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp (Regeringen 2020h). Inom ramen för detta håller Jämställdhetsmyndigheten på att ta fram kompetensutveckling för Länsstyrelserna om hur alla förebyggande insatser kan jämställdhetsintegreras, och en pilotverksamhet planeras att starta 2021 (Regeringen 2020k).

Inget att vänta på är en uppdaterad handbok som Jämställdhetsmyndigheten tagit fram och spridit under 2020. Fokus i handboken är våld, genus och förebyggande arbete. Den ger en konkret vägledning i hur ett systematiskt och kunskapsbaserat våldsförebyggande arbete kan genomföras, i fem steg. Den riktar sig till alla som vill jobba våldsförebyggande, framför allt på lokal nivå (Jämställdhetsmyndigheten 2020a).

Under 2019 inledde Kriminalvården ett pilotprojekt med behandlingsprogrammet Predov som riktar sig till personer som har begått våldshandlingar mot närstående. Programmet är i första hand utvecklat för att bedrivas med dömda män och kvinnor i frivård och i anstalt, men även för dem som söker behandling på frivillig väg inom socialtjänsten eller inom hälso- och sjukvården. Predov har visat på positiva resultat och blev ett ackrediterat behandlingsprogram i december 2020, då det godkändes för implementering i Kriminalvårdens ordinarie verksamhet (Kriminalvården 2020b).

Socialstyrelsen har haft i uppdrag att ta fram metoder för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens behandlingsarbete med våldsutövare i nära relationer. Rapporten visar att det saknas tillräckligt vetenskapligt stöd för att någon behandlingsmetod ska kunna rekommenderas som den som i första hand bör användas, men Socialstyrelsen har identifierat nio metoder med visst vetenskapligt stöd för att förebygga återfall i våld, som dock inte används i Sverige (Socialstyrelsen 2020c).

En ny lagstiftning om hedersbrott trädde i kraft den 1 juli 2020: *Barnäktenskapsbrott, utreseförbud samt*

en straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv. Som ett ytterligare stöd i arbetet mot hedersbrott, ska Länsstyrelsen Östergötlands nationella kompetensteam mot hedersrelaterat våld och förtryck permanentas, i form av ett nationellt kompetenscentrum, med uppdrag att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av kvinnor och flickor (Regeringen 2020a).

Samhällsbyggnad, brott i offentlig miljö och det brottsförebyggande arbetet

Brottsförebyggande aspekter behöver beaktas i fysisk planering, vid ny- eller ombyggnation och i den offentliga miljön. Ett av de områden som särskilt omnämns i *Tillsammans mot brott* är det situationella förebyggande arbetet med fokus på byggnation och samhällsplanering. Tryggheten och det brottsförebyggande arbetet påverkas av den offentliga miljön på många sätt, inte bara genom hur den planeras och byggs, men också hur den sköts och vilket intryck man får när man vistas där. Att offentliga platser uppfattas som välordnade och trygga bidrar till att fler personer vill vistas där. I förlängningen kan detta ge brottsförebyggande och trygghetskapande effekter. I förra årets rapport påtalade Brå återigen att det brottsförebyggande perspektivet behöver ges större utrymme i planeringen av bebyggda miljöer och att förändringar i plan- och bygglagen bör göras för att stärka brottsförebyggande och trygghetskapande aspekter.

BoTryggt 2030 är en handbok i hur brottsförebyggande och trygghetsperspektiv kan beaktas i produktion och förvaltning av bebyggelse. Den riktar sig till alla som på olika sätt arbetar med fysisk utformning av platser (Stiftelsen Tryggare Sverige 2020a). Handboken fokuserar på att bygga bort möjligheter att begå brott samt att få in trygghetsaspekten redan i de planeringsskedet som är bestämda i PBL – från översiktsplaneringen till bygglovsskedet, liksom i förvaltningen efter planeringsprocessen.

Lokaler som används för kriminell verksamhet har en stor inverkan på tryggheten på en plats, såväl för fastighetsägaren och dess personal, som för hyresgäster, boende och besökare. För att underlätta för fastighetsägare som hyr ut lokaler har Fastighetsägarna och Sveriges Allmännyttta tagit fram en

vägledning och checklista för lokaluthyrning, som innebär en noggrann kontroll innan en uthyrning påbörjas. Checklistan ska minska risken att få in kriminella eller andra oönskade verksamheter i fastigheten (Fastighetsägarna 2020).

Företaget Svensk Trygghetscertifiering⁷ har tagit fram en handbok för ett tryggt boende, som främst vänder sig till fastighetsägare. Den ger tips och råd om situationella åtgärder i boendemiljön och illustrerar hur man praktiskt kan lösa problem i boendemiljön. Handboken utgör en grund för den fastighetsägare eller brottsförebyggande samordnare som vill sätta sig in i förvaltning med ett situationellt perspektiv. I handboken lyfts även andra viktiga delar som förvaltning kan hantera, såsom våld i nära relationer och brott mot välfärden (Svensk Trygghetscertifiering 2020).

Miljöbrott – effektiv miljötillsyn och brottsförebyggande arbete

Nya bestämmelser innebär att Naturvårdsverket ska ta fram en nationell tillsynsstrategi i samverkan med övriga centrala tillsynsvägledande myndigheter. Strategin ska innehålla nationella mål och gälla under tre år. Strategin ska göra det enklare att uppnå syftet

med miljötillsynen, nämligen att säkerställa att en hållbar utveckling främjas. I propositionen *Förbättrad tillsyn på miljöområdet* (Regeringen 2019) lämnade regeringen bland annat förslag om precisering av tillsynsbegreppet och en möjlighet att ingripa mot en kommun som inte sköter sitt tillsynsuppdrag. Förslagen trädde i kraft den 1 augusti 2020 (Regeringen 2020g).

Covid-19, brott och brottsförebyggande arbete

Covid-19 har påverkat i stort sett alla delar av samhället under 2020, och därmed även brottsligheten. Brås statistik visade på en ökning av antalet anmälda brott jämfört med motsvarande månader 2019. I och med pandemin, med start från en bit in i mars 2020, blev det dock under vårmånaderna skiftet från ökning till minskningar i flertalet brottskategorier, och en sammantagen minskning på 4 procent, jämfört med vårmånaderna 2019. Under hösten 2020 var nivån sammantaget oförändrad i förhållande till hösten 2019. Inom vissa brottstyper – såsom misshandel av obekant, stöldbrott, personrån och rattfylleribrott – fortsatte dock antalet anmälda brott att minska även under hösten/vintern, jämfört med året innan, vilket kan vara en fortsatt konsekvens av pandemin. I december 2020 ökade anmälda brott sammantaget med 1 procent, och sett till hela året var inverkan av pandemin störst under vårmånaderna och lägst under sommarmånaderna.

⁷ Svensk Trygghetscertifiering är ett företag som erbjuder fastighetsägare stöd i arbetet för ökad trygghet och minskad brottslighet i boendemiljöer.

Polisen beskriver att brottsutvecklingen fortsätter enligt tidigare mönster, men att vissa delar förändrats till följd av pandemin, samt att det finns risk för att viss brottslighet på sikt kommer att öka, i sin rapport *COVID-19. Pandemins långsiktiga konsekvenser för brottsutveckling och samhällsordning* (Polismyndigheten 2020a). Rapporten lyfter särskilt risken för att utsatta områden kan drabbas hårdare vid en långvarig lågkonjunktur, där ökad arbetslöshet till exempel kan leda till att fler rekryteras till lokala kriminella nätverk. Rapporten belyser också risken för att sämre ekonomi i andra länder kan öka risken för att fler internationella brottsnätverk begår stölder i Sverige.

Regeringen har gett länsstyrelserna i uppdrag att sammanställa lägesbilder utifrån kommunernas bedömningar av risken för ökade sociala problem och utsatthet i kölvattnet av covid-19-pandemin. Rapporteringarna visar att det kopplat till pandemin finns social problematik och utsatthet, men att det förekommer stora skillnader inom landet. Framförallt framkommer att skadegörelse på förskolor och skolor ökat samt att ungdomar i större utsträckning samlas i offentliga miljöer. Det handlar om samlingar av motorburen ungdom, med ordningsstörningar med hög musik och riskfylld bilkörning, men även alkohol- och narkotikabruk och sexuella utnyttjanden. Förutom de brott som sker i anslutning till samlingarna, skapar de en irritation och en försämrad trygghetskänsla hos andra medborgare.

Regeringen har utsett en utredare som ska analysera och föreslå åtgärder som minskar risken för brott kopplade till de pandemirelaterade stödåtgärderna. Slutrapporten lyfter fram att system för bidrag och stöd måste vara robusta och att myndigheter som anförtros akuta insatser i kris-situationer måste ha en förmåga och en beredskap för att kunna hantera dem.

Risker för kriminella angrepp mot nya stödåtgärder måste synliggöras i konsekvensanalyser i samband med att stödåtgärder arbetas fram, och bygga på ett intensivt samarbete och analys av vilka konsekvenser stödåtgärderna får. Såväl nya som tidigare stödåtgärder som redan har införts måste följas upp. Vidare föreslår utredningen att myndigheterna måste ges möjligheter att före utbetalning utföra effektiva kontroller, och att det behövs ett nära samarbete mellan utbetalande och brottsbekämpande myndigheter (Regeringen 2020d).

Polismyndighetens utvecklingscentrum Syd har haft i uppdrag att kartlägga och sammanställa redan befintligt material och studier om indikatorer för social oro, samt vid behov utveckla metoder för att identifiera, förebygga och förhindra social oro som uppstått på grund av pandemin. En slutrapport har tagits fram, med rekommendationen att det för polisens egen verksamhet bör tas fram en strukturerad modell för omvärldsbevakning, lägesföljning, uppföljning och utvärdering av hantering av risker för social oro under rådande pandemi.

Delegationen mot segregation har tagit fram en artikelserie där en av artiklarna handlar om hur pandemin påverkar segregationen och brottsligheten. Den beskriver hur brottsligheten minskade i början av pandemin, men sedan återgick till ungefär samma nivåer som före utbrottet. På längre sikt bedömer författaren att det finns en risk att de ekonomiska och samhällsliga konsekvenserna av covid-19 kan medföra en ökad segregation och brottslighet (Delegationen mot segregation 2020).

Uppföljning av tidigare nationella initiativ

I regeringens brottsförebyggande program *Tillsammans mot brott* är ett av budskapen att fler aktörer ska bidra till det brottsförebyggande arbetet. I programmet framhålls också att detta arbete ska vara kunskapsbaserat och utvärderas. I samtliga årsrapporter som Brå publicerat sedan 2018 finns ett kapitel som beskriver de nationella initiativ som bedömts vara särskilt intressanta och som har potential att kunna förbättra och effektivisera det brottsförebyggande arbetet.

I detta kapitel går vi igenom de nationella initiativ som Brå tagit upp i de tidigare årsrapporterna, och undersöker om de har varit föremål för någon form av uppföljning eller utvärdering – och vilka resultat som i så fall framkommit.

Syfte och tillvägagångssätt

Urvalet har avgränsats till de initiativ som beskrivs i rapporterna från 2018 och 2019, eftersom en viss tid sannolikt behöver passera innan det är rimligt att förvänta sig några uppföljningar eller utvärderingar.

Brå har följt upp initiativen på flera sätt. Dels genom vår kontinuerliga omvärldsbevakning, dels genom särskilda internetsökningar, både direkt på organisationernas webbplatser och via sökmotor. I de fall detta inte gett tillräckligt med information har Brå även kontaktat organisationerna.

De nationella initiativen beskrivs alltså här nedan, och de är indelade utifrån om de har följts upp/utvärderats/granskats, eller ej. Några av initiativen från 2018 och 2019 beskrivs dock inte i det här avsnittet. Det handlar dels om sådana initiativ som utgörs av redan publicerade utvärderingar, studier

eller andra skrifter. Där utgör ju själva initiativet ett resultat i sig. Dels handlar det också om initiativ som fortfarande pågår, som lämnas till kommande årsrapporter.

Nationella initiativ som helt eller delvis har följts upp, utvärderats eller granskats

Några av de initiativ som Brå tittat på har granskats av en extern part, och i något fall har de granskats vid flera tillfällen. För vissa initiativ har Brå inte kunnat identifiera några omfattande utvärderingar, men däremot andra utredningar och underlag som är relevanta i det här sammanhanget. Det har även skett andra former av utveckling inom dessa områden, vilket också beskrivs i detta inledande avsnitt. Initiativen presenteras i bokstavsordning.

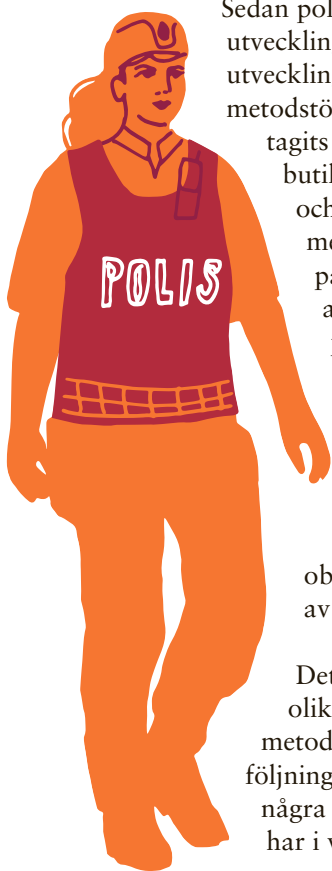
Bidrag för att flytta fordon

Ett fenomen som uppmärksammats som ett problem i den offentliga miljön är så kallade målvaktsbilar, det vill säga bilar som är registrerade på andra personer än fordonets verkliga ägare, vilket gör att ägaren kan undvika att betala avgifter för bilen. Eftersom bilarna också kan användas i kriminella sammanhang, bedöms det vara viktigt att avlägsna dem. Regeringen beslutade därför att anslå medel som kan täcka kommuners kostnader för hantering av sådana fordon. Fördelningen av dessa statsbidrag hanteras av Kammarkollegiet (SFS 2018:1594).

Totalt avsatte regeringen drygt 51 miljoner kronor för detta ändamål under 2019–2020. Omkring 11,6 miljoner kronor beviljades under 2019. Resultat för 2020 hade inte publicerats när denna rapport skrevs.

Kammarkollegiet har inte i uppdrag att följa upp eller utvärdera denna satsning, men ska till regeringen årligen återrapportera det totala utbetalade bidraget och antalet fordon som kommunerna fått bidrag för. Under 2020 har det dock publicerats resultat från en utredning (Ds 2020:20) som haft i uppdrag att göra en fullständig översyn av lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall, och förordningen (1982:198) om lagen om flyttning av fordon i vissa fall. Syftet med utredningen har varit att undersöka hur man kan minska de fordonsrelaterade skulderna till det allmänna samt minska förekomsten av fordonsmålvakter och målvaktsfordon. Utredningen visar bland annat att antalet målvaktsfordon minskar kraftigt, och att de fordonsrelaterade skulderna till det allmänna är i kraftigt avtagande. Samtidigt ökar antalet fordonsmålvakter och skulderna till det allmänna är fortfarande relativt höga. Sammantaget menar utredaren att många av de hittills vidtagna åtgärderna haft effekt, men att det krävs fortsatta åtgärder för att minska problemen (Ds 2020:20).

Båtsamverkan, Trygg i butik och Trygga trappan

Sedan polisen omorganiserades har olika utvecklingsområden lagts ut på olika utvecklingscentrum, och flera nationella metodstöd i olika frågor har därefter tagits fram. Båtsamverkan, Trygg i butik

och Trygga trappan är alla sådana metodstöd som finns tillgängliga på polisens intranät och som kan användas för att förebygga brott på lokal nivå. Metoderna syftar till att förebygga särskilda brottstyper som är koncentrerade till vissa fysiska platser, och går ut på att minska tillfällena till brott och/eller förekomsten av stöldbegärliga objekt, och att öka övervakningen av platser där brott begås.

Det finns exempel på hur man på olika håll i landet arbetat enligt metoderna, och i vissa fall har uppföljningar gjorts. Det har skrivits några studentuppsatser, och polisen har i vissa fall följt upp sina insatser

på lokal nivå. Som exempel kan nämnas en studentuppsats som visar att Trygg i butik har ökat personalens upplevelse av trygghet på arbetsplatsen, och en lokal uppföljning av Båtsamverkan visar en viss minskning av båtmotorstölder. Brå har dock inte kunnat identifiera någon nationell uppföljning eller utvärdering av metoderna.

Något som har undersökts på nationell nivå är i vilken utsträckning olika arbetsmetoder används i lokalpolisområdena (Riksrevisionen 2020:20). Där framgår exempelvis att de lokalpolisområden där det finns utsatta områden använder Trygga trappan i hög eller viss utsträckning (totalt 53 procent av lokalpolisområdena). Granskningen har dock inte undersökt effekterna av metoden.

Inslussningsprogram

Kriminalvården fick 2018 i uppdrag att starta en försöksverksamhet med inslussningsprogram, i syfte att förebygga återfall i brott. I uppdraget ingick att Kriminalvården skulle identifiera och involvera relevanta aktörer, såsom socialtjänst och myndigheter. Aktörerna skulle genomföra samordnade insatser för klienterna och på så sätt bidra till deras återanpassning i samhället.

I uppdraget ingick även att Brå skulle utvärdera försöksverksamheten, och resultatet av denna processutvärdering publicerades i december 2020. Utvärderingen visar att endast 27 klienter har deltagit i försöksverksamheten, vilket gör att det är svårt att dra några långtgående slutsatser. Av den anledningen, och eftersom försöksverksamheten ännu inte pågått så länge, går det heller inte att bedöma om insatserna förebyggt återfall i brott. Därutöver identifierar utvärderingen vissa problem med förberedelser och samordning från nationellt håll. Brå bedömer att arbetssättet ännu inte bör implementeras nationellt, men att det finns indikationer på att det på sikt kan innebära ett förbättrat inslussningsarbete (Brå 2020h).

Medborgarlöften

Arbetet med medborgarlöften inleddes i samband med ombildningen av Polismyndigheten 2015. Arbetssättet innebär att polisen i högre utsträckning än tidigare ska engagera och involvera bland annat medborgare och medarbetare i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Ett medborgar-

löfte ska beskriva vilka åtgärder polisen och dess samverkanspartner lovar att vidta för att komma åt lokala brottsproblem.

Statskontoret publicerade 2017 en utvärdering av medborgarlöftesarbetet. Resultaten från denna utvärdering visar bland annat att löftena var av varierande kvalitet och att det fanns brister i den interna uppföljningen av arbetet. I slutet av 2018 publicerade även Brå en utvärdering av arbetet med medborgarlöften. Där konstaterades bland annat att polisen kommit en bit på väg i de studerade områdena, men också att det kommer att ta tid att fullt ut implementera modellen och att det därmed finns stort utrymme för förbättringar. Några av Brås rekommendationer var att prioritering av medborgarlöftena bör vara tydlig och långsiktig på alla nivåer inom polisen, att man utifrån lokala förutsättningar bör överväga en anpassad ambitionsnivå, och att arbetet fortlöpande bör utvärderas och följas upp.

Sedan dessa utvärderingar publicerades har Polismyndigheten bedrivit ett internt utvecklingsarbete gällande medborgarlöftena, där man avser att tillvarata resultaten i ovan nämnda utvärderingar. I samtal med Polismyndigheten har det framkommit att en del av de svårigheter som lyfts fram i utvärderingarna fortfarande kvarstår. För att uppnå prioritering, långsiktighet och enhetlighet, arbetar myndigheten nu för att i större utsträckning än tidigare integrera modellen i den ordinarie verksamheten. Som ett led i detta planerar Polismyndigheten för att medborgarlöften ska ingå i den brottsförebyggande strategi som ska färdigställas under 2021.

Myndighetssamverkan mot organiserad brottslighet

Regeringen beslutade den 1 december 2015 (Ju2015/08350/PO) att ge Polismyndigheten i uppdrag att tillsammans med ett antal andra myndigheter utveckla den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet. Uppdraget slutredovisades 2017 (Polismyndigheten 2017). I slutrapporten redovisas genomförandet av uppdraget och hur det utvecklats. Det konstateras att utvecklingsarbetet främst stärkt förmågan till repressiva åtgärder, medan arbetet med att utveckla det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet delvis kvarstod. Rapporten lyfter behovet av att stärka det lokala brottsförebyggande arbetet,

eftersom endast lagföring inte räcker för att skapa den nödvändiga utvecklingen och minska problematiken med organiserad brottslighet i samhället. Samtidigt kvarstår, enligt rapporten, utmaningen att skapa en nationell struktur (Polismyndigheten 2017).

Riksrevisionen granskade satsningen 2019 och fann då en hel del brister. Styrningen av myndigheterna bedöms inte ha varit tillräcklig; det fanns till exempel inte några skrivningar om arbetet i myndigheternas instruktioner och regleringsbrev (undantaget polisen). Vidare var det upp till myndigheterna själva att formulera mål för arbetet. Samtidigt som myndigheterna har formulerat mål för deras respektive delar i projektet, har de i sina slutrapporter inte kunnat bedöma i vilken utsträckning de uppfyllt målen. De för fram att de haft svårt att värdera måluppfyllelsen, effekterna och samhällsnyttan med verksamheten. Som en orsak till detta anger Riksrevisionen att de bland annat inte tagit fram gemensamt överenskomna uppföljningsmetoder. Myndigheterna har inte heller kunnat redovisa det arbete som bedrivits på regional nivå, trots att detta uppges ha varit omfattande. Riksrevisionen bedömer sammantaget att varken regeringen eller myndigheterna har säkerställt att verksamheten bedrivits så att målen kan nås (Riksrevisionen 2019:11).

Mot bakgrund av Riksrevisionens rekommendationer genomförde regeringen i mars 2020 en del ändringar i de deltagande myndigheternas instruktioner, som syftar till att tydliggöra och vidareutveckla både styrning och genomförande. Myndigheterna har också getts i uppdrag att starta två pilotprojekt. Det ena handlar om att komma åt felaktig folkbokföring kopplad till organiserad brottslighet (regeringsbeslut Fi2020/02991/S3), och det andra riktar sig mot näringsverksamhet med kopplingar till organiserad brottslighet (regeringsbeslut Ju2020/02483/PO).

Nationell strategi för att förebygga mäns våld mot kvinnor

Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor trädde i kraft den 1 januari 2017 (Skr. 2016/17:10). Syftet med strategin är att lägga grunden för ett målinriktat och mer samordnat arbete mot mäns våld mot kvinnor. Strategin innehåller ett åtgärdsprogram, med ett antal olika åtgärder inom området, som ska stödja ett utökat och verkningsfullt arbete mot våld.

Statskontoret har fått i uppdrag att följa upp och analysera centrala myndigheters arbete med strategin. I september 2020 presenterade de en delredovisning med preliminära slutsatser (Statskontoret 2020). Undersökningen – som baseras på intervjuer och dokumentstudier – visar bland annat att strategin bidragit till att ”lyfta upp frågorna på agendan och har skapat ett ramverk med gemensamma begrepp och mål” (Statskontoret 2020), men att det samtidigt är de särskilda regeringsuppdragen som oftast styr myndigheternas aktiviteter. Vissa myndigheter upplever sig heller inte utpekade i strategin och efterlyser därför tydligare styrning. Strategin upplevs vidare ha påverkat myndighets-samverkan positivt, och tydliggjort roller och ansvar för såväl nationella myndigheter som för länsstyrelserna. Det har dock – med några undantag – varit svårt att se vilka effekter arbetet får för de våldsutsatta och för våldsutövarna. Här nämns Försäkringskassan som ett gott exempel, där det går att se vissa resultat. Det är numera fler handläggare på Försäkringskassan som ställer frågor om våld till exempel i samband med sjukpenningärenden, vilket kan bidra till att fler fall av våld i hemmet upptäcks (Statskontoret 2020).

Polisens arbete i utsatta områden

I tidigare årsrapporter har Brå beskrivit Polismyndighetens arbete med den nationella lägesbilden, som definierar så kallade utsatta områden. I Brås nationella trygghetsundersökning har dessa områden bland annat kännetecknats av mer utbredd otrygghet, utsatthet för brott och lägre förtroende för rättsväsendet jämfört med andra urbana områden. Lägesbilden togs fram första gången 2014 och har därefter uppdaterats flera gånger. Målet med att identifiera utsatta områden i en nationell lägesbild har skiftat något sedan den första lägesbilden togs fram, men i den senaste från 2019 anges målet att lägesbilden ”ska kunna ligga till grund för strategiska beslut” (Polismyndigheten 2019a). Hur dessa lägesbilder tas fram har också utvecklats sedan 2014. Dels har myndigheten arbetat med att ta fram och vidareutveckla ett metodstöd och ett analysverktyg, dels har man utökat informationsinhämtningen så att lägesbilden från och med 2019 baseras på data från samtliga lokalpolisområden.

För att öka kunskapen om utsatta områden och de problem som associeras med dessa, startades 2016 även en forskningscirkel. Den har bland annat bidragit till att ta fram ett metodstöd för kartläggning och framtagande av lägesbilder av organiserad brottslighet. I början av 2020 publicerades också en studiehandbok (Westerdahl m.fl. 2020) som tagits fram inom ramen för forskningscirkeln. Handboken syftar till att öka kunskapen om och förståelsen för utsatta områden, och hur kriminaliteten i områdena kan motverkas.

Ytterligare en aspekt av polisens arbete i utsatta områden handlar om lokal närvaro. Ett av Polismyndighetens långsiktiga strategiska mål till 2024 är att stärka den lokala närvaron, vilket delvis syftar till att kunna arbeta mer effektivt i utsatta områden. I tidigare årsrapporter har Brå beskrivit flera granskningar av det lokala polisarbetet, och i dessa framkommer till exempelvis brister med resurssättning. Det handlar bland annat om att antalet områdespoliser inte varit tillräckligt, eller att de inte getts möjlighet att arbeta fredat med brottsförebyggande och trygghetsskapande uppgifter (Statskontoret 2018, Polismyndigheten 2018, Polismyndigheten 2019b).

I november 2020 publicerade Riksrevisionen en granskning av polisens arbete i utsatta områden. Den sammantagna bedömningen är att arbetet inte fullt ut är ändamålsenligt. Regeringen har under de senaste åren tillfört betydande resurser till Polismyndigheten, vilket delvis har syftat till att vända utvecklingen i utsatta områden. Därutöver har regeringen ställt krav på att det ska finnas områdespoliser, samt att det ska vara möjligt att följa upp situationen i utsatta områden.

Riksrevisionen bedömer därför att regeringen ökat Polismyndighetens förutsättningar att arbeta effektivt i utsatta områden. Granskningen visar dock att det inte är möjligt att med säkerhet veta hur många som arbetar som områdespoliser, och inte heller i vilken utsträckning dessa arbetar i utsatta områden, eller om de arbetar fredat med brottsförebyggande, trygghets- och kontaktskapande arbete. Det behövs också varaktiga resurser i utsatta områden för att polisen ska kunna upprätthålla en god förmåga över tid. De lokalpolisområden som fått extra resurstillskott uppger i större utsträckning än andra lokalpolisområden att de har bättre förutsättningar att arbeta enligt beprövade metoder.

I granskningen identifieras även brister i hur den nationella lägesbilden tas fram. Lägesbilden baseras nämligen till viss del på subjektiva bedömningar från lokalpolisområdena, vilket gör att det varken är möjligt att jämföra områdena med varandra, eller att följa utvecklingen över tid. Utifrån den här granskningen rekommenderas Polismyndigheten bland annat att öka tillförlitligheten i hur utsatta områden identifieras, och att följa upp hur många områdespoliser som arbetar i utsatta områden. I 2021 års regleringsbrev ger regeringen Polismyndigheten flera uppdrag som syftar till att komma tillrätta med de identifierade bristerna, bland annat att redovisa i vilken omfattning det finns områdespoliser i lokalpolisområdena (Riksrevisionen 2020).

Puls – ett behandlingsprogram

Statens institutionsstyrelse (SiS) genomförde, i samverkan med Kriminalvården, en pilot då man implementerade behandlingsprogrammet Puls (problem-lösning umgänge, livsmål, självkontroll) på två av sina ungdomshem. Puls riktar sig till personer som begått brott och/eller har någon form av våldsproblematik. Syftet med att pröva behandlings-

programmet inom SiS var att undersöka om programmet matchade ungdomarnas behov och fungerade i organisationen och för medarbetarna, samt att undersöka hur en implementering på bred front skulle kunna gå till. Inom Kriminalvården har programmet använts sedan 2012 men riktar sig där till vuxna, och därför behövde SiS också ta reda på ifall det även passade för en yngre målgrupp. Inom SiS ges behandlingsprogrammet till ungdomar från 16 år. Det utgår från kognitiv beteendeterapi, social inlärningsteori och principerna om risk, behov och mottaglighet, som har god evidens och som har visat små men lovande effekter på återfall i brott (Kriminalvården 2014).

Implementeringsstudien visade att metoden togs emot väl bland såväl medarbetare som ungdomar, och att det bland medarbetarna fanns en vilja att fortsätta arbeta med behandlingsprogrammet. De utmaningar som identifierats är främst kopplade till styrning och organisation, samt att man funnit att programmanualen behöver förtydligas och anpassas till den yngre målgrupp som SiS tar emot. Sedan 2020 är Puls ett av SiS behandlingsprogram och planeringen framåt är en fortsatt implementering, framför allt inriktad på de ungdomar som placerats enligt lagen om slutna ungdomsvård, LSU (Statens institutionsstyrelse 2020).

Nationella initiativ som ännu inte följts upp, utvärderats eller granskats

För några initiativ har Brå inte kunnat identifiera någon utvärdering. Däremot har det i samtliga fall skett aktiviteter inom ramen för initiativen som beskrivs i korthet här nedan. Det är till exempel två utredningar som lett till att nya lagar har stiftats. Brå avser att fortsätta bevaka dessa initiativ och i kommande årsrapporter redogöra för eventuella framtida uppföljningar, utvärderingar eller granskningar.

Informationsutbyte vid samverkan mot terrorism

Utredningen om informationsutbyte vid samverkan mot terrorism presenterade sitt betänkande 2018 (SOU 2018:65). Den behandlar bland annat förutläggningarna för ett effektivt lokalt samverkansarbete för att förebygga våldsbejakande extremism och terrorism, framförallt informationsutbyte mellan polis och kommunens socialtjänst. De föreslagna lagändringarna trädde i kraft i augusti 2020 (SFS 2020:574 och SFS 2020:575).

Ny lag om kamerabevakning

I ett betänkande från 2017 (SOU 2017:55) föreslogs att kameraövervakningslagen skulle ersättas med en ny kamerabevakningslag. Den nya lagen trädde i kraft 2018 (SFS 2018:1200 och SFS 2018:1201). Lagen innebär bland annat att det blivit lättare för polis och kommun att få tillstånd till kamerabevakning på offentliga platser i brottsbekämpande eller trygghetsskapande syfte.

Boverkets uppdrag om brottsförebyggande samhällsplanering

Under 2018 fick Boverket i uppdrag av regeringen att ta fram en vägledning för brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv och åtgärder i samhällsbyggnadsprocessen (Näringsdepartementet 2018). Uppdraget slutredovisades 2019 genom en rapport (Boverket 2019a) och en webbaserad vägledning (Boverket 2019b).

Polismyndighetens strategiska utvecklingsprojekt om brottsförebyggande arbete

Polismyndigheten har under flera år arbetat med att utveckla det brottsförebyggande arbetet (Polismyndigheten 2016). För detta ändamål gav Polismyndigheten i uppdrag åt utvecklingscentrum Syd och Nord att 2017 inleda ett utvecklingsarbete gällande det strategiska brottsförebyggande arbetet (projekt-direktiv A841.321/2016). Projektet slutrapporterades 2019. Som ett resultat av detta (beslutsnummer Noa 75/2019) inrättades en nationell införande-grupp för implementering av resultaten från projektet.

Uppdrag till flera myndigheter att stärka arbetet mot sexuellt våld och trakasserier

Efter de så kallade metoo-uppropen initierade regeringen flera åtgärder mot sexuellt våld och trakasserier. Det handlade om förebyggande insatser, insatser för starkare skydd och stöd för brottsutsatta, effektivare brottsbekämpning, satsningar inom arbetsmiljöområdet och kunskapshöjande åtgärder. Bland annat tilldelades Skolverket, Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket medel för att genomföra åtgärder inom området (Regeringen 2018). Myndigheterna har därefter genomfört olika insatser med hjälp av de tilldelade medlen.

Pågående uppdrag och verksamheter

Det är några nationella initiativ från 2018 och 2019 års rapporter som inte har beskrivits här. Det är bland annat sådana som ska slutredovisas senare än 2020. Till dessa hör utredningen om kommunernas ansvar i brottsförebyggande arbete, och två uppdrag till Socialstyrelsen som handlar om förebyggande arbete mot våld i nära relationer. Utredningen om framtidens socialtjänst presenteras inte heller här, utan tas upp i kommande årsrapporter när ett lagförslag presenterats.

De nyinrättade myndigheterna Delegationen mot segregation (Delmos) och Jämställdhetsmyndigheten har också utelämnats här. Brå följer nämligen dessa organisationers arbete inom ramen för sin omvärldsbevakning och beskriver det i denna rapportserie, i de fall de genomför aktiviteter som är av relevans för det brottsförebyggande området. Center mot våldsbejakande extremism (CVE) – som också är en

nyinrättad verksamhet – beskrivs i ett eget avsnitt i denna rapport. Där nämns bland annat en utvärdering av centrets stöd till kommunerna.

Därutöver återfinns även en del studier och utvärderingar bland det som tagits upp i tidigare årsrapporter, men som inte beskrivs här. Eftersom dessa så att säga i sig själva utgör resultat, blir det inte meningsfullt att samla in information om dem på samma sätt som gjorts för andra nationella initiativ. Här ingår bland annat en utvärdering av sociala insatsgrupper, och en studie om risker förknippade med *internet of things* (IoT).

Sammanfattande reflektioner

Mer än hälften av de nationella initiativen har följts upp, utvärderats eller granskats

Av de nationella initiativ som ingått i denna uppföljning⁸ är det mer än hälften som helt eller delvis genomgått någon form av granskning. Detta får ses som ett positivt resultat, särskilt med tanke på att det ibland handlar om omfattande satsningar där det är rimligt att förvänta sig att en del tid behöver passera innan det är möjligt att utvärdera genomförda insatser. Samtidigt är det endast ett fåtal vetenskapliga utvärderingar; här hade det möjligen varit önskvärt att fler initiativ blev föremål för sådana. Att det finns utvärderingar, uppföljningar och granskningar bör naturligtvis inte hindra att fler sådana tillkommer framöver; i vissa fall är det endast begränsade delar av initiativen som undersökts, till exempel avseende Center mot våldsbejakande extremism. Dessutom behövs det ibland mer tid innan det är möjligt att undersöka om ett initiativ har uppnått avsedda effekter, som i fallet med inslussningsprogram.

Effekter på brottsligheten undersöks sällan

Få utvärderingar, uppföljningar och granskningar som Brå identifierat svarar på frågor om hur brottsligheten har påverkats. Istället ligger fokus ofta på organisatoriska förutsättningar och implementering.

I det brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* anges att fler aktörer än tidigare ska bidra till det brottsförebyggande arbetet, och att arbetet ska vara kunskapsbaserat. Mot bakgrund av detta borde alltså fler aktörer identifiera hur man kan bidra till att förebygga brott, och verka för att det arbete som genomförs också följs upp, med fokus på om och hur man påverkat brottsligheten.

De initiativ som Brå beskriver i denna rapportserie syftar dock inte alltid till att *enbart* förebygga brott. Många gånger är deras huvudsyfte exempelvis ökad trygghet eller bättre samverkan. Men oavsett om det är förebygga brott eller om det är något annat som är huvudsyftet med en satsning, bör det undersökas om avsedda effekter har uppnåtts. Inte minst eftersom insatser och liknande ibland även får andra effekter än de planerade, som i vissa fall rentav kan vara kontraproduktiva, samt att de innebär ekonomiska kostnader.

Viktigt att fortsätta studera implementering

I vissa fall baseras satsningar och insatser på evidens från tidigare studier, vilket gör att man kan förvänta sig att de kan bidra till att förebygga brott. Här är det dock viktigt att ändå undersöka både hur de implementerats, hur väl man följt eventuella manualer och/eller vilka effekter de haft på brottsligheten eller deltagarna. Så är exempelvis fallet med utvärderingen av behandlingsprogrammet Puls inom Statens institutionsstyrelse. Om förväntade effekter inte uppnås, kan det vara så att metoden inte använts på rätt sätt, eller att ursprungsmetoden inte lämpar sig i den kontext där den implementerats.

⁸ De nationella initiativ som ingår i uppföljningen är de som beskrivits i årsrapporterna från 2018 och 2019.

Brås stöd till brottsförebyggande arbete

Brå ger stöd till brottsförebyggande arbete genom olika typer av metodstöd, såsom rapporter, handböcker, ekonomiskt stöd och konferensen *Råd för framtiden*. Sedan 2017 har Brå också ett utökat regeringsuppdrag.⁹ Förutom fortsatt stödverksamhet, som tidigare, innebär uppdraget att Brå ska

- inrätta en nätverksstruktur för nationella aktörer, för att bidra till ökad samverkan på det brottsförebyggande området
- utveckla konkret stöd till brottsförebyggande aktörer på nationell, regional och lokal nivå, utifrån identifierade angelägna utvecklingsbehov
- ta fram och sprida utbildningar om brottsförebyggande arbete
- årligen ta fram en lägesrapport om hur det brottsförebyggande arbetet har bedrivits och utvecklats.

För 2020 angavs också i Brås regleringsbrev att myndigheten ska återrapportera arbetet med att ge särskilt anpassat kunskapsstöd till brottsförebyggande arbete i mindre städer, tätorter och landsbygdskommuner. Utöver detta har Brå sedan 2015 fått i uppdrag att utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering i myndigheten (JiM), i syfte att verksamheten ska bidra till att uppnå de jämställdhetspolitiska målen.

Statskontoret har utvärderat regeringens satsningar på Brottsförebyggande rådet (Brå) och analyserat hur Brå har använt det tillskott som myndigheten fått för att stärka sin roll som rättsväsendets kunskapscentrum och för att utveckla arbetet med att stödja och samordna brottsförebyggande arbete. Utvärderingen visar att Brå har utvecklat stöd och

samordning kring det brottsförebyggande arbetet, och i stort nått regeringens intentioner. Brå har förstärkt sitt befintliga stöd till lokala brottsförebyggande aktörer och utvidgat sitt stöd till att även omfatta regionala brottsförebyggande samordnare vid länsstyrelserna. Däremot håller Brå fortfarande på att bygga upp sin roll att stödja och samordna aktörer på nationell nivå (Statskontoret 2020a).

Covid-19 och påverkan på Brås stöd

Med anledning av covid-19-pandemin skiftade formerna för Brås stöd under 2020 och därför lades en större betoning på webbaserat, digitalt stöd. Några av de aktiviteter som byggts på fysiskt deltagande har ställts in, men flertalet har kunnat genomföras digitalt, med nästan samma kvalitet.

Nationell nätverksstruktur

År 2017 initierade Brå ett nätverk med Polismyndigheten, länsstyrelserna och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), eftersom dessa bedömdes vara centrala aktörer för utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet. Sedan inrättandet har nätverket träffats fyra gånger per år. Under 2020 har gruppen särskilt diskuterat nationella satsningar, den regionala nivåns behov av stöd, sociala insatsgrupper samt hur kommunikation kan användas som verktyg i det brottsförebyggande arbetet.

Under 2020 har Brå också samordnat olika former av stöd och spridningsaktiviteter i samverkan med andra myndigheter. Exempelvis har Brå tagit fram korta informationsfilmer om framtagna metodstöd, tillsammans med Ekobrottsmyndigheten, Boverket och Jämställdhetsmyndigheten. Brå har även webbsänt seminarier på olika teman, i samarbete med bland andra Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten.

⁹ För en mer utförlig beskrivning av hur Brås stöd förändrats, se Brå 2018a, och Brå 2019h.

Sedan 2016 har Brå gett stöd till uppbyggnad och genomförande av aktiviteter i nätverket *Säkra platser*, som har sin bas på Kungliga Tekniska högskolan (KTH). De senaste två åren har försök gjorts att engagera fler nationella aktörer och myndigheter i nätverket. Inga andra aktörer har dock kunnat engageras i den fortsatta utvecklingen och styrningen av nätverket. Brås möjligheter att ensamt, långsiktigt stödja verksamheten ekonomiskt är små och kommer därför inte fortsätta.

Som ett led i att utveckla Brås roll som knutpunkt för det brottsförebyggande arbetet nationellt, har Brå under 2020 inlett respektive fortsatt närmare samarbeten med ett antal myndigheter. Med Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Skolverket samt Sveriges Kommuner och Regioner har Brå inlett en samordning kring stöden för det förebyggande arbetet med *unga som begår brott*, särskilt med fokus på personrån och sociala insatsgrupper (SIG). Tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten har Brå sedan tidigare ett samarbete som nu kompletterats med regeringsuppdraget att studera åtgärder mot våld i nära relationer bland unga.

Under året fortsatte också det pågående kunskapsutbytet mellan Brå och Ekobrottsmyndigheten, i syfte att utveckla det förebyggande arbetet mot ekonomisk brottslighet. Bland annat gav Brå ett konkret metodstöd avseende orsaksanalyser av ekonomisk brottslighet.

Även Skatteverket har knutits till det arbetet. Brå ingår också i den nationella myndighetsgruppen inom ANDT-området, som leds av Folkhälsomyndigheten.

Brås stöd till den regionala nivån

I Brås uppdrag om stöd och samordning av brottsförebyggande arbete ingår att Brå ska stödja länsstyrelserna i arbetet och bidra till regional samordning. Sedan 2019 finns även en liknande funktion på polisregionerna, varför även de numera ingår i stödet.

Inom ramen för det regionala stödet har Brå under 2020 gett ett omfattande stöd till såväl strategiskt som operativt regionalt arbete, med stöd av Polismyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner. Exempel på detta är planering av utbildning och konferenser, enskilda frågor och utmaningar samt olika dokument till regionala brottsförebyggare inom polisen och på länsstyrelserna. Vidare har Brå genomfört fyra nätverksträffar för målgruppen. Syftet med dessa är bland annat att stärka de regionala samordarna i deras uppdrag att ge konkret stöd till lokala brottsförebyggare. Under träffarna sker erfarenhetsutbyte och kunskapsförmedling utifrån de behov som gruppen har identifierat. Temat för träffarna har varit brott i gles- och landsbygd, narkotikaförebyggande arbete, våld i nära relationer, kommunikation i brottsförebyggande arbete samt ungdomar som begår brott.

En av träffarna 2020 genomfördes i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten, för att förbättra samordningen mellan våldsprevention och brottsförebyggande arbete. En annan genomfördes med Folkhälsomyndigheten, för ökad samordning mellan de olika delarna i det narkotikaförebyggande arbetet.

På grund av de restriktioner som covid-19-pandemin har inneburit, har de flesta av Brås regionala konferenser skett digitalt.

Träffarna har genomförts via en utbildningsplattform och haft karaktären av digitala workshoppar.

Utöver detta har Brå gett stöd gällande motorburen problematik, och ett särskilt sådant stöd till länsstyrelsen i Västra Götaland och polisregion Väst, som har ett projekt för att utveckla detta arbete. Under senaste året har det skett en ökning av dessa problem, såsom olovliga bilsammankomster, riskbeteenden vid körning, hög musik från bilarna, nedskräpning och ordningsstörningar. Några lokalpolisområden och länsstyrelser har också sett ytterligare problem – både narkotikaanvändning i samband med vissa sammankomster och att unga pojkar och flickor dras in i sammanhang där man köper och säljer sex. Flera lokalpolisområden och kommuner har också påtalat att det förekommer att A-traktorer förs fram i högre hastighet än tillåtet.

För att Brå ska kunna utveckla sitt uppdrag om stöd och samordning av brottsförebyggande arbete, har de regionala samordnarna fått bedöma hur väl stödet till länsstyrelserna fungerat och om det finns utvecklingspotential och förbättringar i det. Av resultaten framgår att de tjänster som länsstyrelserna har mest nytta av i sitt arbete är nätverksträffarna, Brås webbplats, utbildningarna samt olika metodstöd kring samverkan och orsaksanalys.

Brås stöd till lokalt brottsförebyggande arbete

Det lokala stödet handlar om att Brå ger vägledning och stöd, framför allt till lokala samordnare och kommunpolis, kring enskilda frågor och komplexa utmaningar i det brottsförebyggande arbetet.

På Brås webbplats lanserades under mars 2020 en webbversion av boken *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*. Syftet med den framtagna plattformen www.bra.se/samverkan är att öka tillgängligheten till stödet och kunna hålla den uppdaterad på ett enklare sätt. En reviderad version av boken *Samverkan i lokalt arbete* publicerades också under hösten 2020. Under året producerades även kortfilmen *Med samverkan i centrum* – En film om att arbeta kunskapsbaserat.

I syfte att stärka kunskapsläget om ungdomsrån, har Brå inlett ett projekt som består dels av en forskningsstudie om ungdomsrånens omfattning och utveckling, dels av att Brå – i samverkan med flera kommuner och polisområden – tar fram ett metodstöd som lokala aktörer kan använda för att förebygga personrån mellan unga. För att få med ett ungdomsperspektiv i stödet, förs en dialog med gymnasieelever inom ramen för projektet.

Uppsala kommun inledde 2019 tillsammans med polisen ett arbete mot den grova och organiserade brottsligheten utifrån den så kallade *Fasmodellen*. Projektet kallas *Fokus Gottsunda* och ska pågå fram till 2024. Arbetet syftar bland annat till att minska antalet skjutningar och öka tryggheten i Gottsunda och Valsätra. Brå bistår med konkret metodstöd under hela perioden.

Under året har Brå även uppdaterat metodstödet gällande samverkan för att förebygga återfall i brott. Det är ett stöd som riktar sig till chefer och utvecklingsansvariga experter i olika organisationer, i syfte att motverka att kriminalvårdens klienter återfaller i brott efter avslutad påföljd. Målet är att lokala parter, såsom kommun, kriminalvård, hälso- och sjukvård med flera, ska kunna utveckla ett strukturerat samarbete som förankras i varje parts vanliga verksamhet. Metodstödet omfattar en bakgrundstext om forskningen och det återfallsförebyggande arbetets förutsättningar, samt arrangörsmaterial för att kunna genomföra utvecklingsseminarier.

Sluta skjut (*Group violence intervention*)

Dödligt skjutvapenvåld kopplat till kriminella miljöer är ett problem som ökar i Sverige. Med anledning av detta har Brå tagit initiativ till att implementera en amerikansk strategi för att minska dödligt gängrelaterat våld och skjutningar i Sverige, *Group violence intervention* (GVI), som beskrivits i tidigare rapporter (Brå 2019, Brå 2020b).

Med hjälp av finansiering från Fonden för inre säkerhet (ISF) initierade Brå 2017 samverkansprojektet *Sluta skjut*, för att prova strategin i Malmö, tillsammans med polisområde Malmö, Malmö stad, Kriminalvården, polisens nationella utvecklingscentrum Syd och det amerikanska forskningscentret National Network For Safe Communities (NNSC).

Pilotprojektet avslutades under början av 2020 och arbetet övergick istället till att bli en del i ordinarie verksamhet. *Sluta skjut* utvärderas av Malmös universitet med medel från Brå och ISF. Utvärderingarna, som utgörs av både av en processutvärdering och en effektutvärdering, visar sammantaget att strategin har kunnat överföras och implementeras i den svenska kontexten, och att antalet skjutningar i Malmö har minskat under projektperioden. Det är dock svårt att med säkerhet fastslå att minskningen beror på projektet. Sammantaget är dock förutsättningarna goda för att fortsätta att testa strategin, både i Malmö och på andra platser i Sverige (Ivert m.fl. 2020, Ivert m.fl. 2021).

Webbaserade utbildningar

Under 2020 gick Brås webbaserade basutbildning i brottsförebyggande arbete in på sitt fjärde år. Det är fortfarande en stor efterfrågan på utbildningen, som riktar sig till yrkesverksamma, och under året genomfördes den vid tre tillfällen. I de kursutvärderingar som genomförts efter varje kurs har utbildningen fått genomgående bra betyg. Under 2020 genomförde Brås dessutom en uppföljning, som visade att utbildningen i hög grad upplevdes stämma överens med behoven och att deltagarnas förmåga att arbeta kunskapsbaserat hade stärkts. Deltagarna upplevde sig också få ett gemensamt språk med sina samarbetsparter i andra organisationer, vilket underlättar i samverkansarbetet. Dessutom framkom att de förvärvade kunskaperna är till nytta i det praktiska arbetet även på längre sikt.

Den påbyggnadsutbildning som Brå utvecklat under 2019 genomfördes vid endast ett tillfälle under 2020. Liksom basutbildningen är även påbyggnadsutbildningen helt webbaserad.

Spridning av god praktik

Konferensen Råd för framtiden

Den årliga nationella konferensen om brottsförebyggande arbete, *Råd för framtiden*, kunde på grund av

pandemin inte genomföras som planerat på plats i Gävle i mars 2020. Istället webbsände Brå delar av konferensen, som därigenom genomfördes för tjugonde gången och lockade cirka 600 digitala deltagare, främst från kommuner och Polismyndigheten. Många gav i utvärderingen uttryck för glädje att konferensen genomfördes trots rådande restriktioner, men att de saknade det fysiska mötet. Den andel deltagare som var nöjda med konferensen som helhet var något mindre 2020 än 2019 (90 procent jämfört med 95 procent.)

Webbsidan ”Förebygga brott”

På Brås webbplats finns avdelningen *Förebygga brott* (www.bra.se/forebygga-brott) som är direkt riktad till brottsförebyggande aktörer, och innehåller aktuell information och nyheter om brottsförebyggande arbete. Under hösten publicerades ämnessidorna *Barn, unga och brott*, *social oro* och filmen *Hur kan vi minska ungdomsrånen?* samt flera artiklar om lokalt arbete i relation till covid-19-pandemin.

Webbinarier

Brås har under året genomfört tre webinarier, i syfte att sprida kunskap om goda exempel på kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete, som brottsförebyggare över hela landet kan ta del av. Webinarierna, som direktsänts, finns publicerade på Brås webbplats under sidan *Förebygga brott*. Mellan 300 och 400 personer har hittills tittat på webinarierna i efterhand. De tre webinarierna under 2020 tog upp följande teman:

- Unga som begår brott mot andra unga
- Förebygga brott i samverkan med dagligvaruhandeln
- Förebygga brott i våra bostadsområden.

Annan kunskapsspridning

Brå och Sveriges Kommuner och Regioner har under året gemensamt arrangerat två trygghetsdagar, varav en på temat narkotika och en på temat ungdomar som begår brott. Utöver detta genomfördes en digital föreläsning på temat Våld i nära relation – storstad kontra glesbygd. Vidare har Brå deltagit på en rad konferenser, bland annat ett webinarium om narkotika som Folkhälsomyndigheten arrangerade. Elva fackförbund genomförde en hearing om brottsförebyggande arbete med fokus på att det brottsförebyggande arbetet måste stärkas genom en bred mobilisering från hela samhället.

Brå har även deltagit i Integrationsforum på temat effektiva och beprövade metoder för kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

Ekonomiskt stöd

Brå delar årligen ut ekonomiskt stöd till kunskapsutveckling, och framförallt avses då utvärderingar av lokala brottsförebyggande arbeten. Syftet med fördelningen av medel är att bidra till att stärka den nationella kunskapsbasen i det brottsförebyggande arbetet. Under 2020 prioriterade Brå utvärderingar och uppföljningar av brottsförebyggande arbete som berörde följande teman:

- Barn och unga som förövare, offer och deltagande i det brottsförebyggande arbetet
- Våld
- Brottslighet på internet
- Brottsförebyggande åtgärder i stadsplanering
- Avhoppprogram
- Narkotikarelaterad brottslighet
- Brottsförebyggande ur ett glesbygdsperspektiv.

Det ekonomiska stödet kan sökas av organisationer som bedriver brottsförebyggande arbete utifrån en tydlig problembild, i syfte att utvärdera arbetets effekter. Slutrapporterna i form av genomförda utvärderingar publiceras på Brås webbplats, i avdelningen *Förebygga brott*. År 2019 gjordes en satsning som innebär att stöder numera kan sökas i två nivåer: en lägre summa för egna uppföljningar eller enklare utvärderingar och en högre summa för utvärderingar som genomförs av en disputerad person. Under 2020 beviljades fem ansökningar i den lägre kategorin och åtta ansökningar i den högre. Sammanlagt beviljades ekonomiskt stöd om nästan 4,3 miljoner kronor.

För stärka erfarenhetsutbytet mellan lärosäten och lokala brottsförebyggande aktörer planerade Brå en informationsträff under våren. På grund av covid-19-pandemin ersattes träffen med ett inspirationsutskick för forskare att ansöka om ekonomiskt stöd i samverkan med lokala aktörer.

TABELL 3. Beviljade ansökningar om ekonomiskt stöd 2020.

Organisation	Projektnamn	Belopp
Linköpings kommun	Uppföljning social insatsgrupp Linköping	400 000
Fastighetsägare i Järva	Digitala bomlås i Järva	250 000
Länsstyrelsen Blekinge	Tryggare skola – uppföljning av projektets första år	400 000
Region Skåne	Utvärdering av implementering – Regionalt vårdprogram mot våld i nära relationer	400 000
Lessebo kommun	Utvärdering av Lessebo kommuns satsning Aktivt lov	250 000
Fastighetsägare BID Sofielund	Trygghetscertifiering av flerfamiljsbostäder: En effektutvärdering	400 000
Trollhättans stad	Utvärdering av TUTI (tidig upptäckt – tidig insats)	350 000
Kramfors kommun	Utvärdering av Kramfors kommuns brottspreventiva samverkan	250 000
Polismyndigheten region Väst	Processutvärdering av Trygg Restad Gård – Ett samverkansprojekt	400 000
Kulturförvaltningen Stockholms stad	Att främja trygghet i bibliotekens miljö: En utvärdering av Högdalens modell	400 000
Kungsbacka kommun	Fysiska insatser för att minska otryggheten vid Kulturhuset i Kungsbacka kommun	250 000
Länsstyrelsen Jämtlands län	Samrådsyttranden som en brottsförebyggande insats	100 000
Helsingborgs stad	SafeGrowth	400 000

Så används Brås stöd

Den enkätundersökning som Brå genomför som underlag till årsrapporterna innehåller sedan 2019 frågor som handlar om Brås stöd till lokala brottsförebyggare.

Frågorna berör huruvida kommunsamordnarna och kommunpoliserna tagit del av Brås olika typer av stöd, samt i vilken utsträckning stödet kommit till nytta i det lokala brottsförebyggande arbetet. Detta underlag är en viktig del i Brås fortsatta utvecklingsarbete.

Resultaten visas tabellerna 4–7. De två första tabellerna avser de enkäter som gick ut till kommunsamordnare. Resultaten bygger på de 227 enkätsvar som inkom 2019 (en svarsfrekvens på 73 procent) och de 292 svar som inkom 2020 (svarsfrekvens 94 procent). Det finns skäl att främst fokusera på resultaten för 2020, eftersom svarsfrekvensen då var så hög. Eftersom siffrorna för 2019 är mer osäkra kan det vara svårt att veta i vilken utsträckning eventuella förändringar i resultaten skulle påverkas av ett minskat bortfall.

Av tabellerna 4 och 6 framgår att Brås två handböcker om lokalt brottsförebyggande arbete är det som flest kommunpoliserna (runt 90 procent) och kommunsamordnare (runt 80 procent) tagit del av. Det är dock Brås bedömning att *alla* skulle behöva läsa handböckerna,

som en kunskapsgrund för sitt arbete. När det gäller de flesta övriga typer av stöd är det mellan 40 och 60 procent av de svarande som har tagit del av dem. Att genomslaget är mindre för dessa övriga typer av stöd är naturligt, både för att de kan röra mer specifika frågor och att alla kanske inte har behov av dem. Vad som skulle vara den optimala frekvensen ja-svar är därmed svårt att säga. Den andel som tagit del av webinarier har också ökat markant mellan 2019 och 2020. Detta är extra positivt med tanke på hur covid-19-pandemin begränsat möjligheterna till kunskaps- och erfarenhetsutbyte genom fysiska möten.

De som svarade på om de tagit del av de olika typerna av stöd, fick också svara på frågan om vilken nytta de tyckte att de haft av stödet, graderat från 1 (= inte alls) till 5 (= i mycket stor utsträckning). I tabellerna 5 och 7 redovisas det genomsnittliga svaret för var och en av stödformerna. Där framgår att flera typer av stöd har ett medelvärde på närmare 4, vilket får betraktas som högt. De två huvudprodukterna, handböckerna, uppfattas som användbara av både kommunpoliserna och lokala samordnare, och både basutbildningen och den nya fortsättningsutbildningen får också goda betyg.

Resultat från kommunenkäten

TABELL 4. Kommunsamordnare som tagit del av Brås stöd till lokala brottsförebyggare. Antal och andel per år och typ av stöd.

Antal och andel av de svarande som tagit del av stödet	2019 (antal svarande =227)		2020 (antal svarande =292)	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Faktablad om brott	141	62 %	169	58 %
Handboken Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete	182	80 %	224	77 %
Handboken Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete	189	83 %	235	80 %
Konferensen Råd för framtiden	126	56 %	139	48 %
Kortfilmer om brottsförebyggande arbete	115	51 %	123	42 %
Utvärderingar av brottsförebyggande insatser	99	44 %	142	49 %
Webbaserad basutbildning om brottsförebyggande arbete	64	28 %	78	27 %
Webbaserad fortsättningsutbildning om brottsförebyggande arbete	<i>Data finns ej</i>		23	8 %
Webbinarier	113	50 %	189	65 %
Webbinformation om brottsförebyggande arbete, på Brås webbplats	163	72 %	190	65 %
Årsrapport (Det brottsförebyggande arbetet i Sverige)	<i>Data finns ej</i>		177	61 %

TABELL 5. Kommunsamordnares bedömning av vilken nytta de haft av Brås stöd, graderat från 1 (= inte alls) till 5 (= i mycket stor utsträckning). Medelvärde per år och typ av stöd. Medelvärdet är beräknat på det antal som besvarat frågan.

Medelvärdet när det gäller upplevd nytta bland dem som tagit del av stödet	2019	2020
Typ av stöd	Medelvärde	Medelvärde
Faktablad om brott	3,1	3,1
Handboken Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete	3,7	3,8
Handboken Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete	3,8	3,8
Konferensen Råd för framtiden	3,9	3,9
Kortfilmer om brottsförebyggande arbete	3,3	3,2
Utvärderingar av brottsförebyggande insatser	3,3	3,3
Webbaserad basutbildning om brottsförebyggande arbete	3,8	3,9
Webbaserad fortsättningsutbildning om brottsförebyggande arbete	<i>Data finns ej</i>	4,4
Webbinarier	3,3	3,5
Webbinformation om brottsförebyggande arbete, på Brås webbplats	3,5	3,5
Årsrapport (Det brottsförebyggande arbetet i Sverige)	<i>Data finns ej</i>	3,0

TABELL 6. Kommunpoliserna som tagit del av Brås stöd till lokala brottsförebyggare. Antal och andel per år och typ av stöd.

Antal och andel av de svarande som tagit del av stödet	2019 (antal svarande = 142)		2020 (antal svarande = 158)	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Faktablad om brott	79	56 %	82	52 %
Handboken Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete	128	90 %	141	89 %
Handboken Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete	127	89 %	148	94 %
Konferensen Råd för framtiden	114	80 %	112	71 %
Kortfilmer om brottsförebyggande arbete	65	46 %	71	45 %
Utvärderingar av brottsförebyggande insatser	65	46 %	60	38 %
Webbaserad basutbildning om brottsförebyggande arbete	26	18 %	26	16 %
Webbaserad fortsättningsutbildning om brottsförebyggande arbete	<i>Data finns ej</i>		11	7 %
Webbinarier	54	38 %	84	53 %
Webbinformation om brottsförebyggande arbete, på Brås webbplats	68	48 %	79	50 %
Årsrapport (Det brottsförebyggande arbetet i Sverige)	<i>Data finns ej</i>		73	46 %

TABELL 7. Kommunpolisens bedömning av vilken nytta de haft av Brås stöd, graderat från 1 (= inte alls) till 5 (= i mycket stor utsträckning). Medelvärde per år och typ av stöd. Medelvärdet är beräknat på det antal som besvarat frågan.

Medelvärdet när det gäller upplevd nytta bland dem som tagit del av stödet	2019	2020
Typ av stöd	Medelvärde	Medelvärde
Faktablad om brott	3,4	3,3
Handboken Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete	3,8	3,8
Handboken Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete	4,0	3,9
Konferensen Råd för framtiden	3,7	3,6
Kortfilmer om brottsförebyggande arbete	3,2	3,2
Utvärderingar av brottsförebyggande insatser	3,3	3,4
Webbaserad basutbildning om brottsförebyggande arbete	3,4	3,7
Webbaserad fortsättningsutbildning om brottsförebyggande arbete	<i>Data finns ej</i>	3,7
Webbinarier	3,1	3,2
Webbinformation om brottsförebyggande arbete, på Brås webbplats	3,4	3,3
Årsrapport (Det brottsförebyggande arbetet i Sverige)	<i>Data finns ej</i>	3,1

Foto: Brå

Internationellt utbyte

Brå utser årligen det svenska bidraget till den europeiska tävlingen i brottsförebyggande arbete, *European Crime Prevention Award* (ECPA), som i år hade temat släktbaserad brottslighet. I den svenska uttagstävlingen vann *Insats TICKAN* och projektet *Otillåten påverkan i Angered*. Initiativtagare till de vinnande projekten är lokalpolisområde Storgöteborg nordost och Stadsdelsförvaltningen i Angered. Tillsammans har en stor mängd samhällsaktörer arbetat för att motverka ett kriminellt släktnätverk i området.

Vid en *best practice*-konferens för nationella brottsförebyggande råd, anordnad i Bryssel av EUCPN (*the European Crime Prevention Network*), deltog Brå och medverkade i en panel på temat *evidence-based crime prevention*. Därutöver deltog Brå också i det nordiska mötet för nationella brottsförebyggande organisationer, där ett tema var frågan om mediernas roll för brottsprevention.

Brås uppdrag och några rapporter från 2020

Brå har 2020 fått några nya uppdrag som handlar om att studera vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka våld i nära relationer bland unga samt att sammanställa vad forskningen säger om orsakerna bakom sådant våld. Brå ska även lämna förslag på strategiska åtgärder för hur samhällets förmåga i bred bemärkelse kan förbättras för att förebygga våld i nära relationer bland unga (Regeringen 2020h).

Ett annat uppdrag av stort intresse är uppdraget kring informationsdelning i arbetet för att förebygga brott, som pågått under året. Rapporten presenterades i februari 2021, och visar att många upplever sekretess som ett hinder för det brottsförebyggande arbetet mellan polis och socialtjänst. De faktiska problemen med sekretess är ofta kopplade till att medarbetare inom polis, socialtjänst och skola saknar vägledning för hur lagstiftningen ska tolkas och tillämpas. Underutnyttjandet av den sekretess-

brytande bestämmelsen OSL10:18a beror dels på okunskap om att bestämmelsen finns men också på grund av att aktörer inom socialtjänsten ofta gör en strikt tolkning av när uppgifter kan delas. Brå bedömer att eftersom lagstiftningen lägger mycket ansvar på enskilda tjänstepersoner bör respektive organisation ta fram förtydligande om hur lagstiftningen bör tolkas och tillämpas. Brå efterfrågar en nationell och professionsöverskridande utbildning för handläggare men även för de stödfunktioner som handläggarna kan vända sig till för vägledning, exempelvis jurister vid polis och kommun (Brå 2021).

Under 2020 återrapporterade Brå även ett uppdrag som handlade om att kartlägga brott och ordningsstörningar på simhallar och bibliotek. Syftet med kartläggningen var att utgöra ett underlag för regeringens överväganden i frågan huruvida simhallar och bibliotek ska omfattas av en reglering om tillträdesförbud (Brå 2020i).

Brå har dessutom återrapporterat en utvärdering av Kriminalvårdens försöksverksamhet med inslussningsgrupper inom Kriminalvården. Syftet med utvärderingen var att bedöma om Kriminalvården skapat bättre förutsättningar för att minska återfall i brott, implementera inslussningsprogrammet nationellt samt bedriva ett långsiktigt och förbättrat inslussningsarbete (Brå 2020h).

Brå har under 2020 också deltagit och bidragit i tre statliga uppdrag/utredningar. En av dessa är den utredning som ser över de regler som styr ordningsvakternas verksamhet, i syfte att modernisera och effektivisera regelverket. Utredningen ska se över vilka ändamål och på vilka platser ordningsvakter ska tjänstgöra, vilka befogenheter och arbetsuppgifter en ordningsvakt ska ha och vilka krav på utbildning och lämplighet som ska ställas på en ordningsvakt. En annan utredning som Brå deltagit i som expert är utredningen om hur kommunerna kan få ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete, där ett intensivt arbete pågått under året. Brå har även deltagit i den parlamentariska trygghetsberedning som ska ta fram mål för det brottsbekämpande och trygghetskapande arbetet samt lämna förslag på långsiktiga åtgärder för ökad trygghet och minskad brottslighet.

Nedan följer några rapporter av särskild vikt för det brottsförebyggande arbetet.

Kommunernas brottsförebyggande arbete och identifierade problem

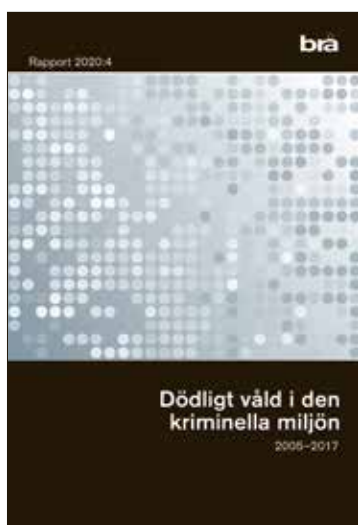
I denna kortanalys undersöks om kommuner och stadsdelar med olika nivåer av självrapporterad utsatthet i NTU¹⁰ också skiljer sig åt vad gäller deras

brottsförebyggande arbete. Eftersom landsbygdskommuner har andra förutsättningar än kommuner med många invånare görs också en fördjupning om dem. Rapporten visar att kommuner med större nivå av självrapporterad utsatthet för brott i NTU överlag verkar ha ett mer strukturerat brottsförebyggande arbete och ha genomfört kartläggningar i högre utsträckning. Det vanligast identifierade problemet är narkotikabrott, och därefter är det ungefär lika vanligt med ordningsstörningar och skadegörelse eller klotter. Svaren från NTU överensstämmer med de lokala kartläggningarna avseende narkotikabrottsligheten och ordningsstörningarna. För andra identifierade problem är likheten mellan svaren från NTU och de lokala kartläggningarna inte lika tydlig (Brå 2020d).

Stöd till hatbrottsutsatta

I kortanalysen undersöks i hur stor utsträckning hatbrottsutsatta erbjuds stöd och om de får det stöd som de anser sig behöva (Brå 2020g).

¹⁰ Nationella trygghetsundersökningen (NTU), som Brå genomför årligen sedan 2006.

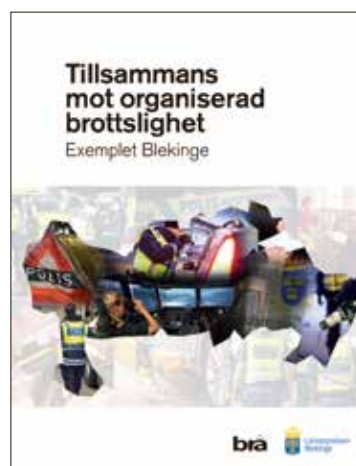
Dödligt våld i den kriminella miljön

I denna studie beskrivs det dödliga våldet i den kriminella miljön under perioden 2005–2017. Bland annat framkommer det att de inblandade blivit yngre. Det har också blivit vanligare att de varit misstänkta

för dödligt våld redan före det aktuella brottet. Den största ökningen syns bland tidigare brottsoffer som misstänks för dödligt våld. En annan förändring är att alkohol verkar spela en allt mindre roll i det dödliga våldet i den kriminella miljön i dag, eftersom konsumtionen av alkohol minskat (Brå 2020c).

Brott och brottutsatthet på kollektiva asylboenden under 2018

Kollektiva asylboenden är en institutionsliknande miljö, där det finns indikationer på att flera riskfaktorer för brott kan samverka. Brå har därför genomfört en studie för att belysa den polisanmälda brottsligheten samt utsattheten för brott på dessa boenden. Rapporten visar att det finns stor lokal variation i anmälda brott på kollektiva asylboenden. För dem som bor på de boendena utgör blandningen av nationaliteter, trångboddhet och psykisk ohälsa några av riskfaktorerna för att begå eller utsättas för brott. Exempel på åtgärder som kan minska brottsligheten och öka tryggheten på asylboendena är att skapa småskaligare asylboenden och se till att de asylsökande får bättre information om svenska lagar (Brå 2020a).

Tillsammans mot organiserad brottslighet, exemplet Blekinge

Rapporten handlar om ett nätverk för samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete i Blekinge. Den beskriver det arbete som myndigheter

i Blekinge har bedrivit och hur det kan utvecklas mot bakgrund av de erfarenheter som finns (Brå 2020j).

Konsekvensen av pandemin i Brås preliminära statistik över anmälda brott

Restriktionerna med anledning av covid-19-pandemin kan ha påverkat brottsligheten i samhället – som minskar inom vissa brottstyper men minskar inom andra. För att belysa om det går att se konsekvenser av pandemin på den registrerade brottsligheten genomför Brå sedan i april 2020 översiktliga genomgångar av den preliminära månadsstatistiken över anmälda brott. Resultaten från dessa genomgångar används i andra kapitel i denna rapport.

Center mot våldsbejakande extremism (CVE)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE) utvecklar det kunskapsbaserade och sektorsövergripande arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism på nationell, regional och lokal nivå, genom fyra huvuduppgifter:

- Främja utvecklingen av förebyggande arbete på nationell, regional och lokal nivå.
- Verka för en högre grad av samordning och effektivitet i det förebyggande arbetet.
- Ge behovsanpassat stöd till kommuner, myndigheter och andra aktörer som i sin verksamhet hanterar frågor om förebyggande av våldsbejakande extremism.
- Samla och sprida kunskap om förebyggande av våldsbejakande extremism baserad på forskning och beprövad erfarenhet samt verka för en kunskapsbaserad praktik.

CVE ska också samverka med relevanta nationella, regionala och lokala aktörer inom området.

Covid-19 och inverkan på centrets verksamhet

Centrets stöd till yrkesverksamma har under pandemin påverkats på flera sätt. Exempelvis har många fysiska kommunbesök fått ställas in, men de flesta har istället kunnat genomföras digitalt. Under våren 2020 intervjuades omkring 30 kommunala samordnare, för att följa upp hur det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism påverkas av pandemin, samt om de kunde se effekter på förekomsten av våldsbejakande extremistiska uttryck i kommunen. Resultaten visade att en del kommuner behövt pausa planerade aktiviteter, exempelvis utbildningar, medan andra kommuner sett att samverkan mellan aktörer fick en positiv skjuts genom att lägesbilder delades och att frågan om våldsbejakande extremism då togs med. I vissa kommuner uttrycktes dock en oro för att samverkan med civilsamhället och andra lokala verksamheter stannat av när fysiska möten ställts in. På vissa håll lyftes också en oro för att ökad arbetslöshet och oro inför framtiden kan bidra till att sårbara grupper söker sig till/rekryteras in i extremistiska samman-

hang. De behov av stöd från CVE som lyfts fram är bland annat fortsatt omvärldsbevakning och hjälp med analyser av hur extremistmiljöerna kommer att förändras när pandemin klingar av.

CVE:s stöd till lokal nivå

Stödet till yrkesverksamma på lokal nivå utgår ifrån den enskilda kommunens behov och förutsättningar och avser såväl stöd i övergripande strategiskt arbete, som stöd i specifika situationer och händelser. CVE har under året gett stöd både till kommunens organisering och till samverkan av arbetet mot våldsbejakande extremism. En annan del av stödet har avsett lägesbildsarbete, det vill säga hur kartläggning av fenomenet kan genomföras och vad en sådan kartläggning kan innehålla. Stödet i specifika situationer handlar om när det uppstår frågor av mer brådskande karaktär, då CVE:s mobila team kan vara med på plats med kort varsel. Det har till exempel handlat om situationer när skolor får problem med elever som anslutit sig till en extremistisk miljö, eller stöd i återvänderfrågan.

Under 2020 har CVE breddat sitt stöd för att kunna nå fler kommuner. Fram till 2019 riktades stödet främst till stora kommuner som arbetat länge med frågan, men under 2020 utvecklades stödet till att även innebära uppsökande arbete i mindre kommuner med mindre synliga problem.

Genom centrets stödtelefon för yrkesverksamma har CVE under året varit i kontakt med personer från hela landet. Stödtelefonen är öppen dagtid alla vardagar året om, och under året har över 100 samtal tagits emot bland annat från personal, till exempel samordnare, pedagoger och socialsekreterare.

CVE initierade under året en extern utvärdering av det behovsanpassade stödet till yrkesverksamma i kommunerna. Utvärderaren genomförde en enkät- och intervjustudie i syfte att kartlägga hur väl kommunstödet bidrar till att förstärka kommunernas förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism och vilka behov kommunerna har för att driva arbetet framåt. Enkäten uppnådde en svarsfrekvens på 73 procent (63 svarande/kommuner) och intervjuer gjordes med 12 kommuner. Utvärderingen pekar på tre huvudsakliga slutsatser:

- Kommunerna är nöjda med stödet som erhållits och det har gett effekt.
- Stödet ligger i linje med det behov som efterfrågas, men mer vägledning efterfrågas.
- Framtida behov av stöd skiljer sig åt mellan kommunerna, beroende på problembild och hur långt de kommit i arbetet.

Stöd genom nätverk

CVE har i uppdrag att hålla ihop det myndighetsgemensamma arbetet mot våldsbejakande extremism, och inom ramen för detta uppdrag samordnar CVE bland annat följande nätverk:

- Ett nationellt nätverk av myndigheter med regeringsuppdrag gällande våldsbejakande extremism eller angränsande områden. Nätverket syftar till kunskapsutbyte och lägesuppdatering, och träffas två gånger per år. Under 2020 har 16 myndigheter deltagit.
- Ett tillfälligt myndighetsnätverk som startades 2019 i syfte att koordinera arbetet med barn och vuxna som återvänder från tidigare IS-kontrollerade områden.
- Ett nätverk för socialtjänsten i kommunerna, där deltagarna på olika sätt har erfarenhet av att möta våldsbejakande extremism i sitt arbete.
- Ett storstadsnätverk där sex kommuner deltar. Dessa kommuner har arbetat länge med att förebygga våldsbejakande extremism och använder nätverket för att kunna dela erfarenheter, utmaningar och metoder för utveckling av arbetet.
- Skolnätverket, som består av ett tiotal skolor med geografisk spridning från Norrbotten till Blekinge. Syftet är att samla yrkesverksamma för att identifiera frågor, behov och utmaningar för skolan i arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism. Ambitionen är att skolnätverket ska bidra till konkret hantering och utveckling av metoder.

Ny orostelefon i samverkan med civilsamhället

Tillsammans med Rädda Barnen har CVE startat en nationell stödtelefon, dit oroliga anhöriga eller personer som vill lämna våldsbejakande miljöer kan ringa. Orostelefonen ska utvärderas löpande av Segerstedtinstitutet vid Göteborgs universitet.

Spridning av kunskap och god praktik

Under året har CVE initierat och genomfört flera aktiviteter i syfte att sprida kunskap och skapa tillfällen för erfarenhetsutbyte. Tillsammans med länsstyrelserna arrangerades gemensam fortbildning och workshop för kommunerna. Dessa har berört grunderna i våldsbejakande extremism, de tre våldsbejakande extremistiska miljöerna, tecken på våldsbejakande extremism, och hur kommuner kan arbeta med sin lägesbild.

I november arrangerades den digitala heldagskonferensen Det kritiska samtalet, där cirka 70 tjänstepersoner från såväl statlig som kommunal verksamhet i hela landet deltog. Konferensen var ett samarbete mellan CVE och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). I december genomförde CVE sin årliga konferens, Samling mot våldsbejakande extremism, som detta år genomfördes digitalt.

Flera poddar har tagits fram under året. De ämnen som tagits upp är bland annat islamiska staten, samt kommunerna och återvändarfrågan.

Rapporter och skrifter

Som ett led i uppdraget att samla in och sprida forskningsbaserad kunskap om våldsbejakande extremism har CVE under 2020 publicerat kunskapsmaterial av två slag: dels längre, sammanfattande rapporter, dels kortare analytiska promemorier. Målgruppen är tjänstepersoner på både kommunal, regional och nationell nivå.

Under året släpptes tre rapporter om de olika våldsbejakande miljöerna – den våldsbejakande islamistiska miljön, vit makt-miljön samt den autonoma miljön – med sammanfattningar av den mest relevanta svenska och internationella forskningen på respektive område. Därutöver publicerades även ett faktablad om ensamagerande gärningspersoner, liksom ett antal skrifter:

- Våldsbejakande djurrättsaktivism
- Domar om vård enligt LVU, i ärenden med koppling till våldsbejakande extremism
- Ryska imperiska rörelsen och samarbetet med Nordiska motståndsrörelsen
- Juridiska aspekter på våldsbejakande extremism
- Våldsbejakande åsikter – ett skäl för arbetsrättsliga åtgärder?

Statsbidrag

CVE har i uppdrag att fördela statsbidrag till ideella föreningar, stiftelser samt kommuner och regioner. Medlen ska, utifrån ett kriminalpolitiskt perspektiv, stärka och utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism.

Under 2020 kom det in 29 ansökningar, varav 4 stycken beviljades. Statsbidraget fördelades enligt följande:

Verksamhetsbidrag 2020 – Exit	2 600 000
Verksamhetsbidrag – Rädda Barnens Orostelefon	2 800 000
Projektbidrag Västerås Stad – "Upp-sökande verksamhet för att motverka våldsbejakande extremism"	2 497 800
Projektbidrag Strömsunds kommun – "STAD – Strategiskt arbete för demokrati"	1 300 000

CVE:s arbete – exemplet återvändare

Kontakten inleds via en planerad utbildning för kommunen

Kommunen behöver öka sina kunskaper om extremism och ser ett behov av att arbeta med den lokala lägesbilden. CVE möter en arbetsgrupp med representanter från skola, socialtjänst, fritidsverksamhet, bostadsbolag, säkerhetsenhet, samt kommunpolisen och den lokala samordnaren mot extremism.

- ▶ Använd om möjligt befintlig arbetsgrupp inom till exempel brottsförebyggande arbete eller motsvarande.
- ▶ Samlas regelbundet och utse en person som håller ihop arbetet. Förslagsvis den lokala samordnaren mot extremism.
- ▶ "Tanka av" verksamheterna om vad som har hänt den senaste tiden. Alla detaljer är viktiga.
- ▶ En tidslinje kan användas för att skapa överblick och sammanhang.

En tid senare kommer ett samtal från socialtjänsten i samma kommun

Kommunen har fått uppgifter om att en familj har flyttat till kommunen från en annan kommun. Familjen har tidigare återvänt från ett IS-kontroll-

erat område och består av två vuxna och flera barn. CVE möter samma arbetsgrupp som tidigare, som nu utökats med kommunchef och personer från den politiska ledningen. En utbildning genomförs, med fokus på myndigheters samlade förslag till hantering av återvändare.

- Finns det orosanmälningar på barnen?
- Samverka och prata med varandra mellan verksamheterna.
- Sök stöd och hantera inte situationen ensam.
- Lokalpolisområdet är kontakten till Säpo.
- Ordinarie uppdrag och rutiner gäller för kommunal verksamhet.
- Kommunen kan söka stöd av polisen i hot- och riskbedömningar.

Några veckor senare tar socialtjänsten kontakt igen

Det efterfrågas dels råd om hur samtal med familjen kan genomföras, dels kontakt med socialtjänst i andra kommuner som har gjort något liknande tidigare. CVE träffar då en mindre grupp handläggare inom socialtjänsten och handleder dessa i att ta samtal samt kontaktar några kommuner som kan dela med sig av erfarenheter.

Det regionala brottsförebyggande arbetet

Sedan december 2016 har länsstyrelserna haft ett brottsförebyggande uppdrag, som innebär att de ska stödja och bidra till regional samordning av brottsförebyggande arbete.¹¹

Länsstyrelserna ska bidra till att minska brottsligheten och öka tryggheten i länet genom att

1. stödja utvecklingen av ett kunskaps- och problembaserat lokalt och regionalt brottsförebyggande arbete
2. bidra till att samarbete och erfarenhetsutbyte utvecklas mellan berörda aktörer på lokal och regional nivå, för att förebygga brott
3. stödja kompetensutveckling och gemensamma tvärsektoriella utbildningsinsatser inom det brottsförebyggande området
4. stödja och initiera kommunöverskridande brottsförebyggande åtgärder.

Länsstyrelsernas arbete ska baseras på kunskap och beprövad erfarenhet inom det brottsförebyggande området samt vara samordnat med den verksamhet som bedrivs vid myndigheter på nationell nivå.

I *Tillsammans mot brott*, som är grunden till länsstyrelsernas uppdrag, uppges att länsstyrelserna är en viktig länk mellan nationell och lokal nivå och kan bidra med praktiskt stöd till kommuner och andra aktörer på regional och lokal nivå. Där anges också att det är viktigt att den kunskap som Brå och andra myndigheter tar fram når ut till och tillämpas av berörda verksamheter på lokal nivå. Programmet intentioner är alltså att det lokala operativa arbetet ska stärkas med hjälp av länsstyrelserna.

I mars 2019 fattades ett beslut om att det brottsförebyggande arbetet i polisregionerna ska samordnas (Polismyndigheten A841.321/2016). Samtliga polisregioner har därför rekryterat brottsförebyggande samordnare under 2019–2020. I uppdraget ingår att polisregionerna ska ha förmåga att ”samordna och stödja det brottsförebyggande arbetet i polisregionen och verka för att det bedrivs långsiktigt”. Polisregionerna ska även kunna bilda tillfälliga grupper med kompetens att stödja det lokala brottsförebyggande arbetet.

Under 2020 har brottsförebyggande samordnare anställts vid samtliga polisregioner, och uppdraget att samordna det brottsförebyggande arbetet vid polisregionerna har därmed kommit ännu en bit på vägen.

Flera polisregioner har endast en samordnare, men vissa har arrangerat det på andra sätt. I exempelvis polisregion Stockholm utgörs den regionala samordningen av två samordnare och ett antal medarbetare som vardera ansvarar för ett polisområde inom regionen.

Resultatredovisningen gör inte anspråk på att beskriva länsstyrelsernas och polisregionernas totala brottsförebyggande arbete, utan fokuserar på deras roll och förutsättningar att stödja den lokala nivån. I årets resultat ingår också hur det regionala brottsförebyggande arbetet påverkats av pandemin.

¹¹ Förordning (2016:1258) om regional samordning inom det brottsförebyggande området.

Länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare

I detta avsnitt beskrivs främst resultaten från Brås årliga enkät till länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare, som berör områden såsom det regionala brottsförebyggande arbetet under det senaste året, genomförda åtgärder och utvecklingsbehov. Länsstyrelserna får också beskriva initiativ och satsningar som startats upp eller genomförts under året. I årets enkät fick länsstyrelserna även besvara frågor om hur det brottsförebyggande arbetet påverkats av covid-19-pandemin.

År 2020 var det fjärde gången som enkäten skickades ut till länsstyrelserna. Denna gång var det 20 av 21 län som besvarade den. Tidigare år (2017–2019) har svar inkommit från samtliga län.

Länssamordnarnas bakgrund och förutsättningar

De flesta länsstyrelsesamordnare har någon form av utbildning i brottsförebyggande arbete. Mer än hälften av dem har gått Brås basutbildning, och en handfull har även gått Brås fortsättningsutbildning. Andelen samordnare med akademisk utbildning har ökat sedan 2017; det var nu ungefär hälften av samordnarna som svarade detta 2020.

Antalet brottsförebyggande samordnare på länsstyrelserna som arbetat i minst 12 månader har ökat under perioden, från 15 samordnare 2018 till 21 samordnare 2020 (2017 var det inte någon, eftersom tjänsterna då var nyinrättade). Av årets 20 samordnare har omkring hälften arbetat i mer än tre år, det vill säga sedan tjänsterna inrättades 2017. Många av de svarande arbetar heltid med brottsförebyggande frågor, men det är nu något färre som svarar detta 2020 än under perioden 2017–2019. De som inte arbetar heltid arbetar till 70–86 procent med dessa frågor. Orsaken till att de inte arbetar heltid är oftast att de är två som delar på en heltidstjänst, och i Brås kontakter med länsstyrelserna har det framkommit att detta är en modell som alltför länsstyrelser väljer. Detta är till viss del ett resultat av att medlen inte längre räcker till både heltidstjänster och verksamhetsmedel.

Brå konstaterade i förra årets rapport att länssamordnarnas kunskapsnivå är hög, och att de kontinuerligt fortbildar sig. Det finns dock vissa tecken på

att deras förutsättningar att ge specifikt stöd till brottsförebyggande arbete på den lokala nivån långsamt försämras, även om de fortfarande kan anses vara tillräckligt goda. Det handlar till exempel om att det brottsförebyggande arbetet kombineras med andra arbetsområden, och att medlen inte skrivs upp med löne- och prisomräkning. I den senaste undersökningen ser vi också att antalet samordnare som arbetar heltid med de brottsförebyggande frågorna har minskat något. Sammantaget kan detta leda till att samordnarna får mindre tid att utveckla och bibehålla sin spetskompetens och möjligheten att ge praktisknära stöd, eller att kostnadsdrivande satsningar, som till exempel utbildningar och konferenser, inte kan genomföras.

Fler arbetar mot våld i nära relationer

Så gott som alla länssamordnare arbetar med fler frågor än de brottsförebyggande, och i förra årets rapport konstaterades att det vanligaste var att de även arbetar mot våldsbejakande extremism och ANDT. Sedan 2019 verkar det dock ha skett en märkbar förändring; i den senaste enkätundersökningen från 2020 är det våld i nära relationer som har blivit det klart vanligaste arbetsområdet, utöver de brottsförebyggande frågorna. Under perioden 2017–2019 var det ett fåtal som svarade att detta område ingick i deras tjänster, och 2020 var det mer än mer än hälften som svarade detta.

Covid-19-pandemin har märkbart påverkat länssamordnarnas arbete

Länssamordnarna har i den senaste enkätundersökningen ombetts svara på frågor om hur covid-19-pandemin har påverkat deras arbete. Den övergripande bilden är att pandemin haft en märkbar inverkan på verksamheten.

Hälften av samordnarna svarar att de lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna under pandemins första 7–8 månader (ungefär mars-oktober), jämfört med innan. Sju av tjugo svarande har under pandemin lagt lika mycket tid på frågorna som innan, och två stycken har lagt mer tid på detta under pandemin. Många svarar dock att det brottsförebyggande arbetet haft samma prioritet under den här tidsperioden, vilket kan tolkas som att den tillfälliga krissituationen endast påverkat vad samordnarnas arbetstid ägnats åt. Flera har till exempel ålagts att arbeta i länets krisledningsorganisation.

Samordnarna har även fått besvara frågan om i vilken utsträckning pandemin påverkat länsstyrelsens arbete generellt, på en skala från 1–5, där 1=Ingen påverkan och 5=Mycket stor påverkan. Den genomsnittliga siffran hamnar på omkring en fyra, vilket alltså tyder på en märkbar generell påverkan. Detta bekräftas också av den information som Brå löpande får från länsstyrelserna.

Många lokala samordnare och kommunpoliser upplever länsstyrelsen som ett stöd

Både kommunpoliser och kommunsamordnare tillfrågas i de lokala enkäterna om de upplever att de kan vända sig till länsstyrelsen vid behov av stöd eller hjälp. Resultaten från 2020 visar att det är nästan nio av tio kommunsamordnare, och omkring sju av tio kommunpoliser som upplever att de kan få stöd av länsstyrelsen. Det är med andra ord en positiv utveckling som skett sedan 2017, när det var ungefär hälften av de lokala samordnarna och kommunpoliserna som svarade detta.

Kommunpoliser och lokala samordnare har sedan 2018 också tillfrågats om *på vilket sätt* de får stöd av länsstyrelsen, för att kunna följa i vilken utsträckning länsstyrelserna uppfyller målen i sitt uppdrag. Stödet delas enligt uppdraget upp i fyra delar:

1. Utveckling av det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet.
2. Erfarenhetsutbyte mellan berörda aktörer på lokal och regional nivå.
3. Kompetensutveckling och utbildningsinsatser inom det brottsförebyggande området.
4. Genomförande av kommunöverskridande brottsförebyggande åtgärder.

I förra årets rapport konstaterade Brå att länsstyrelsernas stöd nyttjas alltmer på den lokala nivån, av såväl kommunpoliser som lokala samordnare. Denna utveckling ser till viss del ut att hålla i sig, även om den tidigare noterade ökningen verkar ha planat ut.

Resultaten från *kommunenkäten* visar att det fortsatt är en stor del av de svarande som får stöd av länsstyrelsen för

- utveckling av det kunskapsbaserade arbetet
- utbyte av erfarenheter med andra aktörer
- kompetensutveckling eller utbildning.

Det är dock betydligt färre som svarar att de får stöd i att genomföra åtgärder med andra kommuner/stadsdelar, och detta ser inte ut att ha utvecklats i någon tydlig riktning sedan 2018.

TABELL 8. Antal kommunsamordnare som svarar att de får stöd av länsstyrelsen, uppdelat på de fyra delarna i länsstyrelsernas uppdrag. Antal och andel per del i uppdraget.*

	2017 ¹²	2018 (antal svarande = 269)		2019 (antal svarande = 227)		2020 (antal svarande = 292)	
		Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Att utveckla det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet		140	52 %	158	70 %	197	67 %
Erfarenhetsutbyte med andra aktörer		164	61 %	176	78 %	229	78 %
Kompetensutveckling eller utbildning inom det brottsförebyggande området		151	56 %	161	71 %	204	70 %
Att genomföra åtgärder med andra kommuner på ett lokalt brottsproblem		51	19 %	49	22 %	63	22 %

* Summan av procenttalen överstiger 100, eftersom det var möjligt att ange flera svarsalternativ.

¹² Frågan ställdes inte 2017.

I kommunpolisenkäten framträder ungefär samma mönster som i kommunenkäten; det är de tre första delarna av länsstyrelsernas stöd som används mest. Och sammantaget pekar resultaten också mot att kommunpoliserna nyttjar länsstyrelsernas stöd alltmer, även om det ligger på en lägre nivå jämfört med de lokala samordnarna.

Sammantaget tycks alltså länsstyrelsernas stöd till både kommuner och kommunpolis fortsatt bli allt mer etablerat, samtidigt som stöd i att genomföra åtgärder med andra kommuner/lokalpolisområden inte verkar ha vare sig samma utbredning eller samma positiva utveckling.

Stöd i att genomföra kommunöverskridande åtgärder

Att det är en relativt liten andel av kommunpoliserna och de lokala samordnarna som svarar att de får stöd i områdesöverskridande åtgärder, beror sannolikt på att stödet först och främst måste inriktas på att *genomföra* brottsförebyggande åtgärder. En förutsättning för att kunna genomföra *kommunöverskridande* åtgärder, är att kommunen eller lokalpolisområdet redan har förmåga att genomföra åtgärder mot brott. Det kan alltså vara så att den lokala samordnaren får hjälp av länsstyrelsen att genomföra åtgärder, men att de ännu inte kommit så långt att det är möjligt att genomföra åtgärder med en annan kommun. Enligt några länsstyrelsesamordnare kan det också hända att de erbjuder stöd i detta, men att man på den lokala nivån inte alltid vill eller har tid att nyttja stödet.

I kommunenkäten 2020 finns dock ett antal län som utmärker sig positivt i frågan om stöd i att genomföra åtgärder med andra kommuner, och det är främst Västernorrlands län men till viss del även Skåne län.

I Västernorrlands län (med 100 procents svarsfrekvens) uppger sex av sju kommuner att de fått stöd av länsstyrelsen i detta avseende. För Skåne län är motsvarande siffra 10 av 31 svarande kommuner¹³, vilket ändå får tolkas som att Skåne kommit en bit på vägen i den här delen av stödet.

Det arbete som bedrivits i Västernorrlands län under 2020 har handlat om att förebygga en rad olika

problem kopplade till motorburen ungdom: berusade förare, sexuellt utnyttjande av unga flickor, missbruk av alkohol och narkotika osv. Det brottsförebyggande arbetet har genomförts i samarbete med Gävleborgs län, eftersom ungdomarna ifråga flyttar sig mellan såväl kommuner som mellan län. Under året har länsamordnarna i Västernorrland och Gävleborg arrangerat två träffar för kommunala brottsförebyggande samordnare och kommunpolis, som varit ett forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Under en av träffarna synliggjordes såväl brottsproblem som goda exempel på genomfört arbete, och deltagarna kunde även identifiera fler aktörer som bidrog med breddad information om problemen. Kommunerna och lokalpolisområdena gjorde därefter orsaksanalyser och tog fram åtgärder utifrån dessa. Ett resultat av arbetet är en film riktad till föräldrar, i syfte att medvetandegöra dem om problematiken.

¹³ Totalt har Skåne län 33 kommuner, men svarsfrekvensen var 94 procent.

Gör som du vill att andra ska göra – hur det brottsförebyggande arbetet utvecklas av länsstyrelsen i Jämtlands län

ARTIKEL PUBLICERAD PÅ BRÅS WEBBPLATS

Emma Ekdahl är samordnare av det brottsförebyggande arbetet i Jämtlands län. Foto: Privat

I sitt uppdrag som samordnare av det brottsförebyggande arbetet i Jämtlands län arbetar Emma Ekdahl efter deviserna "jobba smart" och att "gå före med gott exempel". Det finns inga lagkrav på att lokala aktörer, utöver polisen, ska jobba brottsförebyggande. Därför måste länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare jobba med att skapa tillit och engagemang i arbetet.

– Det jag vill att andra aktörer ska göra måste jag även göra själv, säger Emma Ekdahl. Det gäller särskilt när man ska börja arbeta med ett nytt arbetssätt, menar hon.

Och det menar Emma att man gör genom att visa hur ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbetssätt faktiskt fungerar och själv delta i arbetet. Hon har varit med och tagit fram underlag till lokala lägesbilder, processlett orsaksanalyser kring lokala brottsproblem och genomfört uppföljningar av åtgärder. Genom att satsa av sina egna

resurser för att göra något nytt – som många dessutom tycker är svårt – kan många vinster göras i det gemensamma arbetet med att förebygga brott, menar Emma.

Att slå flera flugor i en smäll

Emma gillar inte dubbelarbete och denna typ av stöd "slår flera flugor i en smäll". Genom att så många olika aktörer som möjligt inom en eller flera verksamheter deltar, i exempelvis möten om lägesbild, orsaksanalys och val av åtgärder, så lär de sig aktivt det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetssättet. När fler deltar, allt från fastighetsförvaltare, kommundirektör, kommunpolitiker, socialsekreterare, planarkitekter till rektorer, sprids också samsynen kring och vinsterna med att arbeta brottsförebyggande i hela organisationen.

Resultatet av stödet, i form av goda lokala exempel på minskade problem med brottslighet och otrygghet, kan både lokala samordnare och länsamordnare sedan använda i utbildningsinsatser och när liknande problem dyker upp någon annanstans, eller för att

motivera andra aktörer att satsa resurser på det brottsförebyggande arbetet. När Emma möter motstånd på lokal nivå uppmanar hon den som är skeptisk att ta kontakt med en grannkommun som arbetar kunskapsbaserat. När en kollega i en annan kommun bekräftar det länsstyrelsen säger blir budskapet starkare, säger hon. På så sätt skapas också kontakter för erfarenhetsutbyte.

— Jag är så imponerad av de lokala aktörerna och deras inställning. Att de vågar testa och visar en vilja att bjuda in, säger Emma.

Utgångspunkt i det lokala skapar engagemang

Emma har även tagit fram och genomfört utbildningar för beslutsfattare, med fokus på brottsförebyggande arbete. De riktar sig till chefer och politiker inom kommun och polis. De tre kommuner och polisledningen för Polisområde Jämtland som hittills deltagit har varit nöjda och kommer kunna använda innehållet för att utveckla det lokala brottsförebyggande arbetet framöver. En framgångsfaktor har varit att de tar utgångspunkt i de olika kommunernas lokala förutsättningar, möjligheter och utmaningar samt att de bygger mycket på egna diskussioner. Det är deras egen kommuns lokala

lägesbild, konkreta problem och organisatoriska och resursmässiga förutsättningar som styr innehållet. Det är lättare att skapa engagemang då, menar Emma. Det finns mycket kunskap hos de lokala aktörerna men de kanske inte alltid ser sambanden mellan deras olika verksamheter eller hur olika verksamheter med små resurser kan förebygga brott. Det är min roll att synliggöra dessa, ge exempel och reflektioner på hur de kan agera, så att de själva sedan kan bestämma hur de ska arbeta.

— Samtidigt lär jag mig mycket om de lokala förutsättningarna. En krossad busskur kostar 50 000 kronor för kommunen att fixa. Skulle man lyckas förebygga att tre busskurer sabbades under ett år har kommunen sparat 150 000 kronor. Det är ungefär kostnaden för två månaders heltidstjänst för en brottsförebyggande samordnare, eller en bättre begagnad gräsklippare till kommunens gräsplaner, säger Emma Ekdahl.

— En fråga man som samordnare kan ställa sig är "Vilka vardagsförutsättningar har de målgrupper länsstyrelsen att förordnad att stödja och samordna?" Att delta i det lokala arbetet ökar länsstyrelsens chanser att målgruppsanpassa sitt stöd ytterligare. Att det stöd vi erbjuder verkligen möter de behov och förutsättningar som finns lokalt och i länet, är det som driver mig i mitt arbete framåt, avslutar Emma.

Polismyndighetens regionala brottsförebyggande samordnare

I detta avsnitt beskrivs resultat från en enkät riktad till Polismyndighetens regionala brottsförebyggande samordnare. Enkäten liknar den som skickas ut till länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare, och berör områden såsom det regionala brottsförebyggande arbetet under det senaste året, genomförda åtgärder och identifierade utvecklingsbehov. År 2020 var andra gången enkäten skickades ut till polisregionerna, och resultaten i det här avsnittet berör i huvudsak denna undersökningsomgång. Resultaten från 2020 relateras dock i vissa fall till resultaten från den första enkätundersökningen 2019, för en indikation på hur uppdraget utvecklas. Utvecklingen över tid bör dock tolkas med försiktighet eftersom det ännu alltså bara finns två mätpunkter.

Totalt kom det in ett svar per polisregion, det vill säga totalt sju stycken. Mer om enkätundersökningen går att läsa i bilaga 2.

Stöd i ett kunskapsbaserat arbetssätt

Precis som länsamordnarna får även polisregionernas samordnare svara på frågor om i vilken utsträckning deras stöd till den lokala nivån baseras på forskning och beprövad erfarenhet. I denna självskattning tyder resultaten från 2020 på en viss förbättring jämfört med 2019, men att det samtidigt finns utrymme för ytterligare framsteg i detta avseende.

Polisregionerna riktar insatser både uppåt och neråt i organisationen

I enkätsvaren framkommer att de aktiviteter som polisregionerna genomfört under året dels har syftat till att skapa enhetlighet och höja statusen för det brottsförebyggande arbetet inom myndigheten, dels höja kompetensen hos dem som ska utföra arbetet. Vad årets aktiviteter bestått av verkar till viss del vara kopplat till hur långt den enskilda polisregionen har kommit i samordningen av, och stödet till, det brottsförebyggande arbetet. I vissa polisregioner har man till exempel ägnat sig åt att fastställa inriktningar för arbetet, eller verkat för att de brottsförebyggande frågorna ska ges mer tyngd i verksamhetsplaner och liknande. Det kan tolkas som att man försöker skapa förutsättningar för långsiktighet i

arbetet, så att de brottsförebyggande frågorna inte framöver läggs åt sidan till förmån för annat polisiärt arbete.

Polisregionerna har också genomfört aktiviteter som riktar sig till den lokala nivån. Det handlar om att genomföra utbildningar, exempelvis utbildningsinsatser i samarbete med länsstyrelsen. Andra aktiviteter som genomförts har syftat till att skapa tillfällen för erfarenhetsutbyten, och att arrangera föreläsningar, konferenser och dylikt. Många av dessa aktiviteter verkar rikta sig till såväl kommunpolis som områdespolis.

I förra årets rapport konstaterades att polisregionerna hittat flera samverkanspartner både inom och utom myndigheten. Det ser fortsatt ut att finnas en bred samverkan med både interna och externa aktörer, och vissa polisregioner har också etablerat en mer långsiktig samverkan. Ett exempel på detta är polisregion Väst, som startat ett samarbete med länsstyrelsen och Svenskt Näringsliv, som planeras pågå under hela 2021. Samarbetet ska bidra till bättre lokal samverkan mellan polis, kommun och näringsliv.

Frågan om det brottsförebyggande arbetets status

Flera av polisregionernas samordnare beskriver att det brottsförebyggande arbetet ännu inte är integrerat i myndighetens verksamhet, och att annat därmed ofta får företräde vid exempelvis akuta händelser. Det blir med andra ord svårt att planera för ett långsiktigt förebyggande arbete när det finns en ovisshet om exempelvis vilka resurser som är avsatta, vilket samordnarna lyfte även i den förra enkätundersökningen.

Samtidigt framträder en bild av att det trots allt skett en positiv utveckling i detta avseende. Flera av samordnarna beskriver att intresset för de brottsförebyggande frågorna är större nu än tidigare, att det blivit lättare att få ledningen att förstå vad som kan åstadkommas med brottsförebyggande arbete, och att kunskapsnivån är högre.

Samordnarnas bakgrund och förutsättningar

De flesta regionala samordnare har gått någon form av utbildning där brottsförebyggande arbete ingår; i sex av sju polisregioner svarar man detta. Fem samordnare har gått en akademisk sådan utbildning, vilket är en ökning sedan 2019, då det var två som hade det. Fyra samordnare har gått en utbildning via Polismyndigheten, och två har gått Brås basutbildning, vilket liknar resultaten i den förra undersökningen.

I tre av sju polisregioner har samordnaren innehaft sin tjänst i mindre än ett år. Resterande har därmed arbetat i mer än ett år, och i flera fall mer än två år. Beslutet som ligger till grund för dessa nya tjänster fattades under våren 2019, men tjänsterna började tillsättas innan det formella beslutet hade fattats, eftersom avsikterna redan var kända inom myndigheten.

I fem av sju polisregioner arbetar samordnaren heltid med brottsförebyggande frågor, vilket är en ökning sedan 2019, då det var två samordnare som arbetade heltid. I de två polisregioner där de inte arbetar heltid med de brottsförebyggande frågorna läggs 50 respektive 80 procent av arbetstiden på detta. Utöver de brottsförebyggande frågorna ägnar sig dessa samordnare åt trygghetsmätningar och att samordna arbete mot våldsbejakande extremism.

Resultaten tyder sammantaget på att tjänsterna har renodlats något, jämfört med resultaten från den första enkätundersökningen. Det är fler som arbetar heltid med de brottsförebyggande frågorna, och därmed verkar tjänsterna i mindre utsträckning blandas upp med andra arbetsuppgifter. Det är också fler som gått en akademisk utbildning där brottsförebyggande arbete ingår, och som därmed bör ha ökat sin kompetens på området. Dessutom verkar flera behålla sina tjänster över tid, vilket kan skapa förutsättningar för långsiktighet i arbetet.

Covid-19-pandemins inverkan på arbetet

Brås enkätundersökning tyder på att de första 7–8 månaderna av pandemin haft en måttlig påverkan på polisregionernas arbete. I bedömningen av hur pandemin påverkat polisregionens arbete generellt (på en skala från 1–5, där 1=Ingen påverkan och 5=Mycket stor påverkan), landar polisregionernas samordnare på en trea i genomsnitt.

Ingen av polisregionernas samordnare har lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna under pandemin. En person har tvärtom ägnat mer tid åt dem under pandemin än tidigare. I resterande sex polisregioner har samordnarna under pandemin lagt lika mycket tid som innan på brottsförebyggande frågor.

De förändringar i arbetet som lyfts fram av de regionala samordnarna, handlar om att vissa saker har fått skjutas fram eller ställas in på grund av rekommendationerna om fysisk distansering.

I vissa fall har också brottsförebyggande aktiviteter fått lämna företräde till utredning och lagföring, i den meningen att personal tillfälligt ålagts andra arbetsuppgifter. Men i jämförelse med länssamordnarnas arbetssituation under pandemin, ser det alltså sammantaget ut som att polisregionerna påverkats i mindre utsträckning.

Polisregionernas stöd till kommunpoliserna

För att kunna undersöka hur kommunpoliserna får stöd av polisregionernas brottsförebyggande samordnare har ett nytt frågebatteri ingått i *kommunpolisenkäten* från och med 2020. Detta är i stort sett identiskt med det som används i *kommunenkäten* för att undersöka länsstyrelsernas stöd, och det gör det därmed möjligt att jämföra länsstyrelsernas och polisregionernas stöd, samt att följa utvecklingen över tid. Formuleringarna i frågebatteriet är hämtade från länsstyrelsernas uppdrag att stödja det lokala brottsförebyggande arbetet, men är relevant även för polisregionernas stöd. I Polismyndighetens strategiska verksamhetsplan 2020–2024 anges nämligen att det brottsförebyggande arbetet ska präglas av ett kunskapsbaserat förhållningssätt, och att framgångsrika metoder, kunskap och erfarenheter ska spridas systematiskt.

Av de 158 kommunpoliser som besvarat Brås enkät 2020 är det 75 poliser (47 procent) som svarat att de upplever att de kan få hjälp och stöd av polisregionens brottsförebyggande samordnare. Detta liknar länsstyrelsesamordnarnas svar 2017, det är då de precis kommit igång med sin regionala verksamhet. Kommande års undersökningar får visa hur detta utvecklas för polisregionerna.

När stödet bryts ner i de fyra delar som tabellen visar, framgår det att det som flest kommunpoliser anger att de får stöd i är erfarenhetsutbyte med andra aktörer. Resultaten visar dock överlag ett mönster som påminner om länsstyrelsernas; det som lägst antal av kommunpoliserna anger att de får hjälp med är att genomföra områdesöverskridande åtgärder, medan övriga tre delar av stödet verkar nyttjas mer.

I jämförelse med hur kommunpoliserna svarar att de får stöd av länsstyrelsen verkar det alltså som att stödet från polisregionerna ännu inte används i lika stor utsträckning. Detta bör dock ses mot bakgrund av att länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare arbetat sedan 2017, medan polisregionernas samordnare arbetat sedan 2019 som tidigast. I flera regioner är funktionen också under uppbyggnad, och det kan påverka i vilken utsträckning man kan göra sig tillgänglig för kommunpoliserna.

Polisregionerna verkar också ha kommit olika långt i hur de uppfattas som ett stöd för kommunpoliserna, och i vilken utsträckning de hittills gett stöd. Här sticker polisregion Bergslagen och Mitt ut i positiv riktning; där svarar de flesta kommunpoliserna att de upplever att de får stöd av polisregionens brottsförebyggande samordnare.

TABELL 9. Hur *kommunpoliserna* får stöd av polisregionernas brottsförebyggande samordnare. Frågan ställdes första gången 2020 eftersom funktionen inrättades i polisregionerna 2019.

Medelvärde när det gäller upplevd nytta bland dem som tagit del av stödet	2020 (antal svarande ≈ 158)	
	Antal	Andel
Jag får stöd av polisens samordnare med:		
Att utveckla det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet	49	31 %
Erfarenhetsutbyte med andra aktörer	58	37 %
Kompetensutveckling eller utbildning inom det brottsförebyggande området	40	25 %
Att genomföra åtgärder med andra lokalpolisområden på ett lokalt brottsproblem	22	14 %

Initiativ, stöd och utvecklingsarbete på regional nivå

I tidigare rapporter (Brå 2019, 2020b) bedömde Brå att länsstyrelserna kunde bidra med ett brett stöd till den lokala nivån, bland annat genom att öka kunskapen om brottsförebyggande arbete, och att höja dess prioritet. Samtidigt lyftes även att det fanns behov av ett praktisknära stöd, och frågan har behandlats av Brå och länsstyrelserna vid flera tillfällen under 2020. I det här avsnittet beskrivs några exempel på brottsförebyggande arbete, som initierats och bedrivits på regional nivå. De exempel som tas upp här baseras på information från Brås enkätundersökning, och på kontinuerliga dialoger med regionala aktörer. Dessa exempel bedöms vara initiativ som aktivt stödjer utvecklingen av ett kunskapsbaserat lokalt och regionalt brottsförebyggande arbete.

Regionala utbildningssatsningar

Under året har flera länsstyrelser, i samverkan med lärosäten, delvis kunnat genomföra samma utbildning som tidigare år, bland annat i kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. På grund av pandemin har vissa fysiska utbildningssatsningar skjutits upp till 2021. Ibland har man ställt in sådana kurser eller kursmoment som inte kunnat göras om till digitalt format. De delar som genomförts har skett i mer öppen form, utan anmälningsskrav, varför antal deltagande kunnat utvidgats och det är svårt att säga hur många som deltagit. Länsstyrelserna uppger att de nått flera hundra lokala aktörer med sina utbildningsinsatser under året.

Länsstyrelserna i Mellansverige (Örebro, Värmland, Dalarna, Västmanland, Uppsala, Gävleborg och Södermanland) hade tillsammans med Örebro universitet planerat utbildning för att utveckla de lokala brottsförebyggande råden, men som på grund av pandemin fick skjutas upp. Däremot genomförde länsstyrelserna i Mellansverige med Örebro universitet en utbildning i kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Utbildningen skulle genomförts fysiskt, men ställdes om till en digital utbildning med högt deltagande. Länsstyrelsen Örebro genomförde i samarbete med omkringliggande länsstyrelser i Mellansverige i slutet av 2020 en grundutbildning i kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

I Stockholm fick länsstyrelsen lägga ner sin planering att med Polismyndigheten i regionen få till en tvärssektoriell brottsförebyggande uppdragsutbildning på Södertörns högskola, men genomförde istället ett antal digitala kunskapsseminarier med högt deltagande.

Länsstyrelsen Västra Götaland och Polisregion Väst genomförde två riktade utbildningar till regionala rådgivare och chefer på Svenskt Näringsliv. Ett 50-tal nyckel personer fick utbildning, i syfte att få med näringslivet i det brottsförebyggande arbetet.

Länsstyrelsen Västra Götaland och Halland samt Polisregion Väst genomförde i februari en konferensdag för chefer och nyckelfunktioner inom kommuner och polis, för att stärka det kunskapsbaserade arbetet.

Jämtlands länsstyrelse genomförde tillsammans med polisregion Nord en utbildning i lokalt brottsförebyggande arbete, för polisområde Jämtlands ledningsgrupp, grupp- och enhetschefer, områdespoliser och kommunpoliser.

Utöver detta var det flera länsstyrelser som genomförde digitala regionala konferenser om stadsplanering, platsutveckling och trygghetsskapande åtgärder.

Våld i nära relationer

Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har underlättat länsstyrelsernas arbete, och covid-19 har ytterligare stärkt frågan om jämställdhet och mäns våld mot kvinnor, genom att arbetet på landets länsstyrelser har gått från ett fokus på att upptäcka våld, till att arbeta proaktivt och våldsförebyggande. Länsstyrelserna har i intervjuer uppgett att maskulinitetsfrågan har blivit central i deras arbete och att de arbetar kunskapsförhöjande om maskulinitetsnormer och dess konsekvenser.

Länsstyrelsen Västerbotten har sett stora vinster med att kunna arbeta med jämställdhetsintegrering utifrån olika perspektiv som förenar brottsförebyggande, våldsförebyggande och jämställdhetsarbete. I regionen har fyra mindre kommuner sedan tidigare en satsning med fokus på våldsprevention.

Västmanlandsmodellen innebär att beakta sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur. Länsstyrelsen i Västmanland har uppmärksammat utsatta barn och vuxna i hanteringen av djurskyddsärenden, och tagit fram rutiner för orosanmälan samt rutiner för hantering av våldsärenden. Årligen lämnas ett tjugotal orosanmälningar till socialtjänsten, och det är ungefär motsvarande siffra för våldsutsatta vuxna. Ärendena hanteras i nära samverkan med socialtjänsten och rättsväsendet. Länsstyrelsen samordnar ett nätverk för dessa frågor, med representanter för socialtjänsten, polisen, åklagarkammaren, djursjukvården samt civilsamhället. Nätverkets uppdrag är att öka samordning och samverkan, metodutveckling samt gemensamma rutiner och metoder, samt att sprida kunskap om våld i nära relationer och våld mot djur. Effekter från nätverkets insatser är exempelvis att Västmanland har lyckats få våldsutövare häktade för djurplågeri när brottet utförts för att skrämma och hota deras partner. Länet har även ökat antalet åtal och fällande domar för djurplågeri och våld i nära relationer, socialtjänsten har ändrat metoder i ärenden där våldsutsatta är djurägare, och våld mot djur beaktas som en betydande riskfaktor i kriminalvårdens personutredningar.

Länsstyrelserna i Västmanland och Gävleborg (Hälsingland) har, tillsammans med polisen och socialtjänstens öppenvård för våldsutövare, tagit fram en modell för samverkan, kallad S-BIN (samverkan – brott i nära relation). Syftet är att redan vid ett polisingripande för oro eller misstanke om våldsutövande, fånga upp våldsutövarens motivation till förändring av det våldsamma beteendet, eftersom motivationen oftast är högre vid själva ertappandet. Modellen innebär att polisen efterfrågar våldsutövarens samtycke till att överlämna kontaktuppgifter till socialtjänstens öppenvård för våldsutövare, som då skyndsamt tar kontakt med våldsutövaren för vidare samtalsstöd.

Länsstyrelsen i Stockholms län startade 2019 telefonlinjen *Välj att sluta*, som ett pilotprojekt i samarbete med Länsstyrelsen Skåne och Manscentrum. *Välj att sluta* riktar sig till dem som utövar eller riskerar att utöva våld mot närstående. Syftet är att den som ringer ska kunna få både stöd under själva samtalet och motivation till att söka hjälp och behandling för sitt våldsamma beteende (Länsstyrelsen i Stockholms län 2017, Länsstyrelsen i Stockholms län 2019, Socialstyrelsen 2018a,

Socialstyrelsen 2018b). Pilotprojektet avslutades i december 2020 och Länsstyrelsen i Stockholms län publicerade därmed en slutrapport med resultat och rekommendationer för framtiden.

Ett resultat är att projektet har nått målet om att personer, primärt män, som utövat främst psykiskt våld har ringt telefonlinjen, vilket är positivt eftersom det är viktigt att få stöd innan våldet eskalerar. I slutrapporten konstateras också att det finns ett behov av den här typen av telefonlinje i pilotområdena (Stockholms och Skåne län). Enligt Länsstyrelsen indikerar resultaten att det finns ett behov även i resten av landet, samt att även kvinnor (24 procent av samtalen) har behov av stöd för sitt våldsamma beteende (Länsstyrelsen i Stockholms län 2020).

Uppsala län har ett råd för social hållbarhet, där en av fyra prioriterade insatser handlar om våldsförebyggande arbete i skolan, med fokus på skadliga och begränsande normer för maskulinitet. En andra prioriterad insats handlar om att utveckla lokala och regionala lägesbilder där länsstyrelsen stödjer kommuner både ekonomiskt samt med handledning och utbildning.

Brottsförebyggande arbete i skolan

I Halland och Västra Götaland informerade Stiftelsen Tryggare Sverige om det verktyg och den skrift som stiftelsen de tagit fram tillsammans med Länsstyrelsen i Blekinge, *Tryggare skola* (Tryggare Sverige m.fl. 2020), som syftar till att systematisera skolans brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete, genom tydliga och grundliga lägesbilder som sedan resulterar i en handlingsplan med konkreta åtgärder. Målet är att skolor ska vara säkra och trygga platser för dem som vistas och verkar där. Länsstyrelsen i Stockholm har också gjort ett omfattande arbete kring detta för att ge stöd till skolor i länet.

Länsstyrelsen i Örebro har på en nätverksträff haft särskilt fokus på skolan och skolmiljön. Innehållet handlade om hur det går att öka tryggheten och minska brottsligheten i skolan genom situationell prevention och hur det går att arbeta för att minska rökning på skolgårdar.

Länsstyrelsen i Gävleborg har genomfört en konferens på temat dödligt våld i skolan med över 100 digitala användare, varav flertalet deltagare kom från skolan. Där har de även haft ett fokus på hemmasittare och hur det går att uppmärksamma ungdomar genom ett förebyggande arbete och arbetet med att förhindra skolvåld.

Motorburen problematik

Flera länsstyrelser har gett stöd kring problem med ungdomar i trafiken och i fordon, när det leder till brottslighet, otrygghet och ordningsstörningar. Polisens och länsstyrelsens regionala brottsförebyggare i Dalarna har fokuserat på problem relaterade till högt ljud, för vilket polisen också tagit fram ett stödmaterial som senare lyfts upp och blivit ett nationellt metodstöd för polisen.

Länsstyrelsen i Västernorrland och Gävleborg har arbetat länsöverskridande med motorburna bilträffar för ungdomar. På gemensamma möten delar kommunerna sina lägesbilder kring problem kopplat till bilträffarna, till exempel alkohol, narkotika och sexuella utnyttjanden av minderåriga flickor samt följer av negativt trafikbeteende. En film till föräldrar har tagits fram och spridits i syfte att informera dem om träffarna.

Länsstyrelsen i Örebro har tillsammans med polisregion Bergslagen haft en nätverksträff kring motorburen problematik. Träffen syftade till att synliggöra lokala problembilder och ta del av erfarenheter på framgångsrika sätt att förebygga och motverka motorburen problematik. Arbetet kommer att fortsätta under 2021.

Länsstyrelsen Västra Götaland och polisregion Väst ger stöd till kommuner och lokalpolisområden utifrån ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete med stöd av Brå. Fokus läggs på att ta fram en bra kartläggning som kan generera en lägesbild och en orsaksanalys, vilket leder till mer gedigna problembilder och i sin tur mer träffsäkra insatser för att motverka problemen.

Regional myndighetssamverkan för att förebygga brott inom hälso- och sjukvården

I förra årets rapport beskrevs det nätverk av regioner (före detta landsting) som samarbetar mot bland annat ekonomisk brottslighet inom hälso- och sjukvården. Regionernas arbete har fortsatt under 2020, och dessutom har man inriktat sig på samarbete med andra myndigheter, bland annat Polismyndigheten, Försäkringskassan och Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Det är framför allt Region Stockholm och Västra Götalandsregionen, som har satsat på ett arbete kring hur de olika myndigheterna kan bidra till att upptäcka och förhindra oseriösa aktörer inom hälso- och sjukvården. Eftersom myndigheterna ansvarar för tillsyn och uppföljning inom olika delar av hälso- och sjukvården, kan det uppstå problem när oseriösa aktörer flyttar sig mellan myndigheternas ansvarsområden. Varje myndighet måste då var för sig lägga tid och resurser på att identifiera aktörerna, vilket blir ineffektivt och riskerar att leda till felaktiga utbetalningar och oegentlig förskrivning av läkemedel. Inom ramen för satsningen på myndighetssamverkan arbetar man därför med att se om det finns särskilda indikatorer på hur oseriösa aktörer kan identifieras, och hur en ändamålsenlig informationsdelning av sådana indikatorer kan gå till.

Brås ekonomiska stöd: Länsstyrelsen i Blekinge utvärderar projektet Tryggare skola

Under 2020 har tretton ansökningar beviljats sammanlagt 4,25 miljoner kronor genom ekonomiskt stöd från Brå, för utvärderingar och uppföljningar. Ett av de projekten som får ekonomiskt stöd och som nu kommer att utvärderas är Länsstyrelsen i Blekinges projekt Tryggare skola – uppföljning av projektets första år. Annie Lees, regional samordnare på Länsstyrelsen i Blekinge berättar här kort om projektet.

I Blekinge har vi implementerat konceptet Tryggare skola i fem skolor under 2019-2020. Konceptet går ut på att kartlägga, analysera och implementera insatser i skolmiljön enligt Tryggare Sveriges modell. Vi kommer att utvärdera konceptet och implementeringen av den för att se om det fungerade på skolorna och om brottsligheten minskat och tryggheten ökat på de fem skolor som var med i projektet 2019–2020.

Hur kommer ni att gå tillväga med utvärderingen?

Vi kommer dels att följa upp arbetet och resultatet på de fem skolorna genom att göra om den kartläggning som genomfördes 2019. På så sätt kan vi se om det blivit någon förändring. Samtidigt kommer vi att undersöka hur arbetet genomförts och hur konceptet fungerat, med hjälp av en forskare på Chalmers. På så sätt kan vi utvärdera både projektets process och resultat.

ARTIKEL PUBLICERAD PÅ BRÅS WEBBPLATS

Annie Lees är regional samordnare på länsstyrelsen i Blekinge län. Foto: Brå

Vad hoppas ni att utvärderingen ska bidra till?

Vi hoppas att utvärderingen kan ge oss svar på om och hur konceptet Tryggare skola bidrar till att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i skolmiljön. Vi hoppas också att utvärderingen kan ge oss information som kan utveckla verktyget Tryggare skola som vi har tagit fram till skolor, som de själva ska kunna använda. Verktyget består av en handbok där konceptet Tryggare skola går igenom steg för steg.

Det lokala brottsförebyggande arbetet

Inom ramen för denna rapportserie har Brå sedan 2017 årligen undersökt det lokala brottsförebyggande arbetet med hjälp av enkäter som skickats ut till kommunanställda med ett strategiskt eller samordnande ansvar för brottsförebyggande arbete, och till kommunpoliserna. Den senaste undersökningen som genomfördes 2020 var alltså den fjärde i ordningen, och den bidrar till ytterligare kunskap om hur det lokala brottsförebyggande arbetet i Sverige har utvecklats sedan 2017. Utöver dessa enkätundersökningar följer Brå även det lokala arbetet via omvärldsbevakning samt via möten och dialoger med brottsförebyggande aktörer över hela landet. Detta sammantaget ligger till grund för det här kapitlet.

I årsrapporten 2018 – som var den första där resultat från de lokala enkätundersökningarna ingick – gav Brå en översiktlig bild av det lokala brottsförebyggande arbetet. Det som beskrevs då handlade bland annat om hur man organiserar arbetet, hur det styrs och prioriteras, samt innehållet i det brottsförebyggande arbetet. Ett resultat som framkom var svårigheter rörande de olika stegen i samverkansprocessen, och årsrapporten 2019 resulterade därför i en mer ingående beskrivning av detta. I den senast publicerade rapporten från 2020 ligger fokus på utvecklingen över tid, samt skillnader mellan olika kommungrupper.

Även årets rapport följer hur det lokala brottsförebyggande arbetet har utvecklats, och fokuserar dessutom på vilken betydelse som utbildning har för i vilken utsträckning den lokala nivån arbetar kunskapsbaserat. Dessutom beskrivs hur de lokala aktörerna har påverkats av covid-19-pandemin.

Om enkäterna och de svarande

Den undersökning som ligger till grund för denna årsrapport bygger på två årligen återkommande enkäter, här kallade *kommunpolisenkäten* respektive *kommunenenkäten*.

Den ena skickas ut till landets drygt 200 *kommunpoliserna*, och den andra till de 312 kommunanställda som kallas *kommunsamordnare* eller *lokala samordnare*. De har det strategiska eller samordnande ansvaret för det brottsförebyggande arbetet i sin kommun/stadsdel.

Arbetet med den senaste undersökningen, som genomfördes under 2020, har till viss del påverkats av covid-19-pandemin. Dels har pandemin gjort att enkäterna skickats ut senare under året jämfört med tidigare år (i augusti istället för i maj), dels kortades enkäterna ner avsevärt, av hänsyn till de lokala aktörernas ansträngda arbetssituation under pandemin.

Mer information om enkätundersökningarna finns i bilaga 1.

Svarsfrekvens och bortfall

Både kommunenkäten och kommunpolisenkäten har sedan 2017 haft en svarsfrekvens på mellan 71 och 86 procent. I den senaste datainsamlingen gjordes dock en satsning på att höja svarsfrekvensen i *kommunenenkäten*, vilket resulterade i en svarsfrekvens på 94 procent. Tabell 10 visar hur svarsfrekvensen i kommunenkäten utvecklats sedan 2017. Den höga svarsfrekvensen 2020 beror alltså på ett riktat arbete från både länsstyrelserna och Brå, där de lokala samordnarna kontinuerligt uppmanats att svara på enkäten. Svarstiden förlängdes också med anledning av detta av detta.

Vid dessa påminnelser – som har skett via mejl och telefon – har det framkommit att de kommuner som inte besvarat enkäten, oftast avstått på grund av att det vid tillfället inte funnits någon tjänsteperson som haft ansvar för de brottsförebyggande frågorna. I vissa fall har svar uteblivit på grund av att samordnaren inte haft tid eller inte kunnat prioritera enkäten.

Tabell 11 visar hur svarsfrekvensen i kommunpolis-enkäten utvecklats sedan 2017. Procentsatserna bör tolkas som en ungefärlig svarsfrekvens, eftersom det totala antalet kommunpoliser varierar. I samtal med Polismyndigheten har det framkommit att det inte finns någon fastställd siffra för hur många kommunpoliser det ska finnas (det finns inget säkert nämnartal), och att antalet kommunpoliser ständigt ändras på grund av exempelvis utlandstjänstgöring och föräldraledigheter.

TABELL 10. Svarsfrekvens i kommunenkäten 2017–2020. Antal och andel per år. Andelen är beräknad på att det finns 312 kommuner och stadsdelar.

2017		2018		2019		2020	
Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
253	81 %	269	86 %	227	73 %	292	94 %

TABELL 11. Antal svarande i kommunpolis-enkäten. Antal och ungefärlig andel per år. Andelen är beräknad på hur många kommunpoliser det fanns vid tidpunkten för respektive datainsamling. År 2017 var de 195, år 2018 var de 201, år 2019 var de 201 och år 2020 var de 207.

2017		2018		2019		2020	
Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
144	74%	156	78%	142	71%	158	76 %

Att tänka på vid tolkning av utvecklingen över tid

I Brås uppdrag ingår att beskriva hur det lokala brottsförebyggande arbetet utvecklas över tid. På grund av bortfallet i tidigare års enkäter till kommunerna har det varit svårt att ge någon säker statistisk bild av utvecklingen. Trots att svarsfrekvensen 2020 är hög och siffrorna därmed är säkrare, kvarstår problemen när man ska jämföra resultaten med tidigare år.

Brå har tidigare analyserat vad som kännetecknar bortfallet i enkätundersökningarna från 2017–2019. En hypotes var att bortfallet till stor del bestod av mindre kommuner, samt kommuner där samordnaren har väldigt lite tid avsatt för arbetet. Detta bekräftades i viss utsträckning. Det innebär att kommuner med goda förutsättningar, där samordnaren har tid avsatt för arbetet, var överrepresenterade bland dem som besvarat enkäten 2017–2019.

Avseende kommunenkäten 2020 skulle en hypotes kunna vara att de kommuner som svarade under den förlängda svarstiden, i genomsnitt skulle ha sämre resultat än de som svarade under den ordinarie svarstiden. Därmed skulle de kunna ”dra ner” resultaten för 2020, eftersom svarsfrekvensen då var högre. Brå har därför gjort en analys av om det finns några sådana skillnader mellan kommunerna, sett till om de besvarade enkäten under den ordinarie eller den förlängda svarstiden. Jämförelsen visade att det inte finns några systematiska skillnader mellan grupperna avseende hur de besvarat frågorna i enkäten. De som besvarade enkäten under den förlängda svarstiden utgör med andra ord en grupp vars svar i stort liknar svaren från dem som besvarade enkäten under den ordinarie svarstiden.

Sammantaget visar analyserna att bortfallet 2017–2019 troligen har medfört en viss överskattning av positiva resultat, och att tolkningar av resultat som visar utvecklingen mellan 2017 och 2020 därmed bör göras med viss försiktighet. Det finns också anledning att främst fokusera på resultaten från 2020, som får anses vara de mest säkra.

En kunskapsbaserad arbetsprocess

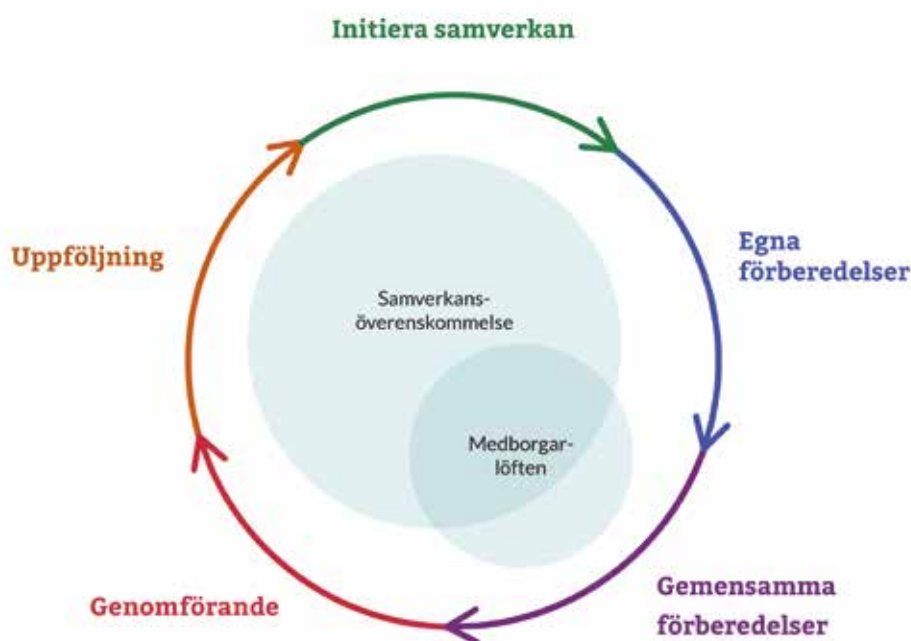
De enkätundersökningar som Brå har genomfört sedan 2017 syftar till att studera i vilken utsträckning det lokala brottsförebyggande arbetet bedrivs på ett kunskapsbaserat sätt, och om de lokala

aktörerna har förutsättningar att arbeta på det sättet. De resultat och tolkningar som presenteras i den här rapporten lutar sig mot den modell för kunskapsbaserat arbetet som beskrivs i *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete* (Brå 2020). Vid tolkning av resultaten är det dock viktigt att komma ihåg att modellen alltid måste anpassas till lokala förhållanden.

Att arbeta kunskapsbaserat innebär att arbetet

- grundar sig på kunskap om brottsproblemets omfattning, struktur och utveckling
- utgår från analys av möjliga bakomliggande orsaker till brottsproblemet
- är riktat mot orsakerna till brottsproblemet
- består av insatser som, så långt det går, är beprövade eller utvärderade
- är återkommande reviderat utifrån uppföljning eller utvärdering.

I en kunskapsbaserad arbetsprocess bör dessa steg genomföras i samverkan mellan olika aktörer, som på olika sätt kan bidra till både kunskap om de lokala brottsproblemen, och lösningar på dem. Den kunskapsbaserade processen kallas då för samverkansprocessen. Hela samverkansprocessen finns beskriven mer detaljerat i boken *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*. I den här texten ligger fokus dock framför allt på den kunskapsbaserade processen, och i mindre utsträckning på den lokala samverkan.

I vilken mån det är möjligt att arbeta kunskapsbaserat beror på vilka förutsättningar som finns. Det handlar bland annat om att det ska finnas kunskap och kompetens om brottsförebyggande frågor, och att det finns tid avsatt för arbetet. Det behövs med andra ord en person som håller ihop arbetet och samverkan inom både kommun och polis, det vill säga en lokal samordnare och en kommunpolis. Kommunpolisen och den lokala samordnaren bör ha både tid och kompetens att analysera brottsligheten och välja passande arbetsmetoder (Brå 2013, Brå 2020e). Det underlättar också om det finns en grupp med beslutsmandat som strategiskt leder och utformar det brottsförebyggande arbetet, det vill säga ett lokalt brottsförebyggande råd, eller någon annan strategisk samverkansorganisation. I annat fall riskerar det att stagnera eller helt upphöra (Brå 2020e). Dessutom underlättar det om det finns en konsensus om samverkan som är nedtecknad i en samverkansöverenskommelse.

En modell som bör anpassas till lokala förutsättningar

Som nämnts ovan är den kunskapsbaserade processen, liksom förutsättningarna den vilar på, en modell som bör anpassas till den lokala kontexten. Kommuner skiljer sig åt på flera sätt, bland annat avseende storlek, ekonomi, och brottsproblem. Sådana aspekter påverkar såväl förutsättningarna för det brottsförebyggande arbetet, som hur det kan genomföras. Hur ofta det till exempel är rimligt att göra en kartläggning beror sannolikt på bland annat kommunens storlek och brottslighetens omfattning och karaktär. I praktiken kan arbetsprocessen också behöva gå tillbaka ett steg, om ny information framkommer, eller om förutsättningar ändras.

Indikatorer på utvecklingen av kommunernas brottsförebyggande arbete

I Brås enkätundersökningar tillfrågas de lokala samordnarna om vilka förutsättningar som finns för att arbeta enligt den kunskapsbaserade processen, och om de genomför de olika stegen som ingår i den. För att få en översiktlig bild av utvecklingen över tid har ett antal indikatorer valts ut, och de presenteras i det här avsnittet. Det är sammanlagt sju indikatorer – fyra som visar kommunernas förutsättningar och tre som visar i vilken utsträckning de arbetar kunskapsbaserat.

Indikatorerna ska förstås som att de på ett översiktligt sätt visar utvecklingen över tid mellan 2017 och 2020. Resultaten här avser de kommunsamordnare som svarat på enkäten (ej kommunpoliserna).

Utveckling av kommunernas förutsättningar

Baserat på vad som tidigare visat sig vara förutsättningar för ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete, presenteras här indikatorer som visar hur förekomsten av några av dessa förutsättningar har utvecklats sedan 2017.

En sammantagen bedömning av indikatorerna i tabell 12 antyder att kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat har legat på en ganska stabil nivå sedan 2017. Det finns dock tecken på att vissa förutsättningar har förbättrats något.

Andelen kommuner som har en samordnare (eller motsvarande funktion) på minst 50 procents arbetstid ser ut att ha legat på en stabil nivå sedan 2017. Det är dock fortfarande mer än hälften av de svarande kommunerna som inte har det, vilket ger stort utrymme för förbättringar.

Andelen lokala samordnare som gått en utbildning i brottsförebyggande arbete har ökat sedan 2017. Ökningen ser ut att ha planat ut sedan 2019, vilket sannolikt delvis beror på den högre svarsfrekvensen 2020. Även här finns det dock utrymme för förbättringar, eftersom det fortfarande är omkring hälften som svarar att de inte gått en sådan utbildning.

De allra flesta kommuner har ett lokalt brottsförebyggande råd (eller motsvarande strategisk samverkansorganisation), och detta har legat på en stabil nivå mellan 2017 och 2019, för att sedan öka till 2020. Resultaten tyder på att det blivit något vanligare att ha denna typ av samverkansorganisation.

TABELL 12. Indikatorer på utvecklingen av kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat 2017–2020. Antal och andel per år.

	2017 (antal svarande = 253)		2018 (antal svarande = 269)		2019 (antal svarande = 227)		2020 (antal svarande = 292)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommuner/stadsdelar som har en samordnare som arbetar minst 50 % med frågorna	<i>Data finns ej</i>		91	34 %	92	41 %	106	36 %
Kommunsamordnare som någon gång gått en utbildning i brottsförebyggande arbete	101	40 %	94	35 %	111	49 %	141	48 %
Kommuner/stadsdelar som har ett lokalt brottsförebyggande råd (eller motsvarande strategisk samverkansorganisation)	212	84 %	231	86 %	191	84 %	263	90 %
Kommuner/stadsdelar som har aktuella samverkansöverenskommelser	224	89 %	248	92 %	198	87 %	255	87 %

Det är också många kommuner som har samverkansöverenskommelser, och även här har resultaten legat på en jämn nivå sedan 2017. Att resultaten skiljer sig åt från år till år kan bero på hur långa cykler arbetet går i.

I förra årets rapport konstaterade Brå att det fanns skillnader mellan kommungrupperna¹⁴ avseende dessa indikatorer (Brå 2020a). Efter 2020 års enkätundersökning framgår det att dessa skillnader kvarstår. Det är med andra ord fortfarande så att samordnare i storstadskommuner på ett övergripande plan har bättre förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat, jämfört med samordnare i övriga kommuner.

Utveckling av kommunernas kunskapsbaserade arbete

Att arbeta kunskapsbaserat handlar som sagt om att utifrån lokala förutsättningar arbeta enligt den modell som beskrivs i inledningen av detta avsnitt. Här presenteras en översikt över utvecklingen av kommunernas kunskapsbaserade arbete, med hjälp av tre indikatorer: kartläggning, orsaksanalys och uppföljning.

Den samlade bedömningen av indikatorerna i tabell 13 är att det inte syns några entydiga resultat avseende hur det kunskapsbaserade arbetet har utvecklats sedan 2017. Det finns några positiva tendenser, samtidigt som resultaten visar bestående svårigheter att genomföra *hela* den kunskapsbaserade processen.

TABELL 13. Indikatorer på utvecklingen av kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i kommuner och stadsdelar 2017–2020. Antal och andel per år.

	2017 (antal svarande = 253)		2018 (antal svarande = 269)		2019 (antal svarande = 227)		2020 (antal svarande = 292)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommuner/stadsdelar som gjort en kartläggning av lokala brottsproblem under det senaste året	177	70 %	155	58 %	145	64 %	192	66 %
Kommuner/stadsdelar som gjort en orsaksanalys av lokala brottsproblem	<i>Data finns ej</i>		110	41 %	98	43 %	136	47 %
Kommuner/stadsdelar som gjort en uppföljning av brottsförebyggande insatser	114	45 %	81	30 %*	<i>Data finns ej</i>		132	45 %
Kommuner/stadsdelar som har aktuella samverkansöverenskommelser	224	89 %	248	92 %	198	87 %	255	87 %

* År 2018 fanns svarsalternativet "delvis", vilket användes av 38 procent av de svarande. Detta torde ha minskat andelen som svarade "ja", men även andelen som svarade "nej". Åren 2017 och 2020 fanns enbart alternativen "ja" och "nej".

¹⁴ En beskrivning av kommungruppsindelningen finns i *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2020*.

Att ha gjort en kartläggning av lokala brottsproblem ser ut att vara ungefär lika vanligt 2020 som 2017, medan det var något ovanligare de två åren däremellan. Detta kan hänga samman med att kartläggningar görs vartannat eller vart tredje år, och behöver inte innebära att kommunerna helt åsidosatt detta.

Brå har tidigare har konstaterat att orsaksanalys är ett av de svårare stegen i den kunskapsbaserade processen, och det ser fortfarande ut att förhålla sig på det sättet, eftersom det är betydligt ovanligare att ha gjort en orsaksanalys än att ha gjort en kartläggning. Det verkar dock ha blivit något vanligare att göra orsaksanalyser; både antalet och andelen som svarar att de gjort detta har ökat sedan 2018.

Avseende det sista steget i processen – uppföljning eller utvärdering – är det även här en del av de svarande som faller ifrån, i förhållande till hur många som gjort en kartläggning. Detta tyder på att även det här steget kan vara förknippat med vissa svårigheter. Utvecklingen över tid bör dock tolkas med stor försiktighet, eftersom det enbart finns två helt jämförbara mätpunkter.

Även när det gäller kunskapsbaserat arbete kvarstår de skillnader mellan kommungrupperna som Brå identifierade i den förra årsrapporten. Även här är det framför allt storstadskommuner som ser ut genomföra både kartläggning och orsaksanalys i större utsträckning än övriga kommungrupper. Däremot syns inte lika tydliga skillnader när det gäller uppföljning/utvärdering.

Förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat

Som nämnts tidigare i det här avsnittet bör vissa förutsättningar finnas på plats för att öka möjligheten att arbeta kunskapsbaserat. Här presenteras några fördjupade resultat, bland annat vilken betydelse utbildning har för det kunskapsbaserade arbetet.

Fler kommuner har lokala brottsförebyggande råd

För att kunna bedriva ett systematiskt brottsförebyggande arbete i samverkan, krävs att det finns en effektiv styrning och ledning av de funktioner som ingår i samverkan. Ett sätt att organisera styrningen är att ha ett lokalt brottsförebyggande råd, eller en motsvarande strategisk samverkansorganisation, där parternas ansvar, roller och uppdrag är tydliggjorda. Brå konstaterade i förra årsrapporten att de lokala brottsförebyggande råden är etablerade i den lokala kontexten, ett resultat som kvarstår efter den senaste undersökningen.

Andelen kommuner som har ett lokalt brottsförebyggande råd eller motsvarande strategisk samverkansorganisation har legat på en stabil nivå 2017–2019 (omkring 85 procent), för att sedan öka till 90 procent i den senaste undersökningen. Detta tyder på att lokala råd blivit något vanligare, vilket är positivt, eftersom det ökar möjligheten att styra arbetet på ett effektivt sätt.

TABELL 14. Kommunpoliserna som deltar i ett eller flera lokala brottsförebyggande råd (eller motsvarande strategisk samverkansorganisation). Antal och andel per år.

	2017 ¹⁵	2018 (antal svarande = 269)		2019 (antal svarande = 227)		2020 (antal svarande = 292)	
		Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommunpoliserna som deltar i ett eller flera lokala brottsförebyggande råd		144	92 %	136	96 %	155	98 %

De allra flesta kommunpoliserna som svarat på Brås enkät deltar i ett eller flera lokala brottsförebyggande råd, och detta tycks ha legat på en ganska stabil nivå sedan 2018.

Resultaten tyder på att såväl de lokala råden som kommunpolisernas deltagande i dem är en etablerad del av den lokala brottsförebyggande verksamheten.

¹⁵ Frågan ställdes även 2017, men på grund av ett problem med enkätverktyget registrerades inte svaren.

Mer än hälften av samordnarna arbetar mindre än 25 procent med frågorna

Andelen kommuner som har en samordnare (eller motsvarande funktion) på minst 50 procents arbetstid ser alltså ut att ha legat på en relativt stabil nivå. För att få mer detaljerad information om avsatt arbetstid har resultaten också delats upp i kategorier, där en kategori avser de samordnare som har upp till 25 procents arbetstid avsatt för de brottsförebyggande frågorna. Resultaten visar att det är drygt hälften av de lokala samordnarna som tillhör denna kategori, och detta har inte ändrats i någon tydlig riktning sedan 2018.

Resultaten visar överlag att det förefaller vara ganska statistiskt hur mycket tid de lokala samordnarna lägger på brottsförebyggande arbete. Det har till exempel inte blivit märkbart vanligare att man arbetar mer än 75 procent, men det har heller inte blivit märkbart vanligare att man arbetar mindre än 25 procent.

Utbildning

En utbildning i brottsförebyggande arbete kan se ut på flera sätt. Det kan vara allt från akademiska utbildningar som innehåller teoretiska inslag om brott och prevention, till specialutformade mer praktiskt inriktade kurser där man går igenom den kunskapsbaserade processen för brottsförebyggande arbete. Vad som ändå kan antas vara gemensamt för olika utbildningar är att kursdeltagaren dels får kunskap om olika teorier om brott och brottsförebyggande arbete, dels lär sig att genomföra en arbetsprocess på ett systematiskt vis. Med dessa två delar som en kunskapsbas, bör man rimligen både öka sin förståelse för den kunskapsbaserade processens olika steg, och sin förmåga att genomföra dem.

I det här avsnittet presenteras några fördjupade resultat om de lokala aktörernas utbildning, och om den påverkar i vilken utsträckning de arbetar kunskapsbaserat.

Allt fler kommunsamordnare utbildade i brottsförebyggande arbete

Det finns en tendens till en positiv utveckling när det gäller i vilken utsträckning de lokala samordnarna gått en utbildning i brottsförebyggande arbete, även om det fortfarande är omkring hälften som *inte* gått en utbildning. En del genomgår utbildning inom ramen för sin tjänst, medan andra har relevant utbildning sedan tidigare.

Att fler samordnare har gått en utbildning är därför ett gott tecken, som tyder på att kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat till viss del har förbättrats något sedan 2017.

Det finns dock skillnader mellan kommunerna i detta avseende. I förra årets rapport framkom det att det var vanligast att samordnare i storstäder gått utbildning, medan det var minst vanligt i mindre kommuner. Dessa skillnader hade inte ändrats avsevärt mellan 2017 och 2019, och resultaten från den senaste kommunenkäten visar att skillnaderna kvarstår.

De flesta kommunpoliserna utbildade i brottsförebyggande arbete ...

Andelen kommunpoliserna som gått en utbildning i brottsförebyggande arbete har legat på en stabil nivå sedan 2017. Det är omkring tre fjärdedelar av kommunpoliserna som någon gång gått en utbildning, och den huvudsakliga orsaken till detta är sannolikt att Polismyndigheten erbjuder en egen utbildning till sina anställda.

Det finns dock vissa skillnader inom gruppen, vilket framträder om man delar upp de svarande utifrån hur länge de arbetat som kommunpolis. Resultaten visar att ju längre tid man arbetat som kommunpolis, desto vanligare är det att man gått en utbildning. Bland dem som arbetat i ett år som kommunpolis är det ungefär åtta av tio som gått en utbildning i brottsförebyggande arbete, och detta har inte förändrats i någon större utsträckning sedan 2017.

TABELL 15. Kommunpoliserna som någon gång gått en utbildning i brottsförebyggande arbete. Antal svar och andel per år.

	2017 (antal svarande = 144)		2018 (antal svarande = 156)		2019 (antal svarande = 142)		2020 (antal svarande = 158)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Gått en utbildning i brottsförebyggande arbete någon gång	103	72 %	116	74 %	109	77 %	119	75 %

... men de som jobbat längst har inte alltid gått utbildning

Från och med 2020 års kommunpolisenkät utökades antalet svarsalternativ avseende hur länge man arbetat som kommunpolis. Resultaten visar att 55 procent av de svarande (87 av 158) har arbetat som kommunpolis i mer än tre år. Vid en närmare titt på utbildningssituationen i just den här gruppen visar resultaten att 85 procent (74 personer) av dessa har gått en utbildning i brottsförebyggande arbete. Det är troligt att detta skulle ändras något om svarsfrekvensen i enkäten var högre. Men resultatet skulle fortfarande vara att det finns en grupp kommunpoliserna, som efter tre år i tjänsten *inte* gått någon utbildning med åtminstone visst fokus på de brottsförebyggande frågorna.

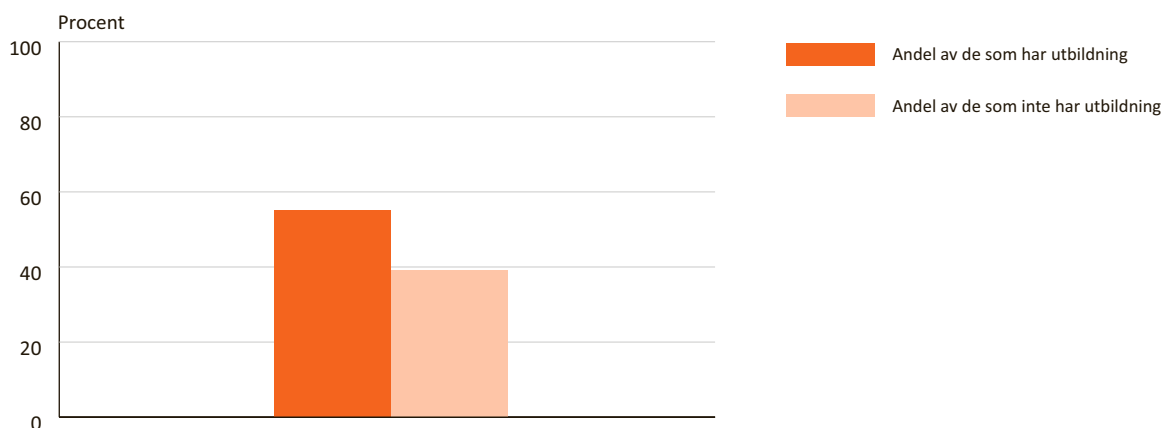
Arbetar de med utbildning mer kunskapsbaserat än de utan?

Resultaten från Brås enkätundersökningar 2018–2020 visar att kommunsamordnare med någon form av utbildning i brottsförebyggande arbete, genomför kartläggning, orsaksanalys och uppföljning i större utsträckning än de som inte har utbildning. Figur 1 visar här exemplet orsaksanalys.

Figur 1 visar resultat från kommunenkäten 2020, men mönstret har varit i stort sett oförändrat sedan 2018.¹⁶ Och som nämnts ovan är resultaten ungefär desamma vad gäller kartläggning och uppföljning. Detta gäller oavsett svarsfrekvensen de olika åren; övervikten för kommunsamordnare med utbildning framträder på liknande sätt 2017–2020.

¹⁶ År 2017 ställdes inte någon fråga om orsaksanalys

FIGUR 1. Andel kommuner/stadsdelar som gjort en orsaksanalys, uppdelat på om den lokala samordnaren har utbildning i brottsförebyggande arbete eller ej. Resultat från 2020.

Även i kommunpolisenkäten framträder liknande mönster; det är vanligare att de som gått en utbildning har genomfört kartläggning, orsaksanalys och uppföljning. Här är dock mönstret inte fullt lika tydligt som i kommunenkäten.

Sammantaget visar resultaten att ett sätt för en kommun att närma sig ett kunskapsbaserat arbete, är att se till att den brottsförebyggande samordnaren har eller får relevant utbildning. Det bör dock noteras att en utbildning inte är en universallösning.

Resultaten visar ju också att det är omkring hälften av de som svarar att de har gått en utbildning, som *inte* gjort en orsaksanalys. Att en samordnare har relevant utbildning är med andra ord inte den enda viktiga förutsättningen, men utifrån dessa resultat framstår det ändå som *en* viktig del. Det är sannolikt att det finns flera andra faktorer som påverkar om det brottsförebyggande arbetet bedrivs på ett kunskapsbaserat sätt.

Covid-19-pandemins påverkan på det lokala arbetet

I den senaste enkätundersökningen ombads både kommunsamordnare och kommunpoliser att svara på frågor om hur deras arbete påverkats av covid-19-pandemin. Resultaten presenteras i det här avsnittet, och speglar situationen under de första 6–8 månaderna av pandemin.

De lokala samordnarna har märkbart påverkats av pandemin

Det är omkring fyra av tio lokala samordnare som svarar att de under pandemins första halvår lagt mindre tid än tidigare på de brottsförebyggande frågorna. Det är nästan lika många som svarar att de under pandemin lagt lika mycket tid på frågorna som tidigare. Och omkring en av tio kommunsamordnare svarar att de under pandemin har lagt mer tid än tidigare på de brottsförebyggande frågorna.

De som lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna under pandemin beskriver främst hur de helt eller delvis fått byta arbetsuppgifter, och istället ägnat sig åt exempelvis kontinuitetsplanering, stabs- eller krisledningsarbete eller samordning av kommunens arbete kring pandemin. Flera har dock fortsatt att arbeta med de brottsförebyggande frågorna men i mindre omfattning, till exempel på grund av att vissa aktiviteter inte kunnat genomföras eller behövt skjutas upp, samt att det i vissa fall tagit tid att ställa om till ett mer digitalt arbetssätt.

De lokala samordnare som svarar att de under pandemin lagt mer tid på de brottsförebyggande frågorna än innan, nämner framförallt att det beror på att man identifierat risker med människors ändrade beteendemönster. Exempelvis att fler varit hemma under sommaren istället för bortresta på semester. Det verkar hos vissa ha funnits en känsla av att det varit viktigare än vanligt att följa brottsutvecklingen och den eventuellt ökade risken för brott under pandemin.

”Vårt lokala brottsförebyggande råd intensifierade tidigt sitt arbete i samband med pandemin och bibehöll även verksamhet över semesterperioden.”

(Svarande i kommunenkäten)

En förklaring till att vissa lokala samordnare under pandemin lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna, eller att det brottsförebyggande arbetet antagit en annan karaktär, är sannolikt det faktum att många av dem arbetar inom området säkerhet och krisberedskap. Brås enkätundersökning 2020 visar att det är ungefär 50 procent av de lokala samordnarna som i normala fall arbetar inom detta område; det är det vanligaste svaret tillsammans med våldsbejakande extremism. Denna grupp av samordnare, som arbetar inom säkerhet och krisberedskap, är också den grupp där det är vanligast att man under pandemin lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna.

Kommunpoliserna har påverkats av kommunernas ändrade förutsättningar

Omkring hälften av kommunpoliserna uppger att de under pandemin lagt lika mycket tid som tidigare på de brottsförebyggande frågorna. Därutöver är det fyra av tio som svarar att de under pandemin lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna, och

en av tio som under pandemin lagt mer tid på dem än tidigare.

De kommunpoliserna som svarar att de lagt lika mycket eller mer tid på de brottsförebyggande frågorna beskriver framförallt hur vissa andra arbetsuppgifter lades åt sidan och att vissa möten och evenemang ställdes in. För vissa frigjorde detta tid som de istället kunde lägga på att fördjupa sig i forskning och ha tätare kontakt med vissa samverkanspartner. För andra behövde den frigjorda tiden istället läggas på att mer aktivt följa brottsutvecklingen och göra riskbedömningar, för att kunna agera proaktivt mot problem som riskerar att uppstå på grund av människors förändrade beteendemönster under pandemin. Vissa beskriver också hur man i större utsträckning kunnat ägna sig åt strategiska frågor, men även att arbetet har fortsatt som vanligt, fast med fler digitala inslag än före pandemin.

Även de som svarar att de under pandemin har lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna hänvisar till inställda möten av olika slag, men att dessa då inte har ersatts av andra brottsförebyggande aktiviteter utan att tiden istället har lagts på annat polisarbete. Det handlar till exempel om möten och föredrag inom ramen för grannsamverkan, och andra möten med medborgare och kommuner.

Kommunpolisernas svar indikerar överlag att inställda aktiviteter inte beror på att de själva ålagts att göra andra arbetsuppgifter med anledning av pandemin, utan att kommunerna varit så upptagna med pandemirelaterade frågor att de inte haft tid för det brottsförebyggande arbetet. Man beskriver också hur digitala möten inte helt kan ersätta fysiska möten, eftersom kommunpolisens arbete kräver en viss form av relationsskapande, vilket upplevs svårare vid digitala möten.

”Kommunerna har stängt igen och jobbat med sina interna förberedelser och hanteringen av pandemin, så gemensamt arbete med brottsförebyggande fokus har fått vänta.”

(Svarande i kommunpolisenkäten)

Ett digitalt arbetssätt har gjort att nya kommunpoliserna haft svårt att bygga nätverk

Något som återkommer i kommunpolisernas svar handlar om att vissa delar av arbetet flyttat till digitala forum. Här lyfts både positiva och negativa aspekter fram, som att digitala möten kan vara mer tidseffektiva än fysiska, eftersom man inte behöver transportera sig till annan plats, men att man samtidigt går miste om det informella informationsutbyte och relationsskapande som de fysiska mötena innebär. Det verkar också som att den här omställningen varit svårare för de kommunpoliserna som är nya.

Kommunpoliserna som arbetat kortare tid än ett år lyfter fram hur deras arbete försvårats på grund av att digitala mötesformer inte fungerar när man behöver skapa nya kontakter och bygga relationer med personer utanför Polismyndigheten.

Även kommunpoliserna som arbetat längre än ett år beskriver detta som ett problem, men inte lika tydligt som de med kortare tid i uppdraget.

De kommunpoliserna som arbetat längre än ett år beskriver en rad konsekvenser som pandemin haft för deras arbete. Något som sticker ut är att de "blivit av med" områdespoliserna, som istället fått arbeta med ingripande verksamhet. Färre områdespoliserna innebär följaktligen mindre personal för de brottsförebyggande aktiviteterna, och vissa kommunpoliserna har därmed stått mer ensamma i det brottsförebyggande uppdraget under pandemin.

"Bristen på områdespoliserna är kännbar för mig som kommunpolis eftersom jag behöver personal som ska utföra olika förebyggande åtgärder. De blir istället ofta ianspråktagna till ren ordningshållning."

(Svarande i kommunpolisenkäten)

Pandemin har påverkat kommunerna mer än lokalpolisområdena

Både lokala samordnare och kommunpoliserna har ombetts bedöma i vilken utsträckning covid-19-pandemin har påverkat kommunens/lokalpolisområdets arbete generellt (det vill säga inte enbart det brottsförebyggande arbetet). Bedömningen har gjorts på en skala från 1–5, där 1=Ingen påverkan och 5=Mycket stor påverkan. Resultaten visar att

kommuner och stadsdelar har påverkats mer av pandemin än vad lokalpolisområdena gjort.

Svaren från de lokala samordnarna visar att pandemin haft en ganska stor inverkan på kommunernas arbete generellt; medelvärde för deras svar är 3,8 (på skalan 1–5), medan motsvarande siffra för kommunpoliserna är 3,0. Bland kommunpoliserna är det omkring en av tre som svarat att pandemin haft ingen eller liten påverkan på lokalpolisområdets arbete, medan det bland de lokala samordnarna är omkring en av tio som gjort samma bedömning.

I tre av polisregionerna avviker resultaten något från både medelvärdet och från övriga regioner, och det är regionerna Stockholm, Väst och Öst. I regionerna Stockholm och Väst verkar pandemin haft större inverkan på arbetet, jämfört med medelvärdet. I polisregion Öst verkar pandemin däremot haft mindre inverkan på arbetet, jämfört med medelvärdet. Här bör dock bortfallet beaktas; det går inte att säga hur resultaten skulle se ut om svarsfrekvensen i kommunpolisenkäten varit högre. Dessutom bör det noteras att det i vissa regioner är få svarande, till exempel i region Öst, där det är 12 svarande kommunpoliserna. I det här sammanhanget innebär det således att resultaten påverkas i större utsträckning av en svarande i region Öst än av en svarande i någon av regionerna Stockholm eller Väst.

Hög prioritet före pandemin – hög prioritet under pandemin

Resultaten från kommunenkäten visar att frågan hur det brottsförebyggande arbetet har prioriterats under pandemin, i viss utsträckning beror på hur man upplever att det prioriteras normalt sett. Resultaten från kommunpolisenkäten uppvisar liknande mönster. Det verkar alltså som att ju högre man upplever att det brottsförebyggande arbetet prioriteras normalt sett, desto större är sannolikheten att det upplevs ha samma eller högre prioritet under pandemin. Detta kan tolkas som att man – i de kommuner/lokalpolisområden där de brottsförebyggande frågorna prioriterades högt före pandemin – har fortsatt att prioritera dem högt under pandemin, och vice versa. En alternativ tolkning är att det är de lokala aktörernas *upplevelse* av hur det brottsförebyggande arbetet prioriteras, som inte har påverkats nämnvärt av pandemin.

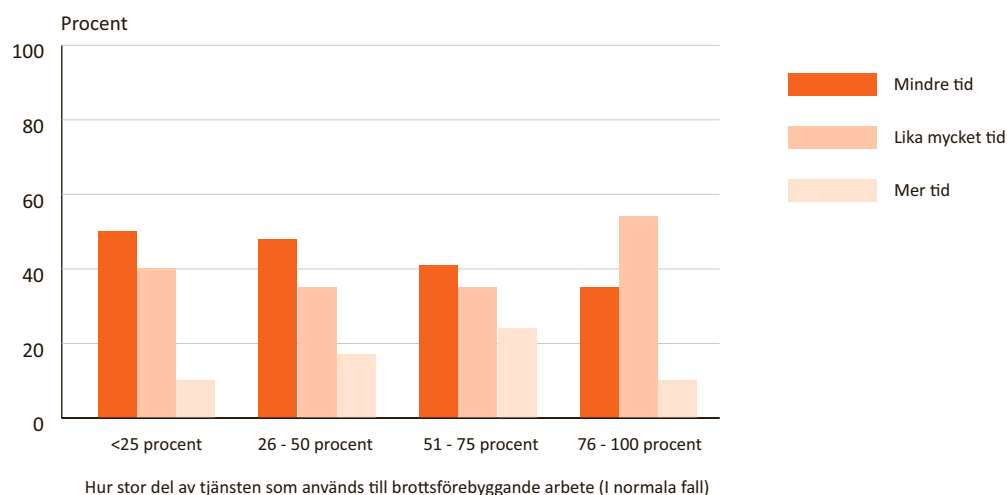
Lite tid för brottsförebyggande arbete före pandemin – minskad tid under pandemin

Som nämnts ovan är det omkring fyra av tio lokala samordnare som under pandemins första halvår lagt mindre tid än tidigare på de brottsförebyggande frågorna. Det är nästan lika många som under pandemin lagt lika mycket tid som tidigare på frågorna. Och omkring en av tio kommunsamordnare svarar att de under pandemin lagt mer tid på de brottsförebyggande frågorna.

När kommunsamordnarna delas upp i kategorier baserat på hur stor del av tjänsten som i normala

fall används till brottsförebyggande arbete, framträder ett mönster som påminner om hur det brottsförebyggande arbetet har prioriterats under pandemin. I grova drag finns en tendens till att ju större andel av tjänsten som i normala fall ägnas åt brottsförebyggande arbete, desto mer sannolikt är det att man fått ägna lika mycket eller mer tid åt detta under pandemin. Det är med andra ord vanligast att de som i normala fall lägger minst tid på brottsförebyggande arbete, också minskat den tid som läggs på detta under pandemin. Figur 2 och tabell 16 visar resultaten mer detaljerat.

FIGUR 2. Hur mycket tid kommunsamordnarna lagt på de brottsförebyggande frågorna under pandemin, uppdelat på hur stor del av tjänsten som används till brottsförebyggande arbete i normala fall. Resultat från 2020.

TABELL 16. Antal svarande i frågan som redovisas i figur 2 (något lägre svarsfrekvens än för enkäten som helhet, där det är 292 svarande).

Del av tjänsten som används till brottsförebyggande arbete (i normala fall)	Antal
<25 procent	156
26-50 procent	46
51-75 procent	17
76-100 procent	48
Totalt antal som besvarat frågan	267

I kommunpolisenkäten framträder ungefär samma mönster som för kommunsamordnarna, om än inte lika tydligt. Något som dock verkar påverka hur mycket tid kommunpoliserna lagt på brottsförebyggande arbete under pandemin är hur många kommuner de arbetar i. Det finns en tendens till att de som lagt mindre tid på de brottsförebyggande frågorna under pandemin, är de som ansvarar för tre eller fler kommuner. Här syns också en skillnad mellan kvinnor och män; det är vanligare att män lagt mindre tid på det brottsförebyggande arbetet under pandemin, medan det är vanligare att kvinnor lagt lika mycket eller mer tid på brottsförebyggande arbete. Sammantaget verkar det alltså som att pandemin gjort att arbetet åtminstone till viss del ändrat karaktär, oavsett om man under pandemin lagt mer, mindre eller lika mycket tid på de brottsförebyggande frågorna, jämfört med tidigare.

Följder av pandemin: Ökad samverkan i Mölndal

När pandemin kom till Mölndal fick delar av det brottsförebyggande arbetet pausas, medan andra delar stärktes. Det är nu fler aktörer som rapporterar in om otrygghet och brottslighet, vilket bidrar till bättre analyser och ökad samverkan. I staden pågår också ett arbete med att förebygga skadegörelse mot skolor och förskolor, ett problem som misstänks ha ökat på grund av pandemin. Kommunen utvecklar också en digital händelsekarta. Helena Söderberg, brottsförebyggande samordnare i Mölndals stad, svarar här på några frågor om hur pandemin påverkat deras arbete.

På vilket sätt har pandemin påverkat ert lokala brottsförebyggande arbete? Vilka har varit de främsta utmaningarna?

Pandemin har påverkat oss på olika plan. När det gäller det övergripande strategiska arbetet har vi fått ställa in en planerad kartläggning av lägesbilden och pausa utvärderingen av trygghetsskapande insatser i Mölndals centrum. Utvärderingen återupptogs i november. På det operativa planet har vi fått ställa in exempelvis ANDTS-information på föräldramöten och föräldrakurser.

Men pandemin har inte bara påverkat oss negativt. I arbetet med att samla in information om otrygghet och brottslighet har vi nu faktiskt fått ett bättre genomslag, och allt fler rapporterar in händelser till kommunen. Både kommunens egna anställda och andra aktörer är nu medvetna om att de kan bidra till att ge oss en bredare bild av och ökad förståelse för de problem som vi har i Mölndal.

Det ökade inflödet av rapporter tror vi beror på att vi har haft fokus på detta. Det har varit prioriterat, och vi har lagt mer tid på att påminna olika aktörer om att rapportera in händelser. Vi har då även berättat att detta är något som Länsstyrelsen i Västra Götaland tar del av. Eftersom Länsstyrelsen ses som en viktig aktör i vårt brottsförebyggande arbete tror vi att deras involvering kan ha bidragit till att de som rapporterar prioriterat att göra det. Bland rapportörerna har också nya aktörer tillkommit, bland annat våra större företagsparker och

ARTIKEL PUBLICERAD PÅ BRÅS WEBBPLATS

Helena Söderberg är brottsförebyggande samordnare i Mölndals stad. Foto: Elin Larsson

butiksområden. Det har lett till bättre analyser och samverkan, både internt och externt.

Hur har brottsligheten sett ut i Mölndal under pandemin?

Vi har på det stora hela inga större förändringar i brottsstatistiken. Det som sticker ut hos oss är skadegörelse i den yttre miljön på förskole- och skolgårdar samt cykelstölder, som vi med försiktighet tolkar som en följd av pandemin. Skolorna i Mölndal har under en längre tid registrerat skador i skolområdet. Registreringarna möjliggör mätningpunkter för oss. Vi har även loggar kopplade till våra vaktmästare, där vi kan se om vaktmästarna varit ute på fler reparationer med rubricering skadegörelse under en tidsperiod. Det är de referenspunkterna som vi har utgått ifrån, för att få fram statistik kring hur det ser ut med skadegörelsen på dessa platser.

Från början av mars börjar vi se en aning till ökning, främst gällande skadegörelse på lekplatser och från mitten av april till idag kan vi se att ärenden kopplade till skadegörelse på förskole- och skolgårdar ökar både gällande frekvens och omfattning. Alltså vi kan se att skadorna under dessa månader är både dyrare och mer frekventa än de brukar vara. Övriga förändringar är för små för att vi ska kunna dra några som helst slutsatser från dem.

Har pandemin fått er att vidta några särskilda åtgärder i det brottsförebyggande arbetet, enskilt eller i samverkan? Vilka resultat ser ni?

Vi är i startgroparna med en satsning på att förebygga skadegörelse på förskolor och skolor, i samverkan med skola, fritid, socialtjänst, polis, brottsförebyggande samordnare och fastighetsägare, som gemensamt bildat en arbetsgrupp på cirka tio personer. Vi utför just nu en orsaksanalys, och fler är inplanerade. Parallellt med detta har kommunen också satt in några kortsiktiga åtgärder, såsom bevakning och kameror, och till viss del ökat vuxennärvaron på de förskolor och skolor som är mest drabbade. När vi sedan har arbetat fram en tydlig problembild får vi utifrån den avgöra steg för steg vilka långsiktiga och kortsiktiga åtgärder vi kan ta. Än kan vi inte se några resultat, men hoppas kunna se det när arbetet kommit lite längre.

Vad är på gång framöver hos er?

Under den senaste tiden har fokus varit på situationell brottsprevention. Det har handlat om att säkra upp övergivna fastigheter som hemlösa och missbrukare bosatt sig i. Vi får ständigt in tips från olika förvaltningar, privatpersoner och polis i yttre tjänst. Dessutom har vi förbättrat samverkan, mellan kommunen och kollektivtrafiken, runt knutpunkten Mölndals bro. Där hade missbrukare och ungdomsgäng tidvis tagit över platsen, vilket lett till ökad otrygghet. Detta framkom i en trygghetsvandring i området. I och med det förbättrade samverkansarbetet kunde vi genomföra flera åtgärder, såsom att förbättra belysningen, göra en upprustning av bron och placera ut cykelställ. Vi märker redan nu en skillnad. Trivselen och tryggheten har ökat för dem som vistas där.

Vi arbetar även med att ta fram en digital händelsekarta, vilket är ett projekt som inleddes redan före pandemin. Det började med att jag som brottsförebyggande samordnare hade upptäckt att viktig information om otrygghet inte delades mellan olika aktörer i Mölndal. Dessutom behövdes en sammanhängande rapportering, och ett sätt att sammanföra informationen så att problemen kunde analyseras och åtgärdas.

Utifrån de behoven började jag tillsammans med stadens samordnare för geografiska informationssystem att arbeta fram en digital händelsekarta. Verktöget är ännu under uppbyggnad, men är tänkt att kunna visualisera och analysera data om brott och otrygghet i staden. I detta digitala format kommer vi även att kunna presentera annan statistik, exempelvis om socioekonomi, slutbetyg och händelserapporter från bevakningsbolag.

Sammanställningen är sedan tänkt att utgöra grunden för vidare analys, och att skapa förutsättningar för ökad träffsäkerhet gällande planering, målsättning och utveckling av bland annat stadens trygghetsarbete som är skeptisk att ta kontakt med en grannkommun som arbetar kunskapsbaserat.

Mölndals brottsförebyggande arbete

- Det brottsförebyggande arbetet i Mölndal drivs i det lokala brottsförebyggande rådet tillsammans med representanter för majoriteten av stadens förvaltningar, politiker, lokala bostadsbolag, polis och räddningstjänst.
- Mölndals stad är med i Länsstyrelsen Västra Götalands samverkansforum för brottsförebyggande arbete. Det lokala arbetet är uppbyggt med en lokal samverkansöverenskommelse samt ett medborgarlöfte med lokalpolisområde Storgöteborg syd. Inom varje målområde arbetar operativa grupper för att möjliggöra ett tvärsektoriellt arbete i samverkan.
- Mölndals stad medverkar också ihop med polisen i ett regionalt samarbete, lett av Länsstyrelsen, gällande problem med koppling till motorburen ungdom och unga vuxna.
- Staden bedriver även områdesarbete för ökad trygghet och delaktighet i fyra tätorter: Åby, Bifrost, Källered och Lindome. Områdesarbetarna arbetar lokalt och har lokala möten med aktörer från området, vilket bidrar till samverkan mellan civilsamhälle, näringsliv, polis och kommun.

Utvecklingsarbete och exempel

Brå har tagit del av många exempel på lokalt, regionalt och nationellt brottsförebyggande arbete och ser att utvecklingen är beroende av att utvärderingar genomförs och att kunskaper om resultaten sprids. Utvärderingar av lokala exempel och kan också bidra till att uppmärksamma väl fungerande lokalt brottsförebyggande arbete. I detta avsnitt beskriver vi ett urval intressanta exempel från flera håll i landet, varav vissa är utvärderade.

Utvärderade brottsförebyggande insatser

Trygga miljöer

Helsingborgs stad har utvärderat om tekniska hjälpmedel på otrygga platser kan kombineras med traditionella insatser för att stärka tryggheten och förebygga brott. Utvärderingen fokuserar på om *internet of things*-teknik (IoT) och sensorer gör det möjligt att detektera skadegörelse i form av klotter. Resultatet visar på en minskning av klotter men också på svårigheter med att automatiskt detektera beteenden som just klotter (Helsingborg stad 2020).

Efter oroligheter i tunnelbanestationen Rinkeby i Stockholm samverkade polisen och MTR¹⁷ med flera, utifrån den samverkansmodell som Brå, polisen och SKR gemensamt utarbetat för lokalt brottsförebyggande arbete. En utvärdering visar att orsaksanalysen var en av framgångsfaktorerna. I utvärderingen presenteras en positiv upplevelse av samverkansarbetet och den orsaksanalys som samverkansgruppen genomförde. Det metodiska tillvägagångssättet med gemensamt ansvarstagande och transparens var avgörande för framgången, och för att insatserna som följde fick avsedd effekt (Sonander 2020).

¹⁷ MTR är det företag som driver Stockholms tunnelbana.

Gamlestaden i Göteborg har under en längre tid haft problem med narkotikarelaterad brottslighet. När otryggheten och antalet incidenter kopplade till missbruk och narkotikahandel ökade i stadsdelen beslutade man att agera och ansökte om LOV 3 § – att ordningsvakter förordnas inom ett begränsat område på bestämda tider. Till största delen drar resultaten från LOV 3 §-insatsen i Gamlestaden åt det positiva hållet, men samtidigt framkommer behov av ytterligare kunskap av insatsens betydelse och effekter. Exempelvis kvarstår frågan om vad som sker i ett område när man upphör med ordningsvakterna (Norén Bretzer 2020).

Företaget Urban Utveckling & Samhällsplanering AB har utvärderat hur akustisk design och musik kan användas som brottsförebyggande åtgärd för att motverka bland annat skadegörelse orsakad av ungdomar. De akustiska metoderna som har utvärderats är högfrekvenslarm, som utgör en signal som inte ska uppfattas av personer över 25 år och högtalare som spelar klassisk musik. Resultaten har varierat beroende på typ av problem och område, samt om det förekommit även andra brottsförebyggande insatser, såsom kameraövervakning och skalskydd (Urban Utveckling 2020).

Samverkan och organisering av brottsförebyggande arbete

Umeå har sett tendenser till social oro och erhållit medel för att utvärdera samverkansprocessen, Umeå växer, tryggt och säkert (UVTS) (Hanberger 2020).

Förebygga återfall i brott

Stiftelsen Fryshuset har utvärderat sin avhopparverksamhet, som riktar sig till personer med egen vilja att lämna kriminella miljöer. Verksamheten har bedrivits sedan 2010, och bygger på en kombination av metoder i stödarbetet (Forkby m.fl. 2021).

Brås ekonomiska stöd: Utvärdering fick kommunen att prioritera brottsförebyggande uppdrag

Umeå kommun arbetar, i samarbete med polisen, med uppdraget Umeå växer – tryggt och säkert för att motverka att staden ska få ett utsatt område. Utvärderingen har bland annat hjälpt samverkansparterna och den politiska ledningen att se att man behöver säkra långsiktigheten i uppdraget. Kerstin Rörsch, processledare på UmeBrå, Umeå kommun, svarar här på några frågor om uppdraget som utvärderats.

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Vi har fått i uppdrag av kommunstyrelsen att arbeta övergripande, i nära samarbete med polisen, för att förebygga tendenser till social oro och motverka att Umeå ska få ett utsatt område. Uppdraget heter Umeå växer – tryggt och säkert. Umeå kommun är den största staden utan ett utsatt område men de tendenser till social oro som finns är oroväckande. Uppdraget går ut på att samordna kommunens förvaltningar riktat till de områden där dessa tendenser finns.

Vilka är de viktigaste slutsatserna i utvärderingen?

Utvärderingen visade att organisationsstrukturen delvis är ändamålsenlig för att stödja ett systematiskt kommunövergripande arbete, men kan utvecklas för att förbättra styrning, genomförande och uppföljning. De flesta insatser är relevanta men är otillräckliga för att uppnå målen för uppdraget. För att motverka tendenser till social oro krävs att polisens, kommunens och övriga aktörers insatser är uthålliga och att det finns fungerande samverkansstrukturer. Umeå växer tryggt och säkert bör vara ett långsiktigt uppdrag. Skulle uppdraget avslutas riskerar tendenser till social oro att öka.

ARTIKEL PUBLICERAD PÅ BRÅS WEBBPLATS

Kerstin Rörsch är processledare på UmeBrå, Umeå kommun. Foto: Samuel Pettersson

Hur kommer ni använda er av utvärderingens resultat i ert framtida arbete?

Vi har fått resultat, synpunkter och rekommendationer under resans gång. Till exempel har organisationsstrukturen ändrats under 2019, för att förbättra styrning, genomförande och uppföljning. Utvärderingen har påverkat de politiska prioriteringarna. Kommunfullmäktige har nu som mål att "Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden" och de har avsatt 6 miljoner kronor i ett utvecklingsanslag för att stötta det arbetet. Uppdraget var först på tre år men planeras nu för 10–15 år, vilket bidrar till att uppdraget blir mer långsiktigt.

Vad kan andra lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

När vi får uppdrag så gör många av oss planer och projektbeskrivningar. I framtagandet av dessa är det bra att tänka på helheten och hur dessa hänger ihop rent logiskt. Det kan också vara stöd för att få till en bra organisationsstruktur för hur det brottsförebyggande arbetet ska genomföras. Andra lokala brottsförebyggare kan även ta med sig att det behövs långsiktighet i det brottsförebyggande arbetet. Det är något som framkommer tydligt i utvärderingen.

Goda exempel – kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete

Under 2020 har lokalt brottsförebyggande arbetet bedrivits på en rad platser i landet, exempelvis Sollentuna och Medelpad. I Sollentuna har den kunskapsbaserade samverkansprocessen fortsatt att utvecklas och det systematiska arbetet omfattar fler bostadsområden och aktörer, såsom räddningstjänst, kommunala fastighetsbolag och företagare. Arbetet har lett till att man har en god överblick, en gemensam lägesbild och en tydlig organisation, samt att frågorna har hög prioritet hos såväl kommunledningen som lokalpolisen.

Fagersta har utvecklat sitt brottsförebyggande arbete, och kommunen har antagit ett nytt brottsförebyggande program, där man tillsammans har skapat samverkansformer för ett systematiskt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Arbetet har utöver den förbättrade samverkan lett till flera resultat, såsom utvecklade medborgarlöften, där de provat att använda korta medborgarlöften, som ligger några månader i taget, samt ett stärkt arbete kring föräldrasamtal och bättre dialog med unga i kommunen. Fagersta kommun kommer tillsammans med länsstyrelsen att utvärdera arbetet i samarbete med Mälardalens högskola. I denna utvärdering kommer också Ludvika kommun att ingå, eftersom Ludvika har arbetat på ett liknande sätt.

Botkyrka har sedan många år drivit ett långsiktigt och strukturerat våldsförebyggande arbete, i samverkan mellan i första hand socialtjänst, skola, polis, bostadsbolaget Botkyrkabyggen och räddningstjänsten, vilket uppmärksammats i tidigare rapport (Brå 2019) tillsammans med Sollentunas arbete. Under det senaste året har Botkyrka inrättat Våldspreventivt center, i syfte att samordna de lokala insatser som genomförs, för att få en större effekt. Centrets verksamhet består av flera olika delar med ett fokus på ett kunskapsbaserat arbete mot kriminalitet och våld. Samverkan med näringsliv och civilsamhället

Att få med civilsamhället och det lokala näringslivet i det lokala brottsförebyggande arbetet är viktigt för att kunna genomföra riktade, effektiva åtgärder. Det krävs att man identifierat lokala problem och orsakerna bakom dem, samt att man initierat en samverkan lokalt. Både näringslivet och det civila samhällets aktörer har en viktig roll i det lokala brottsförebyggande arbetet just för att dessa har en stor lokal kunskap om vad som händer och sker

lokalt. Både föreningar och företagare har många kontakter med alla som bor, vistas eller arbetar i närområdet och kan bidra till en bättre lägesbild och analys av orsakerna till att problem uppstår. En ökad grad av involvering bidrar till både kartläggningen, analysen och genomförandet av åtgärder. Genom att tillsammans rikta åtgärderna mot de lokala problemen och samverka kan man uppnå större nytta och använda resurserna mer effektivt.

Trygga platser – samverkan med näringslivet

Satsningen Trygga platser är ett samarbete mellan Länsstyrelsen Dalarna, Länsstyrelsen Västmanland, Svenska stadskärnor och stiftelsen Tryggare Sverige, som med stöd av Vinnova utvecklat en modell för att starta och driva platssamverkan för säkra, trygga och attraktiva offentliga miljöer. Modellen kombinerar Stiftelsen Tryggare Sveriges metoder kring säkerhet och trygghet med Svenska Stadskärnors arbete för att skapa attraktiva platser. Genom utvecklad samverkan mellan flera olika lokala aktörer ska satsningen bidra till att en otrygg plats blir trygg. Fyra kommuner – Avesta, Falun Sala och Hallstahammar – ingår, och var och en tillämpar platssamverkan utifrån lokala behov i kommunen. De kommuner som deltar i projektet har utifrån identifierade behov valt att fokusera på ett avgränsat område som i nuläget upplevs otryggt. Relevanta lokala aktörer från olika professioner ska involveras för att utveckla platssamverkan för trygghetsskapande.

Lokala modeller stärker samverkan med föreningar och civilsamhälle

I Haninge har kommunen utvecklat metoder för samverkansavtal med föreningar. En del av detta är en satsning där kommunen tillsammans med polis och stiftelsen nattvandring.nu ger lokala idrottsföreningar möjlighet att tjäna extra pengar genom att teckna ett avtal och därmed delta i planerade och organiserade trygghetsvandringar. För varje pass som föreningarna gör, erhåller de 2 000 kronor som går till deras barn- och ungdomsverksamhet.

Huddinge har inom ramen för det brottsförebyggande arbetet beslutat om ett samarbete genom partnerskap, IOP (Idéburet offentligt partnerskap) med flera olika verksamheter och områden. Det handlar om att förebygga inbrott genom föreningen Grannstöd Huddinge, att erbjuda brottsofferstöd genom Brottsofferjouren Huddinge-Botkyrka samt förebygga psykisk ohälsa genom Kraftbyrån.

Följder av pandemin: Fokus på relationsvåld i Medelpad

Pandemin påverkar stora delar av samhället – även brottsligheten och människors trygghet. Annica Odelind, kommunpolis i lokalpolisområde Medelpad, svarar här på hur hon tycker att pandemin har påverkat deras brottsförebyggande arbete. Pandemin har bland annat inneburit att hon och hennes kollegor fått lägga ytterligare fokus på att förebygga våld i nära relationer.

På vilket sätt har pandemin påverkat ert lokala brottsförebyggande arbete? Vilka har varit de främsta utmaningarna?

En direkt påverkan var att mycket av våra arbeten med kommunerna pausades. Möten, konferenser och gemensamma aktiviteter ställdes in, vilket resulterade i att det blev mindre att göra under en period. När väl rapporterna om hur brottsligheten riskerade att påverkas av pandemin började komma, och med den nya situationen med ökad isolering, inledde vi ett arbete med ett bostadsföretag i Sundsvall om information och kompetenshöjning kring våld i nära relation. Vi har även fokuserat på trygghets- och relationsskapande arbete i bostadsområden där vi ser att det behovet finns.

Hur har brottsligheten sett ut i ditt lokalpolisområde under pandemin?

Vi har sett en ökning av anmäld brottslighet i våra tre kommuner vad gäller våldsbrott, tillgrepp/skadegörelsebrott samt narkotikabrottslighet. Vi noterar även att samlingar med bilburna har ökat under vår/sommar, jämfört med tidigare år, som i sin tur renderar i våldsbrott, skadegörelse, samt ingripande vad gäller ordningsstörande brott. Vi fick även information om att det under minst en av träffarna i våras skett brott mot sexköpslagen, och sedan dess har vi de glasögonen på oss när vi arbetar i de sammanhangen.

Har ni vidtagit några särskilda åtgärder, enskilt och i samverkan, i det brottsförebyggande arbetet på grund av pandemin? Vilka resultat ser ni?

När rapporter kom om farhågor kring ökat våld i nära relation och våld i hemmet inledde vi en samverkan med

ARTIKEL PUBLICERAD PÅ BRÅS WEBBPLATS

Annica Odelind är kommunpolis i lokalpolisområde Medelpad. Foto: Polismyndigheten

bostadsföretag för att informera boenden i flerfamiljshus om vikten av att reagera om man är orolig att en granne far illa. Det resulterade i att två av de stora bostadsbolagen i Sundsvall har använt sig av polisens information för att i sin tur informera boende vidare om tillvägagångssätt vid upplevd oro. Det har även uttryckts en önskan om att utbilda sin egen personal kring våld i nära relation – det arbetet fortsätter. Rent polisiärt kan vi inte se att den här informationen haft påverkan. Med koppling till detta har vi haft en hög samverkan med Sundsvalls kommun och civilsamhället kring förebyggande samt trygghets- och relationsskapande åtgärder i ett av våra bostadsområden. Vi har även skapat samverkan och rutiner runt till exempel orosanmälningar – de samtal som följer på anmälningarna och kontakter med vårdnadshavare. Detta var ett resultat utifrån oron över att män sökte upp unga flickor för att köpa sex av dem, under bilträffarna som nämndes tidigare. Vi på Polisen som skrivit orosanmälningarna ges möjlighet att vara med på de första träffarna som socialtjänsten kallar in till. Den rutinen innebär att polisen skriver orosanmälningar och att vi är med på första samtalet i syfte att skapa relation med den unga för att eventuellt få namn på köpare, samt att skapa relation med vårdnadshavare för vidare kontakt. Vi bereds även att vara med på de träffar där man väljer att starta en utredning. Polisens syfte med detta är att få fatt på köpare och socialtjänstens syfte är att fånga de utsatta barnen. Vi arbetar mot samma mål – att få slut på sexköp.

Kort om Annicas arbete som kommunpolis i lokalpolisområde Medelpad

Kommunpoliserna i Medelpad arbetar med att samverka med interna och externa aktörer kring brottsförebyggande frågor. I Medelpad arbetar två kommunpoliserna som aktivt arbetar med att ta del av sina tre kommuners mötesforum på både strategisk och lokal nivå (kommunala strategiska råd, våldsbejakande extremism med mera). Sundsvall, Timrå och Ånge kommun är deras främsta samverkanspartners. I Timrå kommun är kom-

munpoliserna drivande i att arbeta fram en gemensam lägesbild som ska orsaksanalyseras för att därefter ta fram beslut om åtgärder. Lägesbilden tas fram i enlighet med SARA-modellen, som även är utgångspunkten för handboken Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete. SARA-modellen och handboken om samverkan beskriver den kunskapsbaserade processen. Internt driver kommunpoliserna de brottsförebyggande frågorna och har som målsättning att kompetenshöja personal inom samverkan för lokalt brottsförebyggande arbete.

Slutsatser och diskussion

Brå har sedan tidigare en god bild av det brottsförebyggande arbetet och de behov samt utvecklingsområden som finns på nationell, regional och lokal nivå. I tidigare årsrapporter om brottsförebyggande arbete har Brå gett ett antal förslag på hur det brottsförebyggande arbetet behöver utvecklas. I detta kapitel diskuteras iakttagelser kring det brottsförebyggande arbetets utveckling i Sverige. Diskussionen utgår från vad som framkommit i enkätundersökningar och Brås omvärldsbevakning, mot bakgrund av de målsättningar för arbetsprocessen och arbetets inriktning som beskrivs i *Tillsammans mot brott*. Brå beskriver också några behov som behöver hanteras för att bidra till att det brottsförebyggande arbetet utvecklas framöver. De flesta av slutsatserna från tidigare år kvarstår, till exempel att det situationella arbetet behöver stärkas samt att förutsättningarna för informationsutbyte och hantering kring sekretess mellan verksamheter i samverkan behöver bli bättre.

Hela spektrumet av insatser måste användas

I *Tillsammans mot brott* anges att parallellt med att utveckla välfärden, så måste brottsligheten mötas med riktade insatser för de personer som riskerar att begå brott eller har begått brott, som mot de omständigheter, platser och situationer där det finns en risk för att brott begås.

Många nya initiativ har tagits under året, men Brå ser inte att hela spektrumet av insatser används eller utnyttjas för att förebygga brott. Genom den omvärldsbevakning som genomförts, framkommer bilden av att det kan bli *ett* perspektiv som dominerar, inom de olika fält som brottspreventionen består av. Det kan till exempel handla om storstad eller glesbygd, socialt eller situationellt, insatser till alla (universella) eller bara till enskilda individer (indikerade). Brå bedömer sammantaget att de flesta insatser som görs är relevanta, men ser att det finns behov av att

överväga att använda hela spektrumets insatser med ett tydligt fokus på brotten.

Samhällets resurser används följaktligen inte på bästa sätt, för komplexa problem måste hela ”verktyglådan” inventeras och användas. Med det sagt menar vi inte att hela spektrumet ska användas hela tiden; det handlar fortfarande om att göra en bedömning av vilka insatser som kan ha störst effekt på de faktorer som gör att just dessa brott uppstår.

Tre exempel kan belysa detta och även om dessa exempel främst handlar om sociala insatser, så förekommer samma utmaning även i det situationella arbetet, där breda trygghetsskapande insatser ofta får företräde framför riktade insatser som specifikt förebygger brott.

Utveckla insatser till unga gärningspersoner

I Brås undersökningar och dialoger uppges ofta att man arbetar med ”ungdomar” eller ”ungdomsbrottslighet”. Förra årets rapport belyste att flera av de insatser som görs på lokal nivå när det gäller ungas kriminalitet inte har stöd i forskning, och att det behövs mer effektiva åtgärder för unga som begår brott.

Vanliga insatser är information i skolor eller så kallade orossamtal. Det är insatser som riktar sig till barn och ungdomar som aldrig begått ett brott eller som begått sitt första brott – med andra ord en grupp där ett fåtal kommer att fastna i fortsatt kriminalitet. Insatser som har forskningsstöd är tydligt riktade mot de specifika problem med kriminalitet som pojkar och flickor har. Det framstår idag som att sekundära insatser saknas i arbetet samt att de insatser som riktar sig till dem med mer omfattande kriminalitet, eller risk för mer omfattande kriminalitet och att metoder och arbetssätt behöver utvecklas.

Många uppdrag som getts under året nationellt och även utvecklingsarbete lokalt handlar om barn och unga. Till exempel har flera utredningar som fokuserar på unga och brott startats vid Socialstyrelsen och flera samarbeten mellan myndigheter pågår runt målgruppen unga som begår brott (polisen, Socialstyrelsen, Skolverket m.fl.). Det ser alltså ut som att en förändring är på gång med ett tydligare fokus på de unga som är i riskzon för kriminalitet eller redan begår brott. Ett sådant initiativ gäller sociala insatsgrupper eller motsvarande samverkansarbete på lokal nivå runt unga individer på väg in i kriminalitet. Det är ett viktigt initiativ, men detta är främst en samverkansform, och det är innehållet i de insatser samverkansgruppen kommer fram till som slutligen avgör arbetets effekt. Det behövs därför både mer stöd i arbetet, innovation, systematisk uppföljning och utvärdering, för att lyckas med att rikta insatserna till att förhindra fortsatt brottslighet.

Fokusera mer på våldets utövare i det brottsförebyggande arbetet

Att jobba brottsförebyggande mot våld i nära relationer och våld i offentlig miljö handlar om att ha ett jämställdhetsperspektiv, genomföra universella insatser och att ge skydd till utsatta kvinnor och män mot fortsatt våld. Det är viktiga insatser som bör ges mer resurser. Men det handlar också om insatser när våldet håller på att eskalera runt en individ eller i en situation. De män (som det oftast handlar om) och kvinnor som utövar våld måste ges goda möjligheter att ändra sitt beteende, oavsett om de avtjänar ett straff och är i kriminalvård eller om de behöver hjälp och stöd av andra verksamheter i kommun eller civilsamhälle. Ibland måste våldsutövare tvingas trappa ner sitt våld med stöd av rättsväsendet, till exempel genom så kallad fokuserad avskräckning, som är en del av strategin Sluta skjut. Den delen av spektrumet av insatser är underdimensionerad, och bör öka för att undvika att fler utsätts för våld.

Brå ser att det finns behov av ökad samordning kring hur samhället som helhet ska förebygga våld, och därigenom kunna tillämpa ett brett spektrum vid val av metoder och arbetssätt. Det är av vikt att de arbetssätt som till exempel Jämställdhetsmyndigheten och Brå rekommenderar kan samordnas och att myndigheter tar ansvar för att sprida insatser som bygger på ett kunskapsbaserat arbetssätt. Metoder som haft effekt i andra länder behöver

oftare anpassas och prövas, i likhet med Sluta skjut, där omfattande stöd för forskning om effekterna ges i samband med initiala projekt och att de införs i lämpliga verksamheter.

De som vill lämna ett kriminellt liv måste ges möjligheten

Att jobba brottsförebyggande handlar inte bara om att arbeta med unga som ännu inte har, eller just börjat begå brott. Det handlar också om att förebygga återfall i brott. Hur duktiga vi än är på att förebygga kriminalitet bland unga kommer en liten andel ändå att fortsätta begå brott, och några dessutom att återfalla i brott. Här behövs snabba och samordnade insatser från flera aktörer med en tydlig ansvarsfördelning. Detta är särskilt viktigt under de perioder de inte befinner sig i kriminalvård.

Det handlar inte bara om de personer som vill hoppa av eller lämna ett kriminellt gäng, där det tagits initiativ under året. När livsstilskriminella är motiverade behöver de relativt snabbt få tillgång till olika insatser. Ansvaret för de här personerna är oklar när de inte befinner sig på en kriminalvårdsanstalt. I dag finns alltför sällan upparbetade rutiner eller överenskommelser för lokala aktörer hur de kan förebygga återfall i brott.

De tre exempel vi tagit upp visar på att brottsproblem behöver lösas med ett bredare spektrum av insatser. Brå ser sammantaget att myndigheterna behöver bli bättre på att samordna sig i en rad frågor som förebygger olika typer av brott. Detta i syfte att kunna bistå med olika delar som kompletterar varandra och som breddar spektrumet och arbetsfältet, istället för att fler aktörer gör mer av samma sak.

Utvärdera det brottsförebyggande arbetets effekter på brottslighet

Ett återkommande inslag i såväl årets rapport som tidigare rapporter, är den kunskapsbaserade brottsförebyggande processen, som innebär att aktörer tar sig an ett problem på ett systematiskt sätt. Detta skapar förutsättningar att nå uppsatta mål och att undersöka effekterna av arbetet. Även om många initiativ följts upp, ser Brå en avsaknad av utvärderingar med ett syfte att ta reda på hur initiativen förebygger brott och att det för sällan är en vetenskaplig utvärdering som gjorts.

Det är Brås bedömning att det brottsförebyggande arbetet hittills inte bedrivs kunskapsbaserat i tillräckligt stor utsträckning, även om det finns en rad goda exempel på aktörer som har en väl fungerande process och som får positiva effekter av sitt brottsförebyggande arbete. Men en samlad bedömning av allt det som framkommer i Brås undersökningar, omvärldsbevakning och dialoger med brottsförebyggande aktörer, är att större ansträngningar bör göras för att undersöka hur insatser påverkar brottsligheten.

I Brås omvärldsbevakning identifieras varje år ett stort antal initiativ och insatser som genomförs i syfte att förebygga brott. Samtidigt som det är positivt att mycket görs, behöver det som görs baseras på kunskap om vad som förebygger brott och följa hela den kunskapsbaserade processen. Brå bedömer att utvärderingar och uppföljningar i alltför hög grad saknas på nationell, regional och lokal nivå, och att de, när de finns, undersöker annat än hur brottsligheten påverkats. Det innebär att fler aktörer behöver finna former för systematisk uppföljning av sitt arbete. Styrningen behöver stärkas så att uppföljning och utvärdering blir en naturlig del i brottsförebyggande arbete. Till exempel behöver de metodstöd som Polismyndigheten tar fram, utvärderas kontinuerligt. Brå inser att detta kan vara resurskrävande, och det är inte nödvändigtvis så att all verksamhet måste utvärderas; det behövs troligen göras avvägningar av vilka insatser som är mest angelägna att utvärdera.

Brå ger ekonomiskt stöd till utvärderingar och ser att det arbetet, trots knappa resurser, börjar ge god skörd och kan spridas som en erfarenhetsbank. Men behovet är mycket större än så och fler måste bidra till den generella utvecklingen av kunskaperna om det brottsförebyggande arbetet. Den satsning på forskning som regeringen aviserat är välkommen, och då särskilt det fokus på ett närmare samarbete mellan forskning och praktik som föreslås. Brå ser gärna att detta leder till utvärderingar av konkreta operativa insatsers effekter på brottsligheten, allt från större nationella reformer till mindre lokala insatser.

För att bättre integrera utvärdering och uppföljning i det brottsförebyggande arbetet är det viktigt att den nationella nivån (inklusive Brå) i högre utsträckning genomför effektutvärderingar av insatser

på alla nivåer (nationell, regional och lokal), ger bidrag till utvärderingar, sprider kunskap om resultat från genomförda utvärderingar och erbjuder metodstöd till regionala och lokala brottsförebyggande aktörer, i hur de kan genomföra enklare utvärderingar.

För den regionala nivån är det viktigt att ha kunskap om och ge stöd till lokala aktörer i framtagandet av utvärderingar och uppföljningar samt att etablera, eller fortsätta redan etablerade, samarbeten med lärosäten, för att ytterligare öka förmågan att följa upp insatser. Den lokala nivån rekommenderas att ha samverkansöverenskommelser eller liknande styrdokument som klargör och fastställer att lokala brottsförebyggande insatser bör följas upp eller utvärderas, samt att säkerställa att det finns en lokal organisatorisk förmåga att genomföra uppföljningar eller utvärderingar, samt att denna kompetens tidigt involveras i arbetet.

Brå har uppmärksammat att hanteringen av brott och möjligheten att förebygga brott i glesbygd är en särskild utmaning för lokala aktörer, på grund av långa avstånd och lite resurser. Mer kunskap med fokus på små kommuner och stöd till lands- och glesbygd efterfrågas, exempelvis gällande situationell prevention, våld i nära relationer och hur näringsliv och civilsamhälle kan involveras i det brottsförebyggande arbetet.

Något som också framkommit i Brås omvärldsbevakning är att kön inte alltid synliggjorts i beskrivningarna av det brottsförebyggande arbetet. Exempelvis saknas det ofta information om huruvida insatserna förväntas få samma effekt för kvinnor/flickor som för män/pojkar (och även för olika åldrar). Genom att tydliggöra detta skulle insatserna sannolikt bli mer mångfasetterade och ha större chans att nå det jämställdhetspolitiska målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Lokala förutsättningar och förmåga saknas delvis

Brå har i många år återkommande bedömt att det lokala brottsförebyggande arbetet behöver prioriteras högre, och att det behövs mer resurser och ökad kunskap, i både kommuner och lokalpolisområden.

I många fall finns just nu inte tillräckligt goda förutsättningar för att det kunskapsbaserade arbetet ska ha en möjlighet att bedrivas med god kvalitet, och förutsättningarna skiljer sig åt över landet. Denna bedömning kvarstår i stora delar även i årets rapport, även om det finns exempel på en positiv utveckling.

De lokala enkätundersökningarna visar exempelvis positiva tendenser avseende hur många som gått en relevant utbildning, samt att utbildning kan ha betydelse för i vilken utsträckning arbetet bedrivs på ett kunskapsbaserat sätt. Detta kan förhoppningsvis bidra till att arbetet stärks på sikt. Det finns dock goda anledningar till varför Brå fortsatt adresserar frågan om resurser, kunskap och prioritet. Om brottsförebyggande arbete genomförs utan att den kunskapsbaserade processen följs, om inte arbetet riktas mot brottens orsaker och vi inte får veta vilka effekter insatserna får på brottsligheten, kan inte kunskap spridas. Brå bedömer att de främsta aktörerna i det brottsförebyggande arbetet, kommuner och lokalpolisområden, inte har en tillräcklig förmåga att arbeta kunskapsbaserat, och därför välkomnar Brå den strategi som polisen tar fram för sitt eget brottsförebyggande arbete, liksom den offentliga utredning som för närvarande överväger att ge kommunerna ett lagstadgat brottsförebyggande ansvar. Vår förhoppning är att det kommer att förbättra möjligheterna till ett välriktat, kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

Det är Brås bedömning att kommuner redan idag bör börja förbereda sig för ett kommande ökat ansvar för de brottsförebyggande frågorna.

Positiv utveckling av det regionala stödet – men stora utmaningar väntar

I förra årets rapport pekade Brå på att det regionala stödet från framför allt länsstyrelserna har utvecklats väl.

Årets enkätundersökningar visar på en fortsatt positiv utveckling av länsstyrelsernas stöd, samt att polisregionernas stöd har etablerats.

Samtidigt visar Brås enkätundersökning vissa tendenser till att länsstyrelsernas brottsförebyggande arbete minskar i tid. Tjänsterna fylls på med andra uppdrag, såsom krisberedskap och andra närliggande myndighetsuppdrag. Brå ser att huvuduppdraget, att ge stöd till och utveckla den kunskapsbaserade arbetsprocessen, och anpassa efter lokala eller regionala behov måste prioriteras så att uppdraget inte blir en kanal för olika initiativ som leder till att öka den perspektivträngsel som Brå beskrivit i tidigare årsrapporter.

Under 2021 kommer utredningen om ett lagstiftat kommunalt brottsförebyggande ansvar att presentera sina slutresultat. Det medför sannolikt att kommunerna – som idag inte är formellt ålagda att förebygga brott – kommer att behöva ett ökat stöd i brottsförebyggande frågor. Detta kommer kräva resurser hos länsstyrelsernas brottsförebyggande samordnare, men även hos Brå och andra myndigheter. Det är Brås bedömning att såväl regionala som nationella aktörer behöver förbereda sig på detta, och se över hur stödet till kommunerna i kunskapsbaserat arbete ska kunna matcha de ökade behoven.

Vad gäller polisregionernas stöd till brottsförebyggande arbete finns flera positiva resultat, samtidigt som Brå bedömer att det också finns några utmaningar. Det är exempelvis positivt att många kommunpolis uttrycker att de har nytta av det regionala stödet, men även att regionsamordnarna arbetar för att skapa förutsättningar att lyckas med sitt arbete på längre sikt. Samtidigt, trots att polisen numera är en sammanhållen myndighet, verkar det regionala stödet i praktiken inte bli enhetligt; regionerna har organiserat funktionen och arbetet på olika sätt. Detta i sig behöver inte vara negativt,

eftersom det är viktigt att utgå ifrån lokala förutsättningar och behov. Men om genomförandet av uppdraget fortsätter att utvecklas åt olika håll kan det innebära en risk att kommunpoliserna i olika delar av landet får stöd med ojämn kvalitet.

Pandemin har synliggjort vikten av en robust organisation

Brås enkätundersökningar 2020 visar att pandemin har påverkat det brottsförebyggande arbetet på både regional och lokal nivå, men att det är länsstyrelserna och framför allt kommunerna som påverkats mest, genom att de ordinarie arbetsuppgifterna har ändrats eller bytts ut helt, som en konsekvens av pandemin.

De lokala enkätundersökningarna visar också att det är de kommuner och lokalpolisområden

som prioriterar de brottsförebyggande frågorna i normala fall, som också har fortsatt att prioritera dem under pandemin. De här resultaten tyder på att en etablerad organisation har större förmåga att omhänderta oförutsedda händelser, både vad gäller kriser och det brottsförebyggande arbetet.

Även om covid-19-pandemin är en extraordinär händelse, är det Brås bedömning att etablerade och välfungerande organisationer har större förmåga att bibehålla ett brottsförebyggande arbete med god kvalitet även vid andra, framtida, oförutsedda händelser.

Till exempel vad gäller att hantera social oro och skjutningar har det visat sig att ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete och en väl fungerande organisering kring brottslighet och trygghet underlättat såväl akuta händelser som att arbeta med breda förebyggande insatser.

Referenser

Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Brottsoffer. Perspektiv på det förebyggande arbetet. Idéskrift nr 15*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Samverkan mellan polis och kommun. Brottsförebyggande arbete utifrån överenskommelser*. Rapport 2013:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2018*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2019*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020a). *Brott och brottsutsatthet på kollektiva asylboenden under 2018*. Rapport 2020:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020b). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2020*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020c). *Dödligt våld i den kriminella miljön*. Rapport 2020:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020d). *Kommunernas brottsförebyggande arbete och identifierade problem. En jämförelse mellan NTU och Brås enkät till samordnare i kommuner*. Kortanalys 4/2020. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020e). *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020f). *Skolundersökningen om brott 2019. Om utsatthet och delaktighet i brott*. Rapport 2020:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020g). *Stöd till hatbrottsutsatta*. Rapport 2020:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020h). *Samordnade insatser för klienter med villkorlig frigivning. Utvärdering av Kriminalvårdens försöksverksamhet med inslussningsgrupper*. Rapport 2020:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020i). *Simhallar och bibliotek. En kartläggning av brott och ordningsstörningar*. Rapport 2020:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020j). *Tillsammans mot organiserad brottslighet. Exemplet Blekinge*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Informationsdelning mellan socialtjänst och polis, i brottsförebyggande arbete med barn och unga*. Rapport 2021:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Gerell, M. (2020). "Covid-19, segregation och brottslighet". I: Delmos' artikelserie *Externa perspektiv, segregation och covid-19*. Del 8. Dnr: 2020-4.1.1-351/69. Stockholm: Delegationen mot segregation, Delmos.

Ds 2020:20 Översyn av lagstiftningen om flyttning av fordon m.m.

Folkhälsomyndigheten (2020). *Åtgärdsförslag för att förebygga användning samt medicinska och sociala skadeverkningar av narkotika*. Folkhälsomyndighetens återrapportering av regeringsuppdrag S2019/04314/FS. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

Forkby, Torbjörn m.fl. (2021). *Ett smörgåsbord av möjligheter: en värderande analys av Passus avhopparstöd för personer som lämnar gäng och kriminalitet*. Forskningsrapport i socialt arbete. Rapport nr 2/2021. Växjö : Linnéuniversitetet.

Franzén, A. och Gottzén, L. (2020). *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Stockholm: Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Hanberger, A. (2020) *Umeå växer tryggt och säkert”– hur satsningen är tänkt att fungera, utsikterna att lyckas och hur den kan utvecklas*. Umeå; Umeå Centre for Evaluation Research, Umeå universitet.

Helsingborg stad (2020) *IoT som ett komplement till att öka tryggheten*. Helsingborg; Helsingborg stad, Stadsledningsförvaltningen.

Ivert, A.-K. och Mellgren, C. (2020). *Processutvärdering av Sluta skjut*. Malmö: Institutionen för kriminologi, Malmö universitet.

Ivert, A.-K. och Mellgren, C. (2021). *Effektutvärdering av Sluta skjut*. Malmö: Institutionen för kriminologi, Malmö universitet.

Jernbro, C. och Landberg, Å. (2020). *Multiutsatta barn, om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.

Jämställdhetsmyndigheten (2020a). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.

Jämställdhetsmyndigheten (2020b). *Långsiktig arbete för kunskap och samverkan. Slutredovisning av uppdrag om förstärkta insatser utifrån den*

nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.

Kriminalvården (2014). *Utvärdering av Kriminalvårdens behandlingsprogram. Sammanfattningsrapport*. Norrköping: Kriminalvården.

Kriminalvården m.fl. (2020a). *Delredovisning av Kriminalvårdens, Polismyndighetens, Statens Institutionsstyrelses och Socialstyrelsens uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram*. Ju2019/02027/KRIM.

Kvillemo, P., Feltmann, K., Elgán T. och Gripenberg, J. (2019). *Öppna drogsener. Lägesbild, insatser, utmaningar och möjligheter vid Sergels torg och Hässelby torg*. STAD rapport 66 (samt i Vision Klara Rapport 1, december 2019. Dnr: Polisen: A289.753/2018, Norrmalms stadsdelsförvaltning Stockholms stad: 2019/29–1.2.5.).

Kvillemo, P., Strandberg, A., Elgán, T. och Gripenberg, J. (2020). *Öppna drogsener. Brotts, ordningsstörningar och trygghet vid Sergels torg och Hässelby torg*. STAD, rapport 67.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Health Navigator AB (2017). *Nationell telefonlinje för våldsutövare – en utredning av förutsättningar*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2020). *Välj att sluta. En telefonlinje för personer som utövar våld i nära relationer. Slutrapport för en pilotverksamhet*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.

Norén Bretzer, Y. (2020). *Utvärdering av ordningsvakter enligt LOV §3 i Gamlestaden, Göteborg*. Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet.

Polismyndigheten (2017). *Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2017*. Stockholm: Polismyndigheten.

Polismyndigheten (2018). *Granskning av särskilda satsningar – utsatta områden*. Dnr A191.151/2017.

Polismyndigheten (2019a). *Kriminell påverkan i lokalsambället – en lägesbild för utvecklingen i utsatta områden*. Stockholm: Polismyndigheten.

Polismyndigheten (2019b). *Strategi 2024*. Stockholm: Polismyndigheten.

Polismyndigheten (2020a). *COVID-19. Pandemins långsiktiga konsekvenser för brottsutveckling och samhällsordning*. Dnr A426.510/2017.

Polismyndigheten (2020b). *Delredovisning av regeringsuppdrag att förstärka bekämpningen av illegal handel med narkotika* (Ju2019/02681/P0).

Polismyndigheten (2020c). *Förbättrad hantering av bidragsbrott. Slutredovisning av regeringsuppdrag till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten*.

Polismyndigheten (2020e). *Polisens strategi för narkotikabekämpning*. PM 2019:15. Saknr 420.

Polismyndigheten (2021). *Årsredovisning 2020*. Dnr A163.246/2020.

Regeringen, Justitiedepartementet (2016). *Tillsammans mot brott. Ett nationellt brottsförebyggande program*. Skr. 2016/17:126.

Regeringen, Justitiedepartementet (2017). *Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Skr. 2016/17:10.

Regeringen (2019a). *Förbättrad tillsyn på miljöområdet*. Regeringens proposition 2019/20:137.

Regeringen (2019b). *Utredningen om hur kommunerna kan få ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete*. Dir. 2019:94.

Regeringen (2020a). *Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck*.

Regeringen (2020b). *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*. Regeringens proposition 2020/21:60.

Regeringen (2020c). *Hållbar socialtjänst. En ny socialtjänstlag*. SOU 2020:47.

Regeringen (2020d). *Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdsystemen*. Betänkande av Utredningen om samordning av statliga utbetalningar från välfärdssystemen. SOU 2020:35.

Regeringen (2020e). *Redovisning av åtgärder i enlighet med målsättningarna i det nationella brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott*. Regeringens skrivelse 2020/21:63.

Regeringen (2020f). *Postlagens tystnadsplikt och möjligheten att förhindra att narkotika m.m. skickas per post*. Kommittédirektiv 2020:51.

Regeringen, Miljödepartementet (2020g). *Uppdrag att främja en mer effektiv och enhetlig tillsyn enligt miljöbalken*. M2020/01034/Me.

Regeringen, Justitiedepartementet (2020h). *Uppdrag att studera åtgärder mot våld i nära relationer bland unga*. Ju2020/03036/KRIM.

Regeringen (2020i) *Uppdrag till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten om förbättrad hantering av bidragsbrott*. Ju2018/03037/KRIM.

Regeringen (2020j). *Uppdrag om förhindrande av brott kopplade till de stödåtgärder med statsfinansiella och samhällsekonomiska konsekvenser som vidtas med anledning av det nya coronaviruset*. Slutrapport. Ds 2020:28.

Regeringen, Arbetsmarknadsdepartementet (2020k). *Uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser*. A2020/01468/JÄM.

Riksrevisionen (2019:11). *Myndighetsgemensamt arbete mot organiserad brottslighet – brister i styrning och uppföljning*. Stockholm: Riksrevisionen.

Riksrevisionen (2020:20) *Rätt insats på rätt plats – polisens arbete i utsatta områden*. Stockholm: Riksrevisionen.

Socialdepartementet (2018a). *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende anslag 3:1. Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13*. Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Jämställdhetsmyndigheten (S2018/05936/RS).

Socialdepartementet (2018b). *Uppdrag om insatser för att förebygga återfall i våldsbrott mot närstående och hedersrelaterade brott*. Uppdrag till Kriminalvården (S2018/04674/JÄM).

Socialstyrelsen (2020a). *Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2020b). *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende*. Kunskapsstöd för socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2020c). *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2020d). *Studier av sociala insatsgrupper. Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lovande arbetsformer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Sonander, A. och Heraclitos, M. (2020). *Rinkeby – en tunnelbanestation som alla andra. En utvärdering av samverkan vid lokalt brottsförebyggande arbete*. Stockholm.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU (2020). *Insatser i öppenvård för att förebygga ungdomars återfall i brott. En systematisk översikt och utvärdering av ekonomiska, sociala och etiska aspekter*. SBU-rapport nr 308. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering.

Statens institutionsstyrelse (2020). *Implementering och uppföljning av Puls (problemlösning, umgänge, livsmål, självkontroll)*. Arbetsmaterial.

Statskontoret (2018). *Ombildningen till en sammanhållen polismyndighet*. Rapport 2018:18. Stockholm: Statskontoret.

Statskontoret (2020a). *Utvärdering av satsningarna på Brottsförebyggande rådet*. Rapport 2020:13. Stockholm: Statskontoret.

Stiftelsen Tryggare Sverige (2020a). *BoTryggt2020. Handboken för planering av trygga och säkra livsmiljöer*. Stockholm: Stiftelsen Tryggare Sverige.

Stiftelsen Tryggare Sverige och Länsstyrelsen Blekinge (2020b). *Tryggare skola*. Stockholm: Stiftelsen Tryggare Sverige.

Svensk Trygghetscertifiering (2020). *Tryggare boende*. Stockholm: Svensk Trygghetscertifiering.

Urban Utveckling (2020b). *Kan akustisk design och musik förebygga brottslighet och öka trygghet?* Stockholm: Urban Utveckling.

Westerdahl m.fl (2020). *Att vänta utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. MAPIUS 26. Malmö: Malmö universitet.

Internetkällor

Brottsoffermyndigheten (2020). *Bättre organisering kan hjälpa brottsutsatta ungdomar*. Hämtat från Brottsoffermyndighetens webbplats <https://www.brottsoffermyndigheten.se/nyheter/battre-organisering-kan-hjalpa-brottsutsatta-ungdomar> den 1 december 2020.

Fastighetsägarna (2020). *Tryggare lokaluthyrning*. Hämtat från Fastighetsägarnas webbplats <https://www.fastighetsagarna.se/globalassets/broschurer-och-faktablad/ovrigt/vagledning-checklista-for-tryggare-lokaluthyrning-2020.pdf?bustCache=1610027529852>. Publicerat den 6 februari 2020, hämtat den 7 januari 2021.

Försäkringskassan m.fl. (2020). *Nationellt underrättelsecentrum Olle. Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet*. <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/f7fe1935-26c5-4ba4-bf18-f76b501739b4/rapport-olle-nationellt-underrattelsecentrum-2020-09-23.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>. Hämtat den 7 januari 2021.

Kriminalvården (2020b). *Relationsvårdsprogrammet Predov ackrediterat*. Hämtat från Kriminalvårdens webbplats <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2020/december/nu-ar-relationsvardsprogrammet-predov-ackrediterat/>. Hämtat den 22 december 2020.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2019). *Ny telefonlinje fokuserar på våldsutövare – för att våld i nära relationer ska upphöra*. Hämtat från länsstyrelsens webbplats <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/om-oss/pressrum/nyheter/nyheter---stockholm/2019-02-01-ny-telefonlinje-fokuserar-pa-valdsutovare---for-att-vald-i-nara-relationer-ska-upphora.html>. Hämtat den 24 oktober 2019.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (2020). *MFoF ska ta fram handlingsplan för brottsförebyggande föräldraskapsstöd*. Hämtat från MFOF:s webbplats <https://www.mfof.se/nyhetsarkiv/nyheter/2020-12-18-mfof-ska-ta-fram-handlingsplan-for-brottsforebyggande-foraldraskapsstod.html> den 20 december 2020.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2020). *Tänk säkert-kampanjen 2019*. Hämtat från MSB:s webbplats <https://www.msb.se/tanksaker> den 7 januari 2021.

Polismyndigheten (2020e). *Backa barnet – samverkan för barnets bästa*. Hämtat från Polismyndighetens webbplats <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sociala-insatsgrupper/backa-barnet--samverkan-for-barnets-basta/> den 7 januari 2021.

Polismyndigheten (2020f). *Försök inte lura mig – utbildningspaket*. Hämtat från Polismyndighetens webbplats <https://polisen.se/utsatt-for-brott/skyddadig-mot-brott/aldre-och-funktionsnedsatta/forsok-inte-lura-mig/>. Hämtat den 7 januari 2021.

Regeringen (2019c). *34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten*. Hämtat från Regeringskansliets webbplats <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/atgarder-mot-gangkriminalitet-och-annan-organiserad-brottslighet/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/>. Hämtat den 11 februari 2021.

Statskontoret (2020b). *Myndigheternas genomförande av strategin om mäns våld mot kvinnor. Delredovisning av Statskontorets uppdrag, Arbetsmarknadsdepartementet 29 september 2020*. Hämtat på Statskontorets webbplats <https://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2020/delredovisning-myndigheternas-genomforande-av-strategin-om-mans-vald-mot-kvinnor.pdf> den 20 oktober 2020

Stöldskyddsföreningen (2020). *Säkerhetskollen.se. Kampanj*. Hämtat från webbplats https://sakerhetskollen.se/?utm_source=google&utm_medium=sem&utm_campaign=sakerhetskollen&gclid=EA1aIQobChMIv8PW1dKJ7gIVBCgYCh25sga_EAAYA-SAAEgIvXvD_BwE den 7 januari 2021.

Transportstyrelsen (2020a). *A-traktor*. Hämtat från transportstyrelsens webbplats <https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/Fordon/Fordonsregler/a-traktor/> den 20 december 2020.

Transportstyrelsen (2020b). *Vägverkets föreskrifter om bil ombyggd till traktor samt bil ombyggd till motorredskap klass II*. VVFS 2003:19. Hämtat från Transportstyrelsens webbplats <https://www.transportstyrelsen.se/sv/Regler/ts-foreskrifter-i-nummerordning/2010/details?RuleNumber=2010:25&ruleprefix=TSFS> den 8 januari 2021.

Bilageförteckning

Bilaga 1 – Om undersökningarna av det lokala brottsförebyggande arbetet 2017–2020	90
Bilaga 2 – Om undersökningarna av det regionala brottsförebyggande arbetet 2017–2020	92

Bilaga 1

Om undersökningarna av det lokala brottsförebyggande arbetet 2017–2020

Enkätundersökningarna av kommuners och polisens brottsförebyggande arbete har genomförts genom en webbenkät som skickats ut till kommunpoliserna samt till tjänstepersoner med samordnande eller strategisk funktion för det brottsförebyggande arbetet i kommunerna.

Utgångspunkten för enkätundersökningarna är målsättningarna och ambitionerna i regeringens brottsförebyggande program *Tillsammans mot brott*. Undersökningarna är en nulägesbeskrivning och omfattar det lokala brottsförebyggande arbetet vid ett specifikt tillfälle. Frågorna i kommunenkäten liknar i stor utsträckning frågorna i kommunpolisenkäten.

Enkäterna innehåller i första hand fasta frågor med förbestämda svarsalternativ, samt ett mindre antal öppna frågor. Frågorna i undersökningarna anses inte gälla sådant som kan uppfattas som etiskt känsligt.

Urval och begränsningar

Enkätundersökningarna är så kallade totalundersökningar, vilket innebär att man tillfrågar hela den population som ska studeras. Undersökningarna fångar dock främst upp erfarenheter och synpunkter från kommunpoliserna samt brottsförebyggande samordnare eller strateger i kommunerna, eftersom det är de som utgör undersökningarnas respektive populationer.

Informationsbrev

Enkäterna skickades ut till respondenternas e-postadresser, med tillhörande informationsbrev. I brevet gavs information om undersökningen, såsom syfte och användningsområde, samt upplysningen att medverkan var frivillig. Brevet innehöll även

information om att enkätsvaren inte skulle vara anonyma, eftersom rapporten är ett stöd till uppföljning och verksamhetsutveckling på lokal och regional nivå. Inga enskilda svar publiceras dock i denna rapport.

Färre enkätfrågor 2020

Med anledning av covid-19-pandemin – och att många av de lokala aktörernas arbetssituation därmed var ansträngd – bedömdes det vara angeläget att förenkla enkätundersökningarna. Både kommunenkäten och kommunpolisenkäten kortades därför ner avsevärt, för att de skulle ta mindre tid i anspråk för respondenterna.

Frågor som strukits i denna undersökningsomgång är till exempel sådana som avser mer detaljerad information om respondenternas tjänster (befattningar och arbetsområden), hur kartläggningen av de lokala brottsproblemen gått till, samt frågor om preventionsnivåer och brottsriangeln. Detta gäller för både kommunpoliserna och lokala samordnare i kommunerna.

Om datainsamlingen

Under de fyra år som undersökningen årligen har genomförts, har webbenkäter skickats ut till kommunpoliserna och till tjänstepersoner med en samordnande eller strategisk funktion för det brottsförebyggande arbetet i kommunerna.

De som svarade i kommunenkäten hade främst befattningar som samordnare eller strateger, på områdena brottsförebyggande, säkerhet eller ANDT, men även några kommunchefer, politiker och enhetschefer besvarade enkäten. I rapporten benämns de som *lokala samordnare eller kommunsamordnare*.

Åren 2017–2019 skickades enkäterna ut i maj, och kunde besvaras i cirka tre månader:

- 2017: 23 maj–18 augusti
- 2018: 17 maj–13 augusti
- 2019: 17 maj–13 augusti.

År 2020 skickades enkäterna ut först i augusti, och med kortare svarsperiod än tidigare år:

- Kommunenkäten: 12 augusti–29 oktober
- Kommunpolisenkäten: 20 augusti–22 september

På grund av covid-19-pandemin utgick Brå ifrån att de lokala aktörerna var mycket upptagna med pandemirelaterade arbetsuppgifter under våren 2020, och Sveriges Kommuner och Regioner avrådde dessutom från att belasta kommunerna med enkätundersökningar före sommaren. Det bedömdes därför inte vara möjligt att samla in data under samma tid som vid tidigare års enkätundersökningar, eftersom det hade kunnat resultera i alltför låg svarsfrekvens.

Svarsfrekvens och bortfall

Både kommunenkäten och kommunpolisenkäten har sedan 2017 haft en svarsfrekvens på omkring 70 procent eller mer. Tack vare en satsning på att höja svarsfrekvensen i *kommunenkenäten* i samband

med den senaste datainsamlingen, ökade svarsfrekvensen dock till 94 procent. Satsningen bestod av att både Brå och länsstyrelserna kontaktade kommunerna och uppmanade dem att svara på enkäten. Tabell 17 visar hur svarsfrekvensen i kommunenkäten utvecklats sedan 2017. Den höga svarsfrekvensen 2020 beror alltså på ett riktat arbete från både länsstyrelserna och Brå, där de lokala samordnarna kontinuerligt uppmanats att svara på enkäten.

Vid dessa påminnelser – som har skett via mejl och telefon – har det framkommit att de kommunsamordnare som inte besvarat enkäten, oftast avstått på grund av att det vid tillfället inte funnits någon tjänsteperson som haft ansvar för de brottsförebyggande frågorna. I vissa fall har svar uteblivit på grund av att man inte haft tid eller inte kunnat prioritera enkäten.

Tabell 18 visar hur svarsfrekvensen i kommunpolisenkäten utvecklats sedan 2017. Procentsatserna bör tolkas som en ungefärlig svarsfrekvens, eftersom det totala antalet kommunpoliser varierar. I samtal med Polismyndigheten har det framkommit att det inte finns någon fastställd siffra för hur många kommunpoliser det ska finnas (det finns inget säkert nämnartal), och att antalet kommunpoliser ständigt ändras på grund av exempelvis utlandstjänstgöring och föräldraledigheter.

TABELL 17. Svarsfrekvens i kommunenkäten 2017–2020. Antal och andel per år. Andelen är beräknad på att det finns 312 kommuner och stadsdelar.

2017		2018		2019		2020	
Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
253	81 %	269	86 %	227	73 %	292	94 %

TABELL 18. Svarsfrekvens i kommunenkäten 2017–2020. Antal och andel per år. Andelen är beräknad på att det finns 312 kommuner och stadsdelar.

2017		2018		2019		2020	
Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
144	74 %	156	78 %	142	71 %	158	76 %

Bilaga 2

Om undersökningarna av det regionala brottsförebyggande arbetet 2017–2020

Undersökningarna av länsstyrelsernas och polisens regionala brottsförebyggande arbete har genomförts genom en webbenkät som skickats ut till de regionala brottsförebyggande samordnare som finns på länsstyrelserna och polisregionerna.

Undersökningen till *länsstyrelserna* utgår främst från förordning (2016:1258) om regional samordning inom det brottsförebyggande området. Förordningen omfattar främst fyra områden. Undersökningen till *polisregionerna* liknar till stor del den som skickas till länsstyrelserna, men viss anpassning av frågorna har gjorts för att fungera gentemot Polismyndigheten. Frågorna i båda dessa enkäter har främst gällt det stöd och den samordning som de ska bedriva inom sitt uppdrag.

Undersökningarna är en nulägesbeskrivning och omfattar det regionala brottsförebyggande arbetet vid ett specifikt tillfälle. Alla enkäter innehåller i första hand fasta frågor med förbestämda svarsalternativ, samt ett antal öppna frågor. Frågorna i undersökningarna anses inte gälla sådant som kan uppfattas som etiskt känsligt.

Urval och begränsningar

Enkätundersökningarna är så kallade totalundersökningar, vilket innebär att man tillfrågar hela den population som ska studeras. Undersökningarna fångar dock främst upp erfarenheter och synpunkter från de regionala brottsförebyggande samordnarna på länsstyrelserna och polisregionerna, eftersom det är de som utgör undersökningarnas respektive populationer.

Om datainsamlingen

Under de fyra år som undersökningen av länsstyrelsernas brottsförebyggande arbetet har genom-

förts, har webbenkäter skickats till länsstyrelserna, och dessa undersökningar har pågått i omkring en månad:

- 2017: 18 oktober–9 november
- 2018: 4 september–1 oktober
- 2019: 27 augusti–30 september
- 2020: 23 oktober–20 november.

De som svarat på enkäten är de tjänstepersoner som samordnar det regionala brottsförebyggande arbetet. Enkäten har skickats till samtliga samordnare, men med uppmaningen att skicka in ett svar per län (i vissa län finns mer än en samordnare).

Sedan 2019 skickas även en webbenkät till Polismyndighetens regionala brottsförebyggande samordnare. Även denna datainsamling pågår i cirka en månad:

- 2019: 10 september–4 oktober
- 2020: 23 oktober–10 november.

Svarsfrekvens

Svarsfrekvensen för länsstyrelseenkäten har varit hög alltsedan undersökningarna påbörjades. År 2017 och 2020 var den 95 procent, och 2018–2019 var den 100 procent. En svarsfrekvens på 100 procent innebär att Brå fått in ett svar från vart och ett av de 21 länen. Åren 2017 och 2020 var det ett (1) län som inte skickade in något svar.

Svarsfrekvensen för enkäten till polisregionerna, som skickades ut för första gången 2019, var 100 procent både 2019 och 2020. Det innebär att ett svar från var och en av de sju polisregionerna skickades in till Brå.

Hur ser det brottsförebyggande arbetet ut i Sverige? Vilka utvecklingsbehov finns? Hur har arbetet påverkats av covid-19-pandemin? I denna rapport beskrivs det brottsförebyggande arbetet under 2020, med hjälp av de sammanställda resultaten från enkätundersökningar, möten och dialoger med lokala, regionala och nationella brottsförebyggande aktörer, samt en omvärldsanalys av pågående brottsförebyggande arbete. Tonvikt har lagts vid sådant som beskrivits som särskilt viktigt i det brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* (skrivelse 2016/17:126).

Brå har sedan 2017 i uppdrag av regeringen att årligen beskriva det brottsförebyggande arbetet i Sverige – lokalt, regionalt och nationellt – och att sammanfatta nuläget och utvecklingsbehoven. Detta är den femte årsrapporten som Brå redovisar inom ramen för detta uppdrag.

Rapporten riktar sig till beslutsfattare och tjänstepersoner inom brottsförebyggande arbete på nationell, regional eller lokal nivå.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 ▪ E-POST INFO@BRA.SE ▪ WWW.BRA.SE